

1 ВЕРАСНЯ 1995 г.

№ 35 (3807)

Кошт 2 000 руб.

САМУІЛ, СЫН ПОЛАЦКА

"3 верасня наша дзяржава другі раз адзначае Дзень беларускага пісьменства і друку. На ніве асветніцтва ў розныя часы працавала нямала таленавітых беларусаў. Адны з іх звязалі сваю падзвіжніцкую дзейнасць з Бацькаўшчынай, другія апынуліся за межамі яе".

5, 12

МІХАІЛ ІВАНАВІЧ

Апавяданне Андрэя ФЕДАРЭНКІ

9

"ПАБАЗАРЫЛІ" —

І ГОДЗЕ!

ДА СУСТРЭЧ

У НАСТУПНЫМ

ГОДЗЕ?

Надзея БУНЦЭВІЧ: "Пасля "С.Б.-95"

я цвёрда вырашыла не транжырыць болей час на фестывалі — тым больш на такія, а заняцца выключна навуковай працай..."

10—11

"БУМ-БАМ-ЛІТ"

"Падобнага яшчэ не было. І не толькі на старонках "ЛіМа", але ўвогуле на абшарах Беларусі. І называецца яно — Бум-Бам-Літ". Творы бум-бам-літаўцаў "ЛіМ" прапануе чытачам.

"СЯРЭДНЯЯ ЛІТВА"

Мікола ІВАНОЎ: "Калі аб камуністычных спробах выкарыстоўваць беларускую карту для сваіх мэт, ствараючы псеўдасуверэнныя дзяржаўныя фармаванні на яе тэрыторыі, вядома адносна добра, дык польскія спробы ў гэтай галіне — гэта амаль белая пляма ў беларускай гістарыяграфіі".

14—15

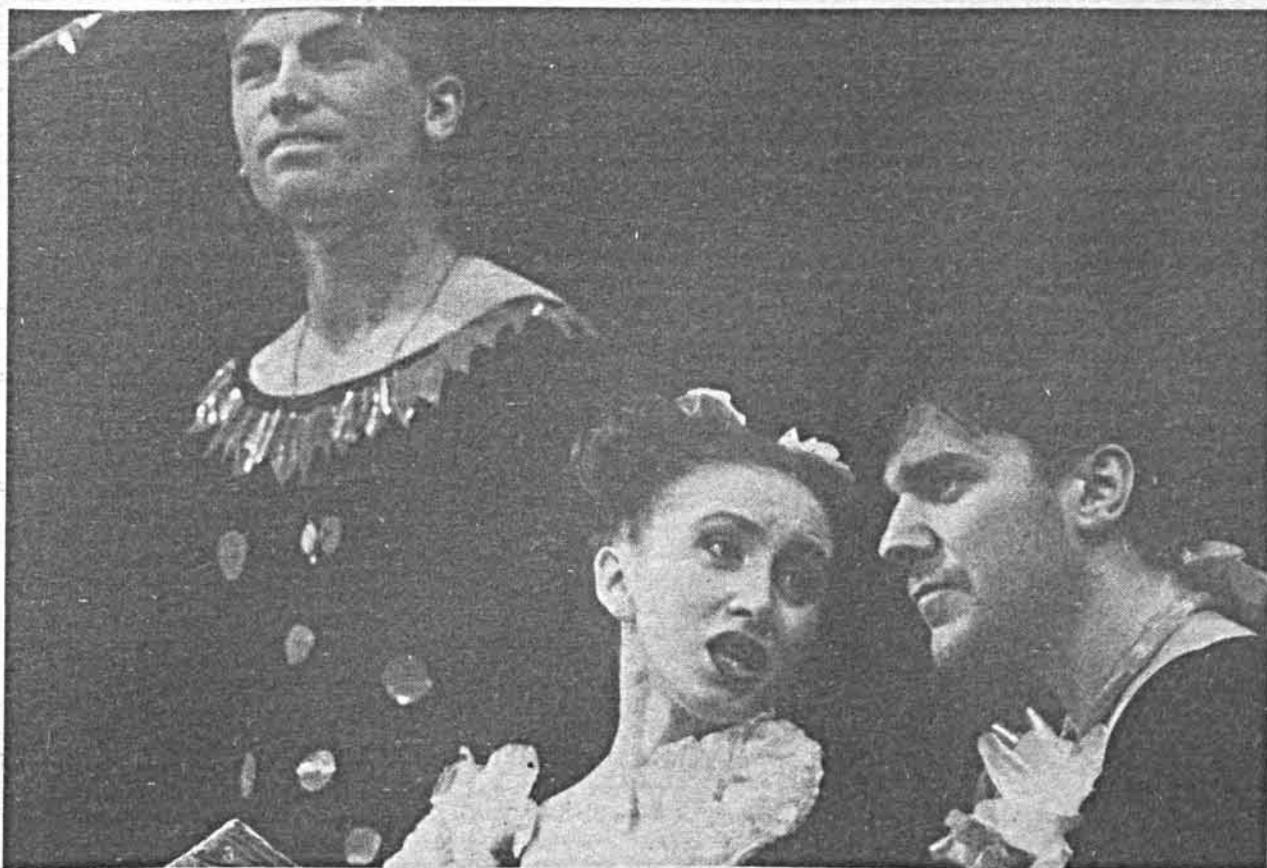

Вас не захапляе адважная легкадумнасць тых, хто сёння ўсё-такі вырашае здабыць — мо і не дыплом, а сякую-такую акцёрскую налаўчонасць? Увесь разліковы, цвярозы свет супраць гэтай няпэўнай ды цяжкай прафесіі. Нікога не цісне мацней журба ды роспач, як беспрацоўнага артыста. Ды дзень пры дні адчыняюцца дзверы ўстановаў, дзе "на артыстаў" вучаць. Падаюцца заявы. Ліюцца або не ліюцца слёзы на іспытах... Хоць вынік — дыплом як сведчанне права на прафесію — нічога не гарантуе...

На нашых здымках — сцэны з дыпломных спектакляў сёлетніх выпускнікоў Беларускай акадэміі мастацтваў. Трапілі на іх якраз тыя, каму дыплومی нічога не ўгарантавалі. Ні Людміле Сідаркевіч, ні Наталлі Клімчык, ні Любові Манкевіч, ні Джамалу Цытруашвілі... Нічога? Значыць — тэатра. Бо толькі тэатра прагнулі ды жадалі яны, супраціўляючыся няпэўнасці ды цяжару акцёрскай прафесіі.

ЖАНА ЛАШКЕВІЧ

Фота Аляксея МАЦЮША

Святы

НА КУПАЛАЎСКИХ СЦЕЖКАХ

Сотні прыхільнікаў неўміручага таленту Я.Купалы сабраліся ў мінулую суботу ў вёсцы Харужанцы, дзе 4 гады назад была створана філія літаратурнага музея Я.Купалы "Акопы". Тут было наладжана музычнае літаратурнае свята "Спасаўскі кірмаш". Яго ўдзельнікі ўсклалі кветкі да помніка песняру, агледзелі музейную экспазіцыю і фотавыставу Альберта Цэхановіча "Аб гэтых блізкіх мне, а цесных так мясцінах. (Сцежкам Янкі Купалы)". Яскравым момантам стала асвячэнне купалаўскай крынічкі, што выбіваецца з пад магутнага дуба і сімвалізуе неўміручасць і вечнасць паэзіі Я.Купалы.

Апоўдні свята працягвалася ў амфітэатры на зялёнай праляне. Шчырыя ўзнёслыя словы пра песняра сказалі пісьменнікі В.Іпатава, М.Аўрамчык, В.Рагойша, У.Някляеў, С.Давідовіч, М.Скобла, І.Чыгрын, а таксама артысты В.Манаеў і Г.Дзягілева. На эстрадзе выступілі вядомы ў краіне ансамбль "Мінскі гармонік", а таксама самадзейны фальклорны калектыв калгаса "8-е Сакавіка" Лагойскага раёна.

Пакладзены пачатак добрай традыцыі. Ёсць надзея, што "Спа-

саўскі кірмаш" у гэтым славутым куточку, аваяным купалаўскай музай, будзе праводзіцца штогод.

В.НЕСЦЯРОВІЧ

Янка Купала вельмі любіў Ляўкі. Ён часта хадзіў па берэзе Дняпра. Плытагоны спявалі песні. Цэлымі днямі бор напайняўся спевамі птушак... У Ляўкі пясняр прыязджаў, калі вясна паступова саступала месца лету. Хораша думалася і працавалася. Менавіта тут нарадзіліся вершы, якія сёння складаюць так званы "ляўкоўскі цыкл".

Пра гэта нагадалася і на пазытычным свяце, што прайшло ў Ляўках. А якое свята без паэзіі? Тым больш, што са сталіцы прыехалі слынным майстры слова — народны пэзт Беларусі Рыгор Барадулін, Леанід Дранько-Майсюк, Уладзімір Някляеў... Ды і свае, як кажуць, не лыкам шытыя...

Гучалі вершы і песні, ладзіліся карагоды. Зямля аршанская, зямля ляўкоўская ўспамінала і ўслаўляла свайго песняра.

Адначасова згадвала, наколькі драматычным лёс быў у паэта,

як цяжка працавалася яму пры таталітарным рэжыме. Ды, урэшце, пра гэта дакладна сказаў сваім вершам, які прагучаў на свяце, Рыгор БАРАДУЛІН:

ЧАКАЛІ

Харон глядзеў туманна з-пад рукі: Каго ў Ляўкі, Каго на Салаўкі...

Душаловы чакалі,
Калі заляціць Птах,
Якога засватала неба.
І палын саладзіць,
І руку залаціць
Служкі д'яблавы ўмеюць
Што трэба.

Як Тарасу,
Нашэптваў Дняпро: не пішы...
Кпіла з келіхаў
Поўня, як кварта...
Краты промняў на шыбінах.
Ноч на душы.
Дрэвы й цені —
Падвойная варта.

І сціскаліся марна
Радкоў кулаккі.
І баялася восені лета.
Палявалі ваўкі...
Баявалі Ляўкі —
Залачоная клетка Паэта...

Надзённае

Аляксей РУСЕЦКІ

ЧОРНАЯ АФРЫКА — БЕЛАЯ РУСЬ

Зноў клякоча чорна-белы бусел,
выраем, сваймі крыламі ён
лучшэ лёс трыўшчай Беларусі
з лёсам чорнай Афрыкі здавён.

Ён лунае — дзе тая Нігерыя?!
Там сто год у рабстве жыў народ;
нас гнялі суседзі ды імперыя, —
ачмуралі ажно трыста год.

Хто ж мы ці асілі, а ці кволья?
Зьлідні кпяць, узгадваючы нас,
хоць усёй Еўропы боты й колы
ніву нашу бэцілі не раз.

Па зямлі каланіяльных драмаў
сёння ходзіць годна горды негр,
у святочнай музыцы тамтамаў
ззяе белы смех, нібыта снег.

Мы ж дастоль,
прыніканьня страхам,
чужым як цяжэ ў крыві журба —
спадчына былых вжоў, гулагаў,
як сіндром той чорнага раба.

Бліснула знячэўку промнем звонкім
воля нам у памятных дні,
ды прыйшлі рабаўнікі-чыноўнікі —
хабар, глум, куды ўжо ні зірні.

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

НЕ БУДЗЕ НАМ У СВЕЦЕ БЛАСЛАВЕННЯ...

Як чорны плуг
Праехаў рэферэндум.
Чаго дамогся, беларус-браток?
Чужую мову
Узялі ў арэнду,
Сваю ж сагналі
З покуці ў куток.

Так робяць толькі
недавяркі-дзеці:

Старую маці,
Што ўскарміла іх,

І крываць ілжэпрарок новыя,
каб старое ды на новы лад,
пад хлусню хтось быў
адлаць гатовы
сваю мову ды і зямлю ў заклад.

Нам яшчэ ўзгадаюцца ў аблудзе
продзі, што жыццём зашмідлі смерць,
годныя былі ў дзяржаве людзі —
мелі герб — свой гонар, крыж і меч.

Век акружны мы
не скончым ганьбай,
час настане — нам спрыяльны час;
станьма ў думках,
поруч з імі станьма,
толькі гэта выратуе нас...

З невясёлай весткай з Беларусі
паляціць у вырай да вясны
наш рахмань легкакрылы бусел,
наш пасол і верны сувязьны.

ЭПІГРАМА НА ВОРАГА БЕЛАРУШЧЫНЫ

Герой падманных
векапомных дзён
свайго шалёным
дасягнуў імпэтам,
імя героя сьлыннага за гэта
нашчадкі ў Менску
ўіснуць у бетон
прыступкаў гарадскога туалета.

Ці свята ў дом,
Ці на парог суседзі, —
Далей хаваюць
Ад вачэй людскіх.

Не будзе нам
У свеце блашавення,
Такім вась дзеткам,
Хто з чужых краёў
У боскі дзень —
На свята Адраджэння —
Чужую маці
Пад абраз прывёў.

Матуля-мова,
Ты ў сваёй старонцы
Не адварніся,
Сіл яшчэ знайдзі:
Сынам — і здраўнікам,
і абаронцам —
У судны дзень
У вочы паглядзі!

У МОТАЛЬ ПАЕДЗЕЦЕ — СКАРБ ЗНОЙДЗЕЦЕ

Вёску Моталь, што знаходзіцца ў Іванаўскім раёне, на Беларусі ведаюць як сталіцу найсмачнейшых каўбас і найбагацейшых кажухоў, якімі яна забяспечвае нават бліжняе замежжа.

У сярэдзіне жніўня папулярнасць гэтага знакамітага паселішча, размешчанага на не меней знакамітай рацэ Ясельда, вырасла на... цэлы музей. Музей фальклору, этнаграфіі і народнай творчасці Мотальскага рэгіёна, які без перабольшвання можна назваць скарбонкай духоўнай і матэрыяльнай культуры палескай глыбіні.

Музей ствараўся на працягу 15 гадоў. Мясцовы калгас "40 год Кастрычніка" ўзводзіў будынак і дапамагаў матэрыяламі, людзі (жыхары Іванаўскага ды суседніх Пінскага і Драгічынскага раёнаў) дарылі або прадавалі яму экспанаты, аддзел культуры вырашаў арганізацыйныя пытанні і "выбіваў" сродкі, вядомы беларускі мастак Уладзімір Капшаў зрабіў праект музея і разам са сваім калегам Васілём Бабкіным ажыццявіў яго. У залах змешчаны іх карціны, а таксама

карціны Алеся Марачкіна ды Уладзіміра Тоўсціка. У музеі — восем залаў: выставачная, гісторыі сялянскага быту і ўзнікнення Моталю, рамёстваў, земляробства, ільноапрацоўкі, ткацтва, вопраткі, абрадаў. Яны ўмяшчаюць больш за 20 тысяч экспанатаў, сярод якіх такія ўнікальныя, як, скажам, адзінае ў Еўропе чатырохшыпнае вастрыё стралы... Вялікую каштоўнасць уяўляюць і фотаздымкі даваеннага часу першага мотальскага фатографу Аляк-

сея Мінюка, якія з'яўляюцца найбольш праўдзівым адлюстраваннем тагачаснага жыцця вёскі. Удзел у адкрыцці музея прымаў старшыня Брэсцкага аблвыканкама Уладзімір Заламай, які далёка не апошняю ролю іграў у яго стварэнні, а міністр культуры і друку Беларусі Анатоль Бутэвіч даслаў удзельнікам свята прывітальную тэлеграму. Гэта све-дчыць яшчэ і пра тое, што згаданая падзея для рэспублікі далёка немалаважная. Ну, а для таго, каб з экспазіцыяй музея змаглі пазнаёміцца як мага больш людзей, праз Моталь плануецца правесці экскурсійны маршрут Брэст-Пінск. Да таго ж, будуць дзейнічаць і перасоўныя выставы, дзеля чаго прадугледжаны спецыяльны запасны фонд. Калі ласка, завітайце ў Моталь. Тут вы абавязкова знойдзеце скарб. Самы каштоўны — духоўны.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Віншуем!

МЕДАЛЬ СКАРЫНЫ — ДЗЕЯЧАМ КУЛЬТУРЫ

Старшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Якуба Коласа, сын народнага песняра Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч гэтую вышэйшую ўзнагароду нашай дзяржавы атрымаў за шматгадовую плённую дзейнасць па развіцці і захаванні культурнай спадчыны беларускага народа. Згодна з Указам прэзідэнта Рэспуб-

лікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі медаль Францыска Скарыны прысуджаны таксама артыстам Нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы Генадзю Сцяпанавічу Аўсяннікаву і Генадзю Міхайлавічу Гарбуку. Як сказана ва ўказе, за вялікі ўклад у развіццё беларускага тэатральнага мастацтва.

Ліст з Расіі

БЕЛАРУСІ БЫЦЬ БЕЛАРУССЮ

У ліпені гэтага года ў "ЛіМе" быў надрукаваны мой артыкул, у якім я падаў свой погляд на праведзенага на Беларусі па ініцыятыве прэзідэнта рэферэндуму. У той публікацыі я выказаў такую думку: вынікі рэферэндуму яскрава паказалі, што беларускі народ адмовіўся не толькі ад сваіх гістарычных сімвалаў, але і ад роднай мовы. Але, як вядома, цяжка пісаць, назіраючы за нечым збоку, бо не адчуваеш "пульс", які дае магчымасць больш аб'ектыўна рабіць аналіз. Хоць і кажуць часам, што збоку лепш бачна. І таму я з нецярпеннем чакаў водпуску, каб высветліць для сябе, чаму адбылося тое, што адбылося. Няўжо і сапраўды беларусам "безразлічна" ўсё беларускае... Сустрэкаўся я з людзьмі розных прафесій, сацыяльных слаёў, а гэта былі ў асноўным мае родзічы, мае сябры, знаёмыя і цікавыя, хто як галасаваў. Дарчы, шмат было і людзей, якіх я

абсалютна не ведаў — то былі мае спадарожнікі па цягніках. Калі падсумаваць тое, што мне гаварылі, то прыходзіць да высновы: было масавае асляпленне, г.зн. галасавалі так, як у былыя савецкія часы. Але гэта было б не зусім правільна. Найбольш дакладны, на мой погляд, адказ даў мой брат. Ён усё свядомае жыццё жыве ў вёсцы, начытаны, прытым чытае сур'ёзную літаратуру, накітавал манаграфіі Юры Туронка "Беларусь пад нямецкай акупацыяй". Я лічу яго тыповым беларускім селянінам. Ён свядома галасаваў за прапановы Аляксандра Рыгоравіча, дарчы, якога шчыра паважае, ці не за тое, што "наш чалавек самы галоўны ў рэспубліцы". З размоў з ім, а таксама з маімі аднавяскоўцамі я прыйшоў яшчэ і да другой высновы: гаротнае жыццё сялян вымушала іх шукаць своеасаблівага "ворага". І ён знайшоў яго ў выглядзе беларускіх сімвалаў і моваў. Я ўжо

пісаў, што пры савецкай уладзе жыццё сялян было менш пэўным. Калі ідзе гутарка наконт надання рускай мове статуса дзяржаўнай, непатрэбна замоўчваць і той факт, што беларусы ў сваёй большасці вельмі прыязна адносяцца да Расіі і ўсяго рускага. Гэта таксама адыграла сваю ролю пры правядзенні рэферэндуму. Тым не менш я павінен адзначыць, што прэзідэнта падтрымалі ў Беларусі ў асноўным людзі пенсійнага альбо перапенсійнага ўзросту. Больш маладыя адносіліся да правядзення рэферэндуму стрымана і многія галасавалі супраць прапановы прэзідэнта. Маладыя, наколькі мне ўдалося высветліць, амаль усе за тое, каб Беларусь была Беларуссю, краінай з адметнымі гістарычнымі сімваламі, мовай і незалежнай палітыкай. Так, адна студэнтка з Гомеля ў прыватнай гутарцы мне сказала, што калі даведалася пра

вынікі рэферэндуму, дык нават расплакалася. Ну як тут не ўспомніць словы Уладзіміра Ільіча: "Мы партыя моладых, а моладым прынадлежыць будучае". Напрошваецца прасты прагноз: калі Беларусь застанецца суверэннай дзяржавай, то з цягам часу і гістарычныя сімвалы і беларуская мова вернуцца і зоймуць сваё пачэснае месца. Але паўстае пытанне і іншага варыянтна развіцця Беларусі. Гэта ўваходжанне яе ў склад Расіі, аб чым пісала нядаўна "Комсомольская правда". І гэта можна было чуць, калі я знаходзіўся на Радзіме. Ці гатовы беларусы да такога "історическага акта", мне цяжка сказаць. Большасць, з кім я размаўляў, за выключэннем адзінак, жадаюць жыць самастойна. І з Расіяй, які яны гавораць, "друзыць". Ахвотнікам ліквідацыі ўсяго беларускага прывяду наступны гістарычны факт. У Расіі, як вядома, звычайна з'яўляюцца дзяржаў-

нымі сімваламі і сцягам тэя, што былі і пры царскай уладзе. І калі мы ўявім, што Беларусь увайдзе ў склад Расіі, што будучы рабіць абаронцы ўсяго савецкага. Добра ведаючы рускі народ "знутры", магу сказаць наступнае: "они даже не пикнут". Гэта не Беларусь, рускія шануюць сваё мінулае і "относятся к нему бережно". Трошкі асабістага. Так здарылася, што я воляй лёсу жыву і працую ў Расіі, а больш дакладна, у Запаляр'і. Асноўнае насельніцтва тут рускія і я абсалютна не адчуваю сябе "чужеродным элементом". Сярод рускіх шмат маіх сяброў, якія падтрымліваюць, і прытым сардэчна, калі мне цяжка. Па сваёй сутнасці я славянафіл. Але будучы беларусам, як гавораць, па крыві, а самае галоўнае, па духу, я, вядома, не жадаю бачыць, каб мой народ "ушел в небытие истории". Вось чаму я гэтак моцна перажываю, калі бачу, што робяцца захады, каб народа гэтага не стала...

Аляксандр ПЯТРУНІКАЎ
г.Манчагорск
Мурманскай вобласці

ІМЯ ЯГО
І ДУША ЯГО —
У ХОРЫ...

Свой дзень нараджэння Генадзь Іванавіч Цітовіч звычайна адзначае, як гаварыў ён сам, — "у лодцы", у вандроўцы па родным краі. І сёння яго, нястомнага вандроўніка, збіральніка песенных скарбаў, памятаюць у розных кутках Беларусі, якую ён абшоў аб'ездзіў за доўгае сваё жыццё... 7 жніўня слыннаму рыцару беларускай народнай песні, фалькларысту і выдатнаму арганізатару харавой справы Генадзю Цітовічу споўнілася 65.

Многія нашы сучаснікі памятаюць яго неардынарную постаць, успамінаюць асобу гэтага высокаэрудзіраванага і надзвычай сціплага чалавека, які атрымаў бліскуючую адукацыю ў Вільні (універсітэт, кансерваторыя), запісаў і апрацаваў тысячы беларускіх песень, якія жывуць у рэпертуары прафесійных выканаўцаў розных пакаленняў, розных стыляў. Генадзь Цітовіч — гэта ўжо гісторыя. І адна з найярчэйшых старонак гэтай гісторыі — Дзяржаўны народны хор, які стварыў і доўгі час няменна ўзначальваў маэстра. Сёння хор мае званне акадэмічнага і носіць імя свайго стваральніка. На чале калектыву — таленавіты, дастойны пераемнік і вучань "бацькі хору" — Міхась Дрынуцькі.

Калі пад ягоным кіраўніцтвам заявае славуты хор імя Цітовіча, здаецца, гучыць у ім і шчыры голас душы "бацькі Генадзя"...

С. Б.

ДА
ПЕРШАКРЫНІЦ!

Адкуль пачынаецца "Свята беларускага пісьменства і друку"? І з Полацка, і з Турава, і з Прагі. Нядаўна паклон ад Прагі Чэшскай прывезлі ў Мінск удзельнікі міжнароднай канферэнцыі "Руская, украінская і беларуская эміграцыя ў Чэхаславацкім між дзвюма сусветнымі войнамі. Вынікі і перспектывы праведзеных даследаванняў. Фонды Славянскай бібліятэкі і пражскіх архіваў".

Арганізавалі сустрэчу навукоўцаў з Амерыкі, Нямеччыны, Расіі, Украіны, Беларусі Славянская бібліятэка пры Нацыянальнай бібліятэцы Чэшскай Рэспублікі, Славянскі інстытут Акадэміі навук і Таварыства па вывучэнні Усходняй і Сярэдняй Еўропы ў Чэшскай Рэспубліцы. Гэтая падзея прайшла пад алекай міністра замежных спраў і міністра культуры Чэшскай Рэспублікі і была прымаркавана да нядаўняга 70-годдзя Славянскай бібліятэкі, заснавальніцай якой была і наша, беларуская кніга.

Сярод 130 удзельнікаў канферэнцыі ад дзяржаў, якія клапаціліся аб вывучэнні, даследаванні сваіх першакрыніц, было пяць чалавек з Рэспублікі Беларусь, якія трапілі ў Прагу, можна сказаць, самапсам, толькі дзякуючы Фонду Сораса. Гэта Г.Сурмач, І.Шаблюўская, Л.Мірачэцкі, С.Цілі, С.Панізік.

Аб далейшай магчымасці даследавання беларускай прысутнасці ў Празе, на другой радзіме Францыска Скарыны, сябры дэлегацыі з Мінска гутарылі ў пасольстве Рэспублікі Беларусь, у Суполцы сяброў народаў Усходу, з супрацоўнікамі Беларускай рэдакцыі радыёстанцыі "Свабода", якая зараз месціцца ў Празе.

Гісторыя чэшска-беларускіх узаемадачыненняў налічвае амаль 600 гадоў, і Прага з'яўляецца адной з багацейшых першакрыніц для вывучэння нашага культурнага мацерыка.

Сяргей ПАПАР

У слаўным старым месце пражскім.

Фота аўтара.

Колькі гадоў таму, помніцца, па Цэнтральным (тады) тэлебачанні дэманстраваўся шматсерыйны амерыканскі дакументальны фільм "Невядомая вайна". Як гэта ні дзіўна, невядомай для амерыканцаў, дарэчы, нашых саюзнікаў па антыгітлераўскай кааліцыі, аказалася, была вайна, што чатыры доўгія гады вялі паміж сабой СССР і фашысцкая Германія; вайна, што прынесла нам незлічоныя людскія і матэрыяльныя страты.

Дзіўная прырода чалавечых асацыяцый — фільм гэты раптам прыгадаўся з нагоды 50-годдзя з дня (2 верасня 1945 г.) падпісання Акта аб безагаворачнай капітуляцыі і, як прынята лічыць, заканчэння 2-й Сусветнай вайны. Прыгадаўся, бо для дзесяткаў мільёнаў грамадзян былога Савецкага Саюза вайна з Японіяй, у якую СССР, па дамоўленасці з саюзнікамі, увязаўся ў жніўні 1945 года, засталася, па сутнасці, таксама невядомай і амаль не пакінула прыкметнага следу ў гістарычнай памяці народа.

Нават у наш час расказвання многіх, некалі звышакрэтных архіўных дакументаў, застаецца невядомым, ці амаль невядомым механізм стварэння пасля вайны ва Усходняй Еўропе і на Далёкім Усходзе краін-сатэлітаў сталінскай імперыі з падобнымі ў крамлёўскіх кабінетах і пастаўленымі на чале народаў, "што выбралі сацыялістычны шлях развіцця", правадзірамі-марыянеткамі.

Аднаго з іх вы бачыце на гэтым малавядомым архіўным здымку, зробленым у 1946 годзе ў штабе адной з нашых далёкаўсходніх армій, якой камандаваў генерал-

палкоўнік І.Чысцякоў. Угледзецца ў твар і постаць маладога карэйца (другі злева), што так прыніжана ўсміхаецца, выслухоўваючы "парады" генерала. Гэта не хто іншы, як Кім Ір Сен, будучы "вялікі правадыр" народа Паўночнай Карэі, афіцыйна ўзведзены там у культ бажаства.

Што і казаць, і ў Крамлі, дзе, як стала цяпер вядома, доўга падбіралі кандыдатуру на "пасад" правадыра Паўночнай Карэі, і тут, у армейскім штабе, дзе яму

даводзілася атрымліваць чарговыя інструкцыі, не памыліліся ў сваім выбары. Праз дзесяцігоддзі, калі камуністычная ідэалогія ці не ва ўсіх краінах, дзе яна панавала, была выкінута на сметнік гісторыі, у свеце захаваўся амаль адзіны (калі не лічыць, праўда, Кубы) камуністычны рэлікт — кірмиснаўскі рэжым Паўночнай Карэі.

А пачыналася ўсё вось так...

М.ЗАМСКІ

Пошта

АДЗІН З СОШКАЙ...

Пры агульным жабрацтве нашага насельніцтва і ў першую чаргу пенсіянераў, ёсць катэгорыя грамадзян, якія ў гэтыя цяжкія часы адчуваюць сябе вельмі няблага. Я маю на ўвазе шматлікае чыноўніцтва, якое жыравала і ў камуністычныя часы, і зараз. Восі і ў апошнія, вясновае павышэнне зарплат — мізэрнае для настаўнікаў, медыкаў, артыстаў, музыкантаў, для многіх работнікаў выканунай улады абярнулася значным прываркам — у 2—2,5 раза, альбо да паўтара-двух мільёнаў рублёў у месяц. Я не кажу ўжо пра тое, што чыноўніцтва цяпер колькасна пабольшала. Калі раней усімі справамі ў вобласці кіраваў, па сутнасці, адзін аблвыкан-

кам, то сёння кіруюць і кантралююць тры паралельныя структуры — апараты аблвыканкама, абласнога савета ды Адміністрацыі прэзідэнта.

У гэтай сувязі мне падаецца вельмі прыватным учынак інспектара па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Брэсцкага аблвыканкама Леаніда Несцерчука, які выклікаў шырокі рэзананс не толькі ў Брэсце, а і за яго межамі. Ён напісаў ліст прэзідэнту краіны А. Лукашэнку, у якім адмовіўся ад даплаты ў паўмільёна рублёў, матывуючы гэта тым, што не павінна быць добра апаратнаму работніку, калі вакол пакутуе народ. Гэтым прынцыпам ён кіраваўся і раней, калі

ў 1989 годзе таксама адмовіўся ад штомесячнай даплаты з тым разлікам, каб "роўніца" ў зарплате пайшла на карысць рэспубліканскага анкалагічнага цэнтра. Тады гэты крок яму не даравалі. Ён быў адхілены ад займаемай пасады намесніка начальніка ўпраўлення народнай адукацыі аблвыканкама. Але Леанід Міхайлавіч выстаяў, многа добрых спраў зрабіў па аднаўленні народных святыняў, у прыватнасці, выратаваўні разбураных будынкаў Свята-Пакроўскай царквы і помніка-капліцы "Доблесным продкам 1812 года" ў Гарадзечне, на сваёй радзіме.

Пабольш бы такіх "чыноўнікаў".

М. КАВАЛЁЎ

Прэс-канферэнцыя

"МІНСКАЯ СПРАВА"...

ЯКІМ БУДЗЕ ПРАЦЯГ?

Апошнім часам усё часцей з'яўляюцца падставы задаваць пытанне — у якой дзяржаве мы жывём? У той, што, аб'явіўшы сябе суверэннай, імкнецца як мага хутчэй заняць годнае месца ў міжнароднай цывілізацыянай супольнасці, ці ў краіне, якая гатова жыць па нормам тых дзяржаў, дзе пануе беззаконне, парушаюцца правы чалавека, адмаўляюцца элементарныя нормы маралі. На жаль, даводзіцца канстатаваць, што назіраецца акурат апошняе. Пацвярджэннем таму нямаюць прыкладаў і са сферы літаратурнай і журналісцкай дзейнасці, кнігавыдання. Прыгадайма, як не так даўно, па сутнасці, травілі Святану Алексіевіч за яе дакументальна-мастацкія кнігі, у прыватнасці, за аповесць "Цынкавыя хлопчыкі", у якой праўдзіва адлюстравана ўся ганебнасць афганскай авантуры, паказана, да чаго яна прывяла, як адгукнулася ў душах тых, хто не па сваёй волі вымушаны быў ісці ваяваць.

Успомнім і прыклад зусім "свежы" — гэтым разам ледзь не контрразведка пачала шукаць аўтара пазмы "Лука Мудзішчаў".

Увагай праваахоўных органаў не абдызены і пісьменнік Валерыя Сарока. Ён, як вядома, з'яўляецца аўтарам шасці кніг ("Віцебская справа, ці Двухаблічная Феміда" ў дзвюх кнігах, "Былыя супраціўнікі", "Тагільская бездань" і іншых). Напісаны яны бескампрамісна і паказваюць як само дно нашага грамадства, дзе знаходзіцца тая, хто адбывае пакаранне, так і далёка не ў лепшым свеце дзейнасць праваахоўных органаў і

асобных парушальнікаў закона, што сустракаюцца сярод іх. І напісана гэта ўсё не па расказах іншых людзей. Сам Валерыя Ларыёнавіч быў асуджаны прыговарам судовай калегіі па крымінальных справах Вярхоўнага Савета Латвійскай ССР ад 11 красавіка 1988 года быццам за парушэнне законнасці пры расследаванні крымінальнай справы (той самай, "віцебскай...") да чатырох гадоў пазбаўлення волі. Дарэчы, цяпер па пратэсту старшыні Вярхоўнага суда Латвійскай Рэспублікі справа прызнана незаконнай і накіравана ў Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь. Аднак рэабілітаваць В.Сароку ніхто не спяшаецца.

Знаходзячыся ў зняволенні, Валерыя Ларыёнавіч вёў дзённік, які і стаў падставой для напісання цыкла аповесцяў. А гэта тая праўда, якая, як кажуць, вочы коле. Асобныя з сапраўдных герояў не маглі не пазнаць сябе ў літаратурных персанажах, а ў выніку — зварот у суд. Здавалася б, акурат суд і разбярэцца справядліва, што і да чаго, будзе прытрымлівацца прастай ісціны: у літаратурнага твора свае законы і яго нельга судзіць. Дарэчы, В.Сарока як бы прадчуваў магчымую непрыемнасці, таму ў пачатку кнігі "Віцебская справа..." агаварыўся: "за магчымае выпадковае супадзенне пасады і прозвішчаў аўтар адказнасці не нясе".

Тым не менш, былому занаўтаму пракурору Беларускай транспартнай пракуратуры, а цяпер пісьменніку В.Сароку, можна сказаць, яго калегі інкрымінауюць "знявагу

гонару і годнасці" аднаго з супрацоўнікаў Пракуратуры Рэспублікі Беларусь... Сапраўды, у кнігах ёсць чалавек з падобнымі анкетнымі дадзенымі. Аднак ніхто не збіраецца прымаць пад увагу, што ў творах фігуруе мастацкі персанаж, а тым самым вобраз абагульнены, збіральны...

Пра гэта гаварылася на прэс-канферэнцыі В.Сарокі "Правы пісьменніка — пісаць праўду. Свабода слова — гарант дэмакратыі", якую Валерыя Ларыёнавіч правёў гэтымі днямі ў Доме літаратара. Прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі, якія сабраліся з гэтай нагоды, змаглі ўважліва паслухаць і самога В.Сароку, і яго давераную асобу пісьменніка Мар'яна Віжа, і сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатоля Жалызоўскага, і рэдактара кнігі В.Сарокі журналіста Сяргея Аладзьева і яго папелінікаў. Як вядома, зараз Валерыя Ларыёнавіч з'яўляецца дырэктарам аграпрадпрыемства "Ранет-92", а таксама старшынёй партыі "Хрысціянска-Дэмакратычны выбар".

Прыводзіліся і прыклады таго, што беззаконне супраць пісьменніка не спыняецца.

Тым самым ці не ствараецца свайго роду "мінская справа"? Восі адно толькі цікава: які працяг у яе будзе? Хацелася ўсё ж, нягледзячы ні на што, спадзявацца, што цывілізаваны. Творы літаратуры і мастацтва не судзяць.

Н.К.

З верасня наша дзяржава другі раз адзначае Дзень беларускага пісьменства і друку. На ніве асветніцтва ў розныя часы працавала нямала таленавітых беларусаў. Адны з іх звязалі сваю падзвіжніцкую дзейнасць з Бацькаўшчынай, другія апынуліся за межамі яе. Тым не менш, яны працавалі не толькі на іншыя народы, але і на свой народ, праслаўляючы яго як народ таленавіты. Пацварадзілі таму жыццёвы шлях Сімяона Полацкага.

из Литовския земли брат мой единоутробный Иоанн Емелянов сын". А калі родны брат Емяльянавіч, дык, лагічна, такое імя па бацьку меў і сам Полацкі. Але ж адшуканы і матэрыялы, у якіх ён называе сябе Гаўрылавічам. Магчыма, бацька меў два імені? У рэшце рэшт цяпер пішуць Самуіл Гаўрылавіч...

Не ўсё проста і з сапраўдным прозвішчам Полацкага. Яно двойное Пятроўскі-Сітняновіч. Праўда, сустракаецца і варыянт Сітняновіч. Другое прозвішча бацькава, першае — айчыма, які выходзіў Самуіла з маленства.

Нарэшце, пра час нараджэнне Полацкага. Ёсць меркаванні, што ён з'явіўся на свет у снежні. Толькі якога года? Пагадзіліся на снежні 1629-га. Тут сапраўды ўжо дапамог сам Полацкі. У адным з яго вершаў ёсць развагі, як у 1656 годзе ён паstryгся ў манахі:

Бых же аз инок в четвертой седмицы Лет моих, токмо кроме единицы.

торыку, граматыку, філасофію, арыфметыку, геаметрыю, астраномію, багаслоўе. А яшчэ музыку, а яшчэ піітыку. Навучэнцы на працягу навучання мелі не аднолькавы статус. У малодшых і сярэдніх аддзяленнях яны называліся спудэямі, а ў старэйшых — студэнтамі. Адпаведна дыдаккалі і прафесарамі былі выкладчыкі.

Пра выкладчыкаў... Сярод іх працавала нямала лепшых людзей свайго часу. Такіх як Інакенцій Гізель... Гэта ён; выкладаючы натурфіласофію, далучаў сваіх выхаванцаў да ідэй Каперніка. Акрамя таго, Гізель фактычна стаяў ля вытокаў закона захавання матэрыі і энергіі... Знакамітымі былі ў тагачасным навуковым асяроддзі і Епіфаній Славінецкі, Лазар Барановіч, які, дарэчы, лічыў Самуіла сваім вучнем. Ды і Ігнацій Іяўлевіч, калі перабярэцца ў Полацк, не забудзе пра яго.

А пакуль настойлівае авалодванне ведамі. Не сказаць, каб у калегіі панавала муштра, але што патрабаванні прад'яўлялі-

прикладна 22 гады. Самуіл вырашыў працаваць вучобу на філасофскім факультэце Віленскага ўніверсітэта. У няблізкую Вільню яго падштурхнула жаданне "пресладоствы и душеполезныя цветы услаждение душеживительного вкуса". Менавіта так ён тлумачыць матывіроўку гэтага ў прадмове да яшчэ адной сваёй кнігі — "Ветраград шматкаляровы".

А паколькі выбар зрабіў свядома, то і працаваў (менавіта працаваў!) настойліва і апантана. Аб шырыні яго тагачасных інтарэсаў даюць уяўленне ўжо назвы асобных канспектаў, што захоўваюцца цяпер у Архіве старажытных актаў у Маскве — "Палеічынае багаслоўе", "Разважанні Фамы Аквінскага", "Багаслоўскія разважанні" і іншыя.

Несумненна, вучобу закончыў бы паспяхова, калі б не тагачасныя палітычныя падзеі. У 1654 годзе, як вядома, пачалася вайна Расіі супраць Рэчы Паспалітай. Маскоўскае войска імкліва прасоўвалася наперад, заваёўваючы горад за горадам. Хутка маскоўцы апынуліся ля сцен Вільні. На другі ж дзень пасля заняцця яе Самуіл пакінуў горад і вярнуўся ў родны Полацк, дзе застаўся без пэўнага занятку. На шчасце, хутка ігуменам Багаяўленскага манастыра стаў добра вядомы і знаёмы яму па Кіеўска-Магілянскай калегіі Ігнацій Іяўлевіч. Колішні прафесар вольных мастацтваў і ў новай ролі адчуваў сябе ўпэўнена. Настойліва шукаў аднадумцаў, якім мог бы дазволіць выкладаць у брацкай школе. Неяк, калі праходзіла велікоднае богаслужэнне, ён заўважыў у натоўпе свайго былога вучня. Пасля службы разгаварыліся. Тут і высветлілася, што становішча ў Самуіла незаздорнае. Выслухаўшы ўважліва, Іяўлевіч нечакана прапанаваў яму стаць манахам.

Можна толькі здагадацца, што было ў Самуіла на душы ў тым, такая няпростыя для яго дні. Безумоўна, прапанава адкрывала немалую перспектыву. Іяўлевіч прама сказаў, што калі стане манахам, зможа працаваць выкладчыкам у брацкай Багаяўленскай школе. А гэта, не сакрэт, магчымаць бязбеднага існавання, стварэння ўмоў для заняткаў любімай справай. А Самуіл жа ўжо вызначыў пэўна — прысвяціць сябе служэнню літаратуры, мастацтву. Разам з тым трэба было як бы перасіліць самага сябе, адмовіцца — свядома, канчаткова — ад многіх зямных выгад. Ці не самае галоўнае — назаўсёды застацца адзінокім. Адзінокім? Але ж, разважыў Самуіл, хіба можа быць адзінокім чалавек, які цалкам аддаецца духоўнай справе, маральнаму ўдасканаленню?

Якім цяжкім ні быў для яго гэты крок, ён у рэшце рэшт яго зрабіў. 8 чэрвеня 1656 года перастаў існаваць Самуіл Пятроўскі-Сітняновіч, з'явіўся чарнец Сімяон.

А тым часам Расія падпрымала далейшыя захады, для ўмацавання сваёй дзяржаўнасці. У маі 1656 года яна аб'явіла вайну Швецыі. Аляксей Міхайлавіч вырашыў не адседжвацца ў сталіцы, а знаходзіцца ў войску. Яно, як вядома, наблізілася да Полацка. Прыехаўшы ў горад на Дзвіне 5 ліпеня, цар прабыў там да 15 ліпеня. Ігнацій Іяўлевіч, каб засведчыць сваю прыхільнасць і адданасць яму, арганізаваў на пад'ездзе цара да горада ўрачыстую сустрэчу. Аляксею Міхайлавічу найбольш спадабалася, калі 12 вучняў брацкай школы на чале з Сімяонам прачыталі вершаванае вітанне, так званыя "Метры на прышэсце вялікага гасудара Аляксея Міхайлавіча".

"Метры" пісаліся не адным Сімяонам, яму дапамагалі Іяўлевіч і Філафей Утчыцкі. Аўтарства было калектыўным, бо многім хацелася засведчыць павагу да цара. Сімяон жа (невядома, ці па ўласнай ініцыятыве, а, можа, па просьбе ігумена) за некалькі дзён да гэтай сустрэчы нават з'ездзіў у Віцебск, дзе таксама выступіў перад Аляксеем Міхайлавічам:

Витаем тя, православный царю,
праведное солнце,
Здавню бо век прагнули тебе
души наши и сердце.

Витаем тя, царю,
от востока к нам пришедшего,
Белорусский же от нужды народ
весь освобождающего.

Але і гэты твор Сімяон не столькі сам пісаў, колькі... перафразіраваў "Прасфоніму", у якой гучалі падобныя параўнанні, толькі яны адрасаваліся кіеўскаму мітрапаліту. Што да самаго звароту да цара, дык ён з боку Сімяона быў жаданнем звярнуць на сябе ўвагу. І не толькі на сябе. Разлічваў, што Аляксей Міхайлавіч не абыдзе гараджан увагай, у чым і не памыліўся. Яшчэ граматай ад 3 сакавіка 1655 года гасудар засведчыў права Багаяўленскага манастыра "владети в век неподвижно" новымі землямі, якія аддаў яму. У далейшым таксама падтрымліваў яго. З граматы ад 16 лютага 1657 года бачна, што цар у чарговы раз пацвердзіў права гараджан "владеть около города Полотеска землею" (Працяг на стар. 12)

САМУІЛ, СЫН ПОЛАЦКА

Партрэт, які даўно стаў хрэстаматычным... Удумлівы, засяроджаны, з даволі прыкметнымі маршчынамі твар немаладога чалавека. Цяжар пражытага сказаецца ў стомленым позірку вачэй, спагадных і мудрых. Рукі, складзеныя крыж-накрыж, абперліся на кнігу. Адразу відочна: гэта тое адзінае, што звязвае яго з навакольным светам, далучае да тлуму паўсядзённых клопатаў і спраў. Толькі духоўную радасць ён можа дазволіць сабе на зямлі, усё ж астатняе для яго даўно, па сутнасці, не існуе. Колькі ўжо часу ён лічыць за лепшае прамаўляць з адным Богам, праводзячы ў манаскай келлі гадзіны, якія пераходзяць у дні, месяцы, гады... А што перад намі чарнец — ніякага сумнення. Пра гэта сведчыць яго апратка.

Такім паказаў на гравюры пачатку XIX стагоддзя невядомы мастак Сімяона Полацкага. А вось наколькі гэтая выява адпавядае сапраўднасці, цяжка сказаць нешта пэўнае. Партрэтаў С. Полацкага, выкананых пры яго жыцці, не захавалася. Хаця магло стацца і так, што яны ёсць і недзе згубіліся, пакрыліся архіўным пылам, і той невядомы аўтар, які браўся за ўвасабленне вобліку выдатнага пісьменніка, філосафа, асветніка, педагога меў іх пад рукой.

Магчыма, і меў... Але хутчэй працаваў інтуітыўна, імкнуўся паказаць таго, хто з'яўляўся адным з выдатных людзей свайго часу і пакінуў вялікі след у гісторыі, прынамсі, двух народаў — беларускага і рускага.

Сёй-той па звонцы і сёння гатовы "рускага" ставіць на першае месца. Як быццам, падставы для гэтага ёсць. С. Полацкі — першы рускі прафесійны паэт... Ён жа — першы рускі прафесійны драматург... Ён — выхавалець царскіх дзяцей... І ля вытокаў Славяна-грэка-лацінскай Акадэміі стаяў не хто іншы, а Полацкі. Менавіта Полацкі распрацаваў уласны праект першай вышэйшай навучальнай установы Расіі. Да ўсяго арганізаваў у Маскве першую свецкую друкарню, якая адзіная тады на Русі атрымала права выдаваць кнігі без спецыяльнага дазволу патрыярха. Прыклады можна доўжыць...

Але той жа Полацкі, які лічыў сваім чалавекам у Маскве, калі адчуў, што сілы назаўсёды пакідаюць яго, паспяшаўся склаці духоўны тастамент. Рупіўся не толькі таму, што тым часам існавала падобная завядзёнка. Непакоіўся, каб аказаць паслугу Радзіме, любай сэрцу Беларусі. А паколькі меў немалы дастатак (маёмасць ацэньвалася ў шэсцьсот рублёў золатам і семсот срэбрам), парупіўся значныя сумы перавесці Куцеінскаму, Віцебскаму, Менскаму, Дзісенскаму, Мёрскаму, Святадухаўскаму ў Вільні манастырам... І, вядома ж, не забыўся пра Полацкі манастыр. Ды і як забыцца мог, калі Полацк — яго радзіма. Дарэчы, сапраўднае прозвішча яго зусім не Полацкі. І імя не Сімяон, а Самуіл. Самуіл, сын Полацка...

Імя, дадзенае Полацкаму пры нараджэнні, стала вядома даследчыкам толькі ў пачатку нашага стагоддзя. А весь наконт імені па бацьку па-ранейшаму меркаванні разыходзіцца. І, як ні дзіўна, пэўную блытаніну тут унёс сам Полацкі. Доўгі час яго называлі Емяльянавічам. З лёгкай рукі аднаго з першых даследчыкаў яго жыцця і дзейнасці І. Татарскага. А той, усваю чаргу, адштурхоўваўся ад чалавічнай, накіраванай некалі Полацкім цару Аляксею Міхайлавічу: "Выехал на твое великого государя имя

"Седмица" — сумнення не выклікае — сем. А далей дастаткова зусім простага матэматычнага падліку. Сем множыцца на чатыры, адмаецца адзінка і атрымліваецца 27 гадоў — узрост, калі Полацкі і стаў манахам. А паколькі, яшчэ раз нагадаем, адбылося гэта ў 1656 годзе, дык лёгка атрымаць і год нараджэння.

Бацька Самуіла належаў да заможных палачан, не бяднімі з'яўляліся і Пятроўскія. Хутчэй за ўсё адносіліся да купецкага саслоўя. Як, дарэчы, і Скарыны, чый род даў знакамітага першадрукара. Верагоднасць гэтага пацварадзіў і "Полацкая рэвізія 1552 года". Згодна ёй, Пятроўскія жылі непадалёку ад Скарынаў. Меркаваць так можна па распісанай абароне Высокага замка ў загаданай "рэвізіі". На выпадак нападу ворагаў кожная сям'я мела свой участак сцяны, т. з. гародню. Цытую: "Подле тое вежы две городни мещански — з великого посаду. Затем городня Тяпинских. Затем городня Митковичей. Затем пять городен игумены Полоцкого. Затем городня мещан Петровских". Напрошваецца толькі ўдакладненне. "З великого посаду" — маецца на ўвазе сям'я Скарынаў, якія і жылі ў самім пасадзе. А Пятроўскія, як бачна, знаходзіліся з імі ў годным суседстве.

Дробязь, але істотная. Відочна, з самага маленства Самуіл знаходзіўся ў асяроддзі, якое ведала сабе цану, а таму імкнулася даць дзецям належную адукацыю. Хутчэй за ўсё хлопчык спачатку вучыўся ў так званай брацкай школе Багаяўленскага манастыра. А затым яго шлях пралёг на Украіну, у вядомую Кіева-Магілянскую калегію. Гэтая навучальная ўстанова карыста-

Сімяон ПОЛАЦКІ

ся суровыя і строгія — несумненна. Даводзілася шмат зубрыць розныя богаслужэбныя тэксты, завучваць доўгія малітвы. Але ж прадстаўлялася і мажлівасць дасканала авалодаць рознымі мовамі. А яшчэ Самуіл, як і іншыя, далучаўся да сакрэтаў паэзіі. Яго аднолькава цікавіла і тэхніка вершаскладання, і паэзія як творчы працэс. Яшчэ ў 1648 годзе Самуіл зрабіў адзін з першых сваіх канспектаў па тэорыі паэзіі, які, дарэчы, захаваўся. На гэты час прыпадае і першы вядомы верш Самуіла "Акафіст прас-

Кіева-Магілянская калегія

лася вялікім аўтарытэтам у праваслаўных, у ёй давалі ўсебаковую падрыхтоўку. У калегіі існавала прадуманая, зладжаная сістэма адукацыі. У ёй мелася восем-класаў, што дзяліліся на малодшае аддзяленне з чатырох-класаў і адпаведна сярэдняе і старэйшае па два класы. Навучанне працягвалася ад дванаццаці да чатырнаццаці гадоў. А выбару прадметаў і сёння, бадай, можна пазаздорсіць!

Чаго толькі не выкладалі! Славянскую, грэчаскую, лацінскую, польскую мовы, ры-

вятой багародзіцы". Праўда, у творы яшчэ не адчуваецца аўтарскай самастойнасці, гэта звычайнае рыфмаванае пэўных царкоўных выразаў. Не больш самастойнасці і ў вершы "Канон", таксама напісаным у 1648 годзе.

У калегіі Самуіл, як прызнаваўся ён у прадмове да сваёй кнігі "Рыфмалогіён", правёў "две седмицы". Значыць, навучанне працягвалася 14 гадоў і закончылася ў 1651 ці 1652 годзе. На той час малады дыдакал (а такую прафесію ён і атрымаў) меў

ПАМ'ЯЦІ
ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ

Як паведаміла ў адным са сваіх апошніх нумароў газета "Пагоня", у Гародні адбылася вечарына, прысвечаная 85-годдзю з дня нараджэння Л. Геніюш. Праўда, не абшлось і без некаторых непаразуменняў. Меркавалася правесці вечарыну ў кабінце гісторыі сярэдняй школы № 8, "але камусьці, відаць, вельмі хацелася перашкодаці яе правядзенню, бо перад пачаткам вечарыны невядома куды зніклі ключы ад кабінета".

Прыхільнікі таленту выдатнай беларускі вымушаны былі сабрацца ў памяшканні бібліятэкі факультэта беларускай філалогіі і культуры Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Падчас вечарыны гучалі ўспаміны пра Ларысу Антонаўну, яе вершы і творы, прысвечаныя ёй.

Завяршылася ж яна гімнам "Магутны Божа" ў выкананні хору "Бацькаўшчына" і ўдзелнікаў імпрэзы.

АБ'ЯДНАНЫ
НУМАР
"БЕЛАРУСА"

Чарговы нумар штомесячніка беларускага замежжа здвоены і пазначаны чэрвенем-ліпенем сёлетняга года. На першай паласе яго змешчаны артыкулы "Бел-чырвоная-белы штандар, сымбаль нацыі, дзяржавы, дэманстратыўна парваны ў Менску", "Непераканаўчыя выбары і разграваны "рэферэндум" у Беларусі яшчэ не закончаны" і іншыя матэрыялы. Расказваецца пра наведванне ансамблем "Сябры" з удзелам В. Вуячыча Чыкага, паведамляецца, што беларускім перадачам у гэтым горадзе 35 гадоў. У артыкуле І. Сурвілы "На канферэнцыі славістаў Канады" падрабязна гаворыцца пра гэтае важнае культурнае мерапрыемства, дзе сесіі якога былі прысвечаны беларускай культуры — творчасці народнага пісьменніка В. Калачова, сучаснаму беларускаму тэатру і музыкантаўству. З. Кіпель ("Падарожжа на Гомельшчыну") дзеліцца ўражаннямі ад паездкі па Беларусі. Да трагічных момантаў нашай гісторыі вяртае С. Нарушэвіч — "Незабыты момант — арышт Янкі Пазняка".

Як і папярэднія нумары "Беларуса", гэты надрукаваны на Беларусі дзякуючы выдавецтву НВК "Тэхналогія".

КНІЖКУ ВЫДАЎ...
"ПЕРШАЦВЕТ"

Няхай і не асобна яна з'явілася, а проста за кошт пашырэння аб'ёму гэтага часопіса маладых літаратараў Беларусі, але факт застаецца фактам — атрымаўшы восьмы нумар можна пазнаёміцца і са зборнікам вершаў і лістоў М. Сазонава "Нараджэнне цішыні". Тым самым ёсць мажлівасць далучыцца да свету, у якім жыве і працаваў адзін з тых, хто заўсёды дбаў пра лёс Бацькаўшчыны. На жаль, кніжка гэтая пасмяротная: 7 ліпеня 1990 года М. Сазонаў, які працаваў на Поўначы, загінуў ад рукі п'янага злачынцы. Прадмову "Усхваляваючыся ў цішыню" напісаў да зборніка М. Віч, пасля слоў "Пісаў як дыхаў" — А. Пашкевіч. Пісьмы ж М. Сазонава прапанавала да друку А. Ціхановіч, з якой ён і перапісваўся — тады А. Ціхановіч працавала ў рэдакцыі газеты "Звязда".

Заўчасна пайшоў з жыцця — трагічна загінуў у красавіку 1995 года — і малады празаік, навуковец А. Шаўцоў. Упершыню яго часопіс "Першацвет" прадставіў чытачу ў сёмым нумары за 1990 год. І вось пасмяротная публікацыя апавядання "Сюрпрыз". Прачулае слова пра сябра прамаўляе А. Федарэнка.

Увогуле, гэты нумар выйшаў, нібы пад нейкім знакам смутку. Н. Шкурдзё падборцы сваіх вершаў зрабіла такое прысвечэнне: "Ахвярую Юрыю Бобрыку, якому 28 жніўня павінна было споўніцца 18 гадоў..."

Паэзія прадстаўлена таксама творамі А. Цвірко, Т. Цвіркі, А. Дадільчык, Р. Гародкі, А. Дылюка, І. Хадарэнкі, К. Мяшковай, а ў "Гасціўні" — вершы Я. Каршукова.

Змест празаічнага шэрагу "Першацвета" склалі творы Р. Равякі, А. Дуброўскага, І. Міхайлавай, В. Хведара, І. Цвіроўскай, П. Развадоўскага, Я. Конева.

Колеры паэзіі М. Багдановіча — такі падзаглавак мае артыкул А. Скуратовіч "У сіноію даль...". Апавяданні Максіма Гарэцкага па-руску, або Як не трэба перакладаць — тэма выступлення Н. Якавенкі.

У "Жароўні" — гумарыстычныя вершы Максіма Капыловіча і пародыі І. Сцізорька.

Мікола Купрэў прыйшоў у беларускую паэзію ў 60-я гады на хвалі паэтычнага ўздыму Берасцейшчыны, якая ў тыя гады вылучыла шмат паэтычных імёнаў. Тады ў першых сваіх зборніках М. Рудкоўскі выступіў песняром палескага краю, а В. Жуковіч — Белавежы і яе працавітых і сумленных людзей. Вершы М. Купрэва не былі так моцна прывязаны да якіх-небудзь мясцін. Яго лірычны герой, захоўваючы трывалую сувязь з зямлёй, ужо тады валодаў зайздроснай здольнасцю аналізаваць і бачыць з'явы рэчаіснасці ў кантэксце руху жыцця. Гэта, безумоўна, не значыла, што вершы пэўна былі пазбаўлены біяграфічнай асновы. Справа ў тым, што ў М. Купрэва жыццё быў унутрана больш складаным, чым у яго сяброў па паэзіі. Яго дзіцячыя ўражання былі звязаны з Рагачоўшчынай і ладным жыццём ўсходніх беларусаў. У школьныя гады ён апынуўся на берасцейскім Палесці, у стылі адметнай прыроды і мовы. Затым стаў жыць у прыгараднай вёсцы ў Івацэвіцкім раёне і вучыцца ў рускамоўнай сярэдняй школе. Каб стаць на шлях прафесійнага літаратара, яму давялося змяніць мову твораў і жанр — першае яго выступленне ў рэспубліканскім друку склалі празаічныя навілы, напісаныя па-руску. Паэтычная існасць М. Купрэва змагла сябе выявіць на мове маці, яго дзядоў з Рагачоўшчыны.

Помню, першы зборнік М. Купрэва "Непазбежнасць" мяне моцна ўразіў. Матывы яго вершаў былі блізкія чытачам майго пакалення, калі ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе ўступала ў актыўнае грамадскае жыццё і хацела вызначыць у ім сваё месца. Вершы ж М. Купрэва якраз і вызначылі роздумам над сутнасцю жыцця, яго маральных асноў. Малады паэт, што ў дзіцячыя гады перажыў жахі вайны, асмелваўся асэнсоўваць катэгорыі трагічнага і гераічнага, абпіраючыся на ўласны жыццёвы вопыт і вопыт сваіх аднагодкаў. Ужо тады ў яго

Купрэў Мікола. Правінцыйныя фантазіі. Мн., "Мастацкая літаратура", 1995.

вершах можна было адчуць выразную схільнасць да філасофскага роздуму, медытацыі.

І вось пасля перапынку амаль у трыццаць гадоў новая сустрэча з паэтам: з друку выйшаў другі па ліку яго зборнік — "Правінцыйныя фантазіі". У ім змешчаны зусім не вершы-летуценні. Зусім не правінцыйныя яны і па змесце. Амаль кожны твор з новага зборніка М. Купрэва ўяўляе сабою глыбокі роздум паэта над сваім лёсам, які склаўся мо і нешчасліва, але даў жыццё непаўторна адметнай яго паэзіі. За гады, што прайшлі пасля выдання першага зборніка, аўтар меў шмат страт. У адным з вершаў М. Купрэў спавядальна кажа пра гэта: "Мае страты — мая віна. Не спагадайце, не трэба... Я нагрэшыў". Многія свае жыццёвыя непрыемнасці паэт стварыў, безумоўна, сам. Гэтае здаралася і з іншымі паэтамі. Што датычыць М. Купрэва, то спрыяў таму і час. Існаваўшай сістэме патрэбны былі стандартныя асобы. "Нестандартным" быў М. Купрэў нават для Саюза пісьменнікаў.

У сталіцы сталі забываць паэта, лічылі, што ён згубіўся ў правінцыі. На самай жа справе правінцыйнае Палесце яго выратавала, не дало магчымасці згаснуць таленту.

У вершах зборніка "Правінцыйныя фантазіі" М. Купрэў, здаецца, усяго адзін раз ужывае назву Палесце. Але з вершаў відаць, што яго жыццё арганічна злітае з гэтым краем. Са шчымлівым болям у душы ўспамінае паэт у вершы "Самотны вянок" сваё пакаленне. Як шкадуе ён, што яно, знойдзенае на берагах Начы, па яго бяздумнай віне страчана, а з ім і шмат чаго, што завецца чалавечым шчасцем.

Баліць паэтава сэрца, што страцілі сваю натуральную прыгажосць Ясельда і Лань ("Чаму ж толькі восенню яснай..."). У свеце прыроды лірычны герой М. Купрэва хоча адчуваць сябе роўным з кветкамі, травамі, лесам, зайцамі, лісой, нават воўкам ("Святавольскі верлібр"). Чалавек і прырода ў яго вершах часам як бы мяняюцца месцамі. Напрыклад, у вершы "Маналог дуба" апеку-

ном сям'і салдаткі-ўдавы Ганны і яе дзетак, "худых, маленькіх Ванечкі і Алёнкі", выступае адвечны дуб — уважлівае людской дабрыві. Пантэізм у вершах М. Купрэва вызначае змест многіх мастацкіх твораў. Ён ляжыць у аснове трапных метафар і параўнанняў і добра выяўляе гуманістычную паэзію аўтара. Як у казачным раі адчувае сябе ў лесе лірычны герой М. Купрэва з верша "Мне сёння хораша..." Душа яго паяднана з навакольнай суладнасцю і красой:

Мне — лес шуміць, мне зоры сьвечыць!
Адзін, адзін! як Бог! як Пан! —
На ложку свежым з вешы.

Глыбокім эмацыянальным зместам напоўнены тут вобраз маладых бярозак, што нібы ўнучкі цешыць душу лірычнага героя.

М. Купрэў умеє слухаць музыку прыроды і перадаць яе гукі пры дапамозе змястоўных алітэрацый: "Зноў над Шчарай шчыры крык растане..."

Варта засяродзіць увагу на вобразе-сімвале каня-скакуна, які сустракаецца ў шмат якіх вершах зборніка "Правінцыйныя фантазіі". У вершы "1864" змест гэтага вобраза звязаны з вядомым паўстаннем. У змроку чорнай ночы, якая сімвалізуе паразу паўстання, скача коннік. Вельмі добра перадае эмацыянальны настрой у гэтым вершы алітэрацыя: "Па чорнай ночы скача белы конь, па тумане цёплым скача". У радках чуюцца плач, галазённе перапёлкі ў жыце, цокат капытоў. Саліва спакойна вярба некага гукае, просіць, вецце ў распачы ламае, бы тая жанчына свае рукі на пахаванні блізкага чалавека. На шляху конніка паўстае непераадольная перашкода — Дняпро. Твор заканчваецца асацыятыўнай карцінай. "Грывасты конь з дняпроўскай кручы з вернікам лятуць у вір" не Дняпра, як патрабуе логіка развіцця сюжэта, а ў вір гадоў — у бяссмерце, у вечнасць.

У вершах зборніка М. Купрэў часта звяртаецца да нацыянальных рэліквій. У "Летушкі хутарку" ён выказвае шкадаванне, што яго "конь капытамі не біў пад

Часопісы ў ліпені

ПРАЗ ПРЫЗБУ
ХАТЫ МАТЧЫНАЙ...

Каб ад слабoga ўздыху дыму
Шугала полымя тутгі.

Па незабытым непазбытым
Тугой
Кругі свае заверш,
Каб першастрахам першабытным
І кожны гук дрыжэў за верш.

Верш,
Дзе жыве твая Радзіма,
Дзе рэчка чые берагі.
А ты ўтрапеным вачыма
Глядзі на бераг свой другі.

Не ўстрымаўся, каб працытаваць верш цалкам. Не змог яго не прывесці поўнасцю, пабаяўся, што тым самым тыя з чытачоў, хто яшчэ не пазнаёміўся з ліпенскім нумарам "Полымя", не будуць здатны па ўрыўку цалкам адчуць значнасць сказанага паэтам.

Як не гзадаць і верш Р. Барадуліна, які адразу адчуваецца, пра любую сэрцу дзеда ўнучку Дамінічку. Не адзін ужо верш у Рыгора Іванавіча прысвечаны ёй (хоць выдавай асобную кніжку!), а творы пішуцца і пішуцца. І не толькі асабістае ў іх, што само па сабе зразумела:

Вочы вяду, якія
Мяне апошнія ўбачыць,
Рукі вяду, якія
Маглі маю пераксыяць,
Ногі вяду, якія
Пераступяць праз вечны страх.
Дадому вяду сваёй біяграфіі
Шчабятлівы працяг...

Няма патрэбы шмат гаварыць пра гэты верш. Ён увесь адразу прачытаецца і гэтаксама лёгка чытаецца тое, што нараджаецца асацыятыўна пасля знаёмства з творам. Як працяг аўтарскай думкі. Як жаданне суданесці канкрэтнае з тым, што набывае ўсеахопны маштаб, а тым самым і пачынае ў нечым губляць сваю канкрэтнасць і разам з тым ужо здатна выходзіць на праблемы, якія хваляюць многіх.

А што да верша "Беларускасць", дык асмелюся сказаць, што ён стане хрэстаматычным. Не можа не стаць! Праўда, пры адной умове, што нягледзячы ні на што, застанёмся жывой нацыяй. Са сваёй мовай ва ўласнай дзяржаве. З пачуццём нацыя-

нальнай годнасці, без якой народ не можа быць народам. І ніколькі не трэба баяцца сваё нацыянальнае ставіць вышэй вартага ў іншых народаў. Наадварот, гэта неабходна рабіць часцей. Так як і робіць Р. Барадулін. Барадулін-паэт і Барадулін-грамадзянін:

Беларуская чысціня,
Чысціня асаблівага кінгалту,
Можа, толькі агню радня.
Беларуская чысціня
Не даруе нікому гвалту.

Беларуская прыгажосць
Як амыта вадой святою.
І пакуль у Сусвесе ёсць
Беларуская прыгажосць,
Свет не лічыць сябе сіратою.

Сённяшняе ў Р. Барадуліна цесна паяднана з учарашнім. І сувязь гэтая настолькі моцная, што без усведамлення яе трываласці і патрэбнасці, страчваюць першаступеннае значэнне шмат якія паняцці. А на першым плане для паэта знітаванасць з вытокамі. І праўляецца яна ў адданасці зямлі маленцка. Часта нам яна называецца "малой радзімай", хоць, як на маю думку, тым самым, няхай і падсвядома, штосьці важнае знікае, нешта звужаецца.

Праўда, Р. Барадулін знаходзіць і тут свой падыход, што і відаць з невялікага верша "Даўняне":

Луг вывернуў кажух
Сушыць пасля дажджу.
Апала неба
Хмарнай ускалмачынай.
Даўно яно было.
А я дасюль гляджу
На свет

Праз прызбу хаты матчынай.
"Праз прызбу хаты матчынай"... Праз вернасць караням, вытокаем. Праз вернасць Маці, якая ў дадзеным выпадку выступае самім уважлівым той жа чысціні, жыццёвай мудрасці і развагі.

Увогуле, ліпенскія нумары багатыя на паэтычныя адкрыцці. У "Полымі" на фоне вершаў Р. Барадуліна не губляецца падборка Я. Хвалея, асабліва вершы "Іржышча воз", "Электрычка", "Любчанскі друкар XVII стагоддзя". У "Малодосці" — таксама цэлае сузор'е паэтаў. Жыццёвай развагай,

штандарам Пагоні, што ён "заблудзіўся ў Саюзе". І гучыць у вершы дакор героя самому сабе: "Гляджу і маўчу. Я забыўся, што быў я ліцвінам".

Вобраз каня-скакуна з'яўляецца цэнтральным і ў вершы "Косю мой, косю...", якім адкрываецца зборнік. Але тут ён мае іншы змест. Адчуваецца ўплыў фальклору, прынамсі тых твораў, дзе гаворка ідзе пра каня, што гуляе на волі. Але тут толькі іх адгалосак, бо асэнсаванне традыцыйнага матыву ў вершы вядзецца не па народна-песенным узорах. Дні, калі па снежных палях, зялёных лугах імчалі коні вояў літоўскага княства, іх клікалі трубы на Грунвальд і Воршу. Тым коннікам лірычнага героя гнядце сённяшні дзень, у якім пануюць няўпэненасць, пасіўнасць, нават боязь:

Косю мой, косю,
За нам ідуць —
напэўна, у Гродна
тыграм павязуць.

З вобразамі імклівага каня-скакуна асацыяруецца ў вершы "Балада аб пакінутым маленстве" дзіцячыя гады. Вось адзін з абразкоў — успамінаў паэта пра тыя часы:

Пасівелы конь стаіўся
на далёкіх берагах.
Але раптам заіржаў ён,
кінуў небу галаву,
капытом сваім дзяржаўна
біў маленькую траву...

Тое, што М. Купрэў звярнуўся да тэмы дзяцінства, родных вытокаў, зусім заканамерная з'ява. Ён ужо ў тым узросце, калі ёсць патрэба асэнсаваць пражытыя гады. Цікава другое: у асабіста перажытым паэт мае заўважыць хаду людскога жыцця наогул. Яго дзяцінства прыпала на той час, калі траву касілі не проста касой, а касой-літоўкай, гарэлку пілі не кілішкам, а шклянкай Малайкова. Можна сказаць, што паэт карыстаецца архаізмамі. Але ж гэта сама гісторыя, з якой звязаны лёс цэлага пакалення людзей. Таму і кранае ўдумлівага чытача знешне бытавы і вельмі асабісты па змесце верш паэта "Апошняе вяртанне".

Мы ўжо згадвалі творы М. Купрэва на гістарычную тэму. Чытаючы зборнік "Правінцыйныя фантазіі", можна заўважыць, што цікавасць паэта да мінуўшчыны ідзе ад яго жадання пазнаць свае вытокі: яго цікавіць мінулае Рагачоўшчыны ("Вяртанне аблуд-

лых сыноў") і Берасцейшчыны ("Чэрап Каліноўскага"). У асэнсаванні гістарычных падзей М. Купрэў блізка да Караткевіча. Ён успрымае мінулае роднай зямлі як верны і адданы ёй сын. Гісторыя свайго народа для паэта не экзотыка, а частка духоўнай існасці, маральна-этычны арыенцір.

Асобнае месца ў зборніку займае паэма "З прынамсі ў Уладзімірам Караткевічам на Рагачоўшчыне". Яна ўспрымаецца як лірыка-драматычны рэкіем. Паэма мае адметную кампазіцыю. Паралельна развіваюцца дзве ўзаемазвязаныя лініі. Сястра паэта як бы прысутнічае пры напісанні твора і дзеліцца з аўтарам сваімі развагамі. Паэт згадвае азмрочанае вайною дзяцінства і заўчасную смерць маці.

У другой частцы паэмы ідзе размова паміж братам і сястрой пра другую смерць — пра тое, якое выміранне напаткала мясціны іх далёкага маленства. У канву твора ўводзіцца плач па рацэ Лань, стылізаваны пад народныя галашэнні.

У заключнай частцы паэмы ўдзельнікам гутаркі становіцца Уладзімір Караткевіч. Сястра прыгадвае яго прыезд на Рагачоўшчыну, а брат асобныя эпизоды з яго твораў. Словам Караткевіча надаецца ў творы магічна-ачышчальная сіла. "І мне здаецца: не са старонак кніг гаворыць Караткевіч, а аднекуль з вышыняў", — кажа брат.

Паэма М. Купрэва "Правінцыйныя фантазіі" — твор элегічнага гучання. У ёй паэт сцвярджае роднасць чалавечых душ, неабходнасць дабраціны і ўзаемаразумення паміж людзьмі.

...За ўсё ў табе, за ўсё ўва мне,
за ўсё, што ў небе і на дне,
у блізкай і далёкай старане,
што можа быць людзьмі пражыта,
маўчаннем дрэў і крыллем птушанягаў, —
я і ўсе мы тройчы вінаваны, —
на такой пакайнай ноне заканчваецца твор.

У нашай размове пра зборнік М. Купрэва "Правінцыйныя фантазіі" не знайшлося месца заўвагам. Хай іх выкажуць іншыя. Зборнік засведчыў, што яго аўтар — паэт сталы. У кнігу ўключаны толькі тыя вершы, якія былі народжаны шматгадовай напружанай працай.

Аляксей МАЙСЕЙЧЫК

што мацуецца на народным светаўспрыманні і маралі вызначаюцца творы Ю. Свіркі. Сталее муза В. Шніпа, які пасляхова працягвае асаваенне гістарычнай праблематыкі і разам з тым свабодна адчувае сябе і ў вершах, у якіх гучаць традыцыйныя матывы адданасці вёсцы.

Х. Гурыновіч, магчыма, і радзей друкуецца, чым таго хацелася б, але яму ёсць пра што сказаць і робіць ён гэта па-свойму непаўторна. І як правіла, адкрыцці адбываюцца там, дзе аўтар, здавалася б, ідзе знаёмымі сцежкамі, ва ўсім разе закранае матывы, якія гучалі і ў творах іншых. Дык ужо такая яна, загадка сапраўднага таленту, калі ён у звыклым здатны пазбягаць паўтору і разам з тым выяўляе мастакоўскую індывідуальнасць. Як у вершы "Прызнанне":
Дай Бог, каб гэты лес, і поле,
І гэты луг былі заўжды,
Былі такімі і тады,
Калі мяне не будзе болей.

Каб спежкі, дзе і я хадзіў,
Мой сын пазнаў беспамылкова,
Калі я ў небе васільковым
Між зорак буду плыць адзін.

І сваё, асабістае, у гэтых радках. І тое, што не можа не хваляваць кожнага. Ва ўсякім разе, калі ён здатны на сапраўднае перажыванне і суперажыванне...

Цяжка сёння даводзіцца рэдакцыям, твораў шмат, паспрабуй усё, вартае ўвагі, своечасова надрукаваць. Асабліва, калі аб'ём выдання скарачаецца. На сённяшні дзень тут ці не ў самым незайздросным становішчы апынулася "Польмія", але, да гонару рэдакцыі, знаходзяць вэйсце са складанага становішча. Проста друкуюць самае-самае... А з празаічных твораў, несумненна, заслугоўваюць пільнай увагі раманы В. Коўтун "Крыж міласэрнасці" (змешчаны пачатак другой кнігі) і аповяданні М. Капыловіча. Што да рамана В. Коўтун, дык хацелася б, каб крытыка сказала пра яго сваё слова. Ён варты гэтага. Прываблівае і сама постаць галоўнага героя, а гэта, як вядома, наша выдатная паэтэса-рэвалюцыянерка (на чым акцэнтуюцца ўвага даўно) Цётка. Але ж яна і не менш значная, як адраджэнка. Акурат пра гэта доўгі час "забылася". Тым больш ухвальна, што В. Коўтун якраз і расказвае пра дзейнасць Цёткі на ніве нацыянальнай культуры. Прытым робіць псіхалагічна пераканаўча, паказваючы сваю героя і ў самых розных варунках, не забываючы і таго, што яна была і жанчынай, якой хацелася звычайнага чалавечага шчасця і кахання.

Дарэчы, пра каханне. Як вядома, Г. Далідовіч напісаў цыкл аповяданняў пра жанчын "Жар кахання". Адзін з твораў згаданай

падборкі — "Мае "ўцёкі" ад Леанілы" — змешчаны ў "Малодосці". Аўтар застаецца верным сабе. Ёсць у аповяданні ўсё, што і павінна быць у творах пра каханне. Але, што важна, ёсць і сама літаратура, якая, кажучы словамі выдатнага рускага паэта С. Шчыпацова, разумее, што каханне не толькі "вздохи на скамейке і поцелуі при луне..."

Поруч аповядання А. Эзэва, У. Дуктава, І. Галубовіча, пачатак аповесці І. Валасевіча "Апантанія д'яблам"...

Годна заўважыць аб сабе і публіцыстыка. Нумар "Беларусі" ўвогуле, ці не ўвесь тэматычны. Пад рубрыкай "Суайчыннікі" расказваецца аб жыцці на Беларусі палякаў. Вылучыў бы матэрыял А. Лойкі "Паляк вачыма беларуса". А ў цэлым у "Беларусі" да месца падборка "Грунвальд 1410". Погляд праз вякі — вачыма гісторыка, мастака, пісьменніка". Артыкулы Г. Сагановіча і С. Тарасава, У. Арлова, рэпрадукцыя Г. Вашчанкі "Грунвальдская бітва"...

Не адным мною заўважана, што апошнім часам пастаянна ў полі зроку і чытачоў, і крытыкаў знаходзіцца А. Федарэнка. Інакш і быць не можа — усё ж з самых маладых на сённяшні дзень пісьменнікаў ён найбольш таленавіты і перспектыўны. А там, дзе сапраўдны талент, знаходзяцца не толькі прыхільнікі, сустракаюцца і звычайныя літаратурныя зайздроснікі. А. Майсееўка, як бачна з яго публікацыі ў "Малодосці" ("У эпіцэнтры жыцця, альбо Адкрыты ліст пісьменніку Андрэю Федарэнку"), належыць да першых і пераканаўча аргументуе свае думкі. А ў "пасткрыптуме" гэтаксама пераканаўча дае водпаведзь публікацыі пра А. Федарэнку, "Мішэль ляжыць на асфальце" (газета "Наша ніва", 1995, N 2).

Але, што кідаецца ў вочы ў гэтым "лісце", дык тое, што сам А. Майсееўка, калі мімаходзь пачынае згадваць аповесць І. Шамякіна "Бумеранг", якая яму не спадабалася, мала чым розніцца ад Андраніка, якому так не падабаецца А. Федарэнка.

Шаноўны спадар Майсееўка, у мяне няма ахвоты палемізаваць з Вамі наконт гэтага твора Івана Пятровіча, таму скажу адно, дзе гэта ў І. Шамякіна Вы знайшлі "не толькі нямоглае літаратурнае какецтва з былым часам, не толькі настальгічнае аплакванне мінулага, больш таго, тут, па сутнасці, апраўданне сталінізму"? Перачытайце ўважліва твор! Не барыце прыклад з тых, хто бэсіць А. Федарэнку...

Можа, лепей на ўсё глядзець "праз прызубу хаты матчынай"?

Мяне Р. Барадулін у гэтым цалкам пераканаў! Хацелася б, каб і Вас таксама...

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Віншум!

Янку КАЗЕКУ — 80

Янка Казека — адзін са старэйшых беларускіх літаратараў. З рэцэнзіямі і артыкуламі пра беларускую прозу ў друку ён выступіў яшчэ ў 1935 годзе. Праўда, першую кнігу "З невычэрпных крыніц" выдаў толькі ў 1958 годзе. Паміж гэтымі дзвюма датамі — багатае жыццё. У 1938 годзе Я. Казека скончыў літаратурны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага, выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Дукорскай сярэдняй школе, у 1939—1954 гадах служыў у арміі. У час Вялікай Айчыннай вайны быў палітработнікам, у 1941 годзе пад Ельняй — паранены. Пасля вайны з 1954 па 1957 год працаваў у рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва".

А далейшыя жыццёвыя дарогі Івана Дарафеевіча былі такія — галоўны рэ-

дактар Дзяржаўнага выдавецтва БССР, з 1963 — "Беларусь" (1957—1967), з 1967 года — загадчык рэдакцыі народнай асветы і друку, з 1969 па 1979 гады — намеснік галоўнага рэдактара, з 1980 — старшы навуковы рэдактар выдавецтва "Беларуская савецкая энцыклапедыя".

У Я. Казеці выйшлі таксама кнігі "Беларуская байка" (1960), "Натхненне і майстэрства" (1963), "Кандрат Крапіва" (1965), "Няходжанай дарогай" (1973), "Голас часу" (1975), "Кузьма Чорны. Старонкі творчасці" (1980). Лепшыя артыкулы Я. Казеці склалі змест аднатомніка выбранага "Гартванне слова" (1985).

Акрамя таго, Я. Казека склаў і падрыхтаваў да друку кнігі аўтабіяграфій беларускіх пісьменнікаў "Пяць дзесят чатыры дарогі" (1963), "Пра час і пра сябе"

(1966), "Вытокі песні" (1973). За ўдзел у выданні Беларускай савецкай энцыклапедыі яму прысвоена ў 1976 годзе званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі.

З днём нараджэння, шануюны Іван Дарафеевіч! Добрага здароўя Вам і новых поспехаў!

Святлане КЛІМКОВІЧ — 60

Выпускніца аддзялення беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Святлана Клімковіч працавала карэктарам, літработнікам, адказным сакратаром газеты "Голас Радзімы", літсупрацоўнікам "ЛіМа", у часопісе "Народная асвета", на Беларускім тэлебачанні, з 1977 па 1990 год свой творчы лёс звязала з бюлетэнем "Тэатральны Мінск", з'яўляючыся яго адказным сакратаром.

У перыядычным друку пачала выступаць з 1958 года — тэатральныя рэцэнзіі і артыкулы, нарысы, аповяданні. Значным мастакоўскім дасягненнем С. Клімковіч стала казка "Лалі—Лаль", якая была выдадзена ў 1974 годзе, а на аснове яе створаны тэле-радыёспектаклі.

І ўвогуле стасункі ў Святлані Міхайлаўны з тэатрам моцныя. Яна аўтар п'ес для тэатра лялек "Дар ляснога цара", "Балада пра белую вюню", "Казка пра цара Юрыка і каваля Рымшу" і іншых твораў, асобныя з якіх набылі жыццё ў тэатры ці радыё.

І, вядома ж, нельга не згадаць, што дзякуючы С. Клімковіч з'явілася опернае вырашэнне знакамітага "Дзікага палявання караля Стаха" У. Караткевіча — Святлана Міхайлаўна напісала лібрэта. Опера была пастаўлена ў 1989 годзе на сцэне тэатра оперы і балета. Мае дачыненне С. Клімковіч і да оперы "Франціск Скарына" — пастаўлена ў 1990 годзе на Беларускім тэлебачанні. Акрамя таго, яна зрабіла пераклад з польскай мовы, рэстаўрацыю і сцэнічную рэдак-

цыю оперы XVIII ст. "Апалон-заканадаўца, альбо Парнас рэфармаваны" (апублікавана і пастаўлена ў 1989 годзе).

Віншум Святлану Міхайлаўну з юбілеем! Зьным ёй нязменных поспехаў у жыцці і творчасці!

Сярод кніг

ДЫК ВОСЬ ЯКАЯ ТЫ, "ШВЕЙЦАРЫЯ"!

Усе, хто хоць аднойчы пабываў у Мазыры, з захапленнем прыгадваюць ягоняныя краявіды. Не звычайныя, не палескія — "швейцарскія". Прыгажосці неапісальнай: трэба быць хіба Караткевічам, каб адважыцца ў словах перадаць убачанае. І таму, думаецца, аўтары фотаальбома "Мазыр" кіраваліся найперш народнай мудрасцю: "Лепш адзін раз убачыць, чым сто разоў пачуць", калі вырашылі стварыць кнігу пра горад на Прыпяці.

Фотаальбом атрымаўся, як і горад, адметны. Цудоўна зрэжысраваны складальнікам Дзмітрыем Лупачам, ён дае магчымасць тым, хто не бачыў Мазыр "наоку", праіснаваць на ягоных вуліцах, зазіраць на прадпрыемствы, у школы, кавярні, крамы. Фотаздымкі І. Капейкі, В. Барздыкі і, вядома ж, занага фотамайстра Д. Лупача пазнаёмяць вас з адметнымі мясцінамі горада і яго слаўнымі людзьмі, паказваюць вам, якім бывае Мазыр у розныя часіны года і сутак, вылучаць тое, што "звычайным вокам" не заўважыць бы, фотааб'екты выступае тут аб'ектыўным, але

неабякавым пабочным назіральнікам. Таму і кніга атрымалася шчырай, жывой, змястоўнай. Уступнае слова да яе напісаў пісьменнік Алег Фомчанка, чалавек закаханы ў гэты горад, як, пэўна, і большасць тых, хто хоць бы раз наведаў яго.

Не будзем, аднак, перакрываць фотаальбом. Няўдзячная гэта справа. Яго трэба глядзець. Гартаць, спыняючыся на па-майстэрску зробленых здымках, і дзякаваць людзям, што ў наш няпросты час змаглі стварыць і выдаць такую патрэбную мазыранам, гасцям горада і ўсім нам кнігу.

І ўсё-такі, нельга не сказаць — па ўсім адчуваецца, што задуманы і зроблены быў фотаальбом яшчэ ў "савецкія" часы. Заўважана гэта і па прадмове, дзе гісторыя Мазыра падаецца так, каб не пакрыўдзіць "старэйшага брата", каб падкрэсліць ягоную спрадвечную "рускасць"; і па здымках, аўтары якіх імкнуліся паказаць не проста горад, а горад-працаўнік. Адсюль перагрувашчанае гэтае званымі вытворчымі, альбо пакаёвымі — пастановачнымі

здымкамі, якія зацяняюць сабою той Мазыр, што застаецца ў памяці простых турыстаў, простых наведнікаў, якія блукаюць па ягоных непаўторных вулках і пагорках і якіх заводы, фабрыкі і школы цікавяць толькі як элементы краявіду, Зрэшты, для саміх мазыран гэта не хіб, а наадварот, перавага фотаальбома. Бо ён надзіва густа населены гараджанамі. Тут нафтамікі і машынабудаўнікі, педагогі і медыкі, студэнты і школьнікі, сталыя, маладыя і зусім маленькія мазыраны. Тыя, хто зберагае прыгажосць роднага горада, і тыя, каму зберагаць.

Зразумела, цяжка знайсці кампраміс паміж рэкламна-турысцкім прызначэннем фотаальбома і ўласна-гарадскім, так бы мовіць, сямейным. А, можа, і не варта? Бо, па вялікім рахунку, "візітуйка" Мазыра атрымалася цудоўная. Хай зайздросцяць іншыя вялікія і малыя гарады, што пакуль такіх не маюць. І таму асабліва падзяка выдавецтву "Кліч", што ажыццявіла выпуск фотаальбома.

Н.К.

СВЕТЛАЙ ПАМЯЦІ ПАЭТА- ПАКУТНІКА

23 жніўня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася вечарына, прысвечаная памяці Сяргея Новіка-Пеюна. 26 жніўня споўніўся год з дня смерці гэтага незвычайнага чалавека, паэта, беларускага адраджэнца, вялікага пакутніка, які прайшоў крывым шляхам польскай высылкі, фашысцкага канцлагера, сталінскага ГУЛАГа. Сяргей Міхайлавіч Новік-Пеюн пакінуў нам шмат цудоўных песень, сярод якіх вядомыя ў выкананні Данчыка "Зорачкі" і "Вальс над Шчырай". На вечарыне прагучалі яны і шмат іншых песень і вершаў. Перад прысутнымі выступілі Сяргей Грахоўскі, Яраслаў Пархута, Галіна Смяляк, Васіль Жуковіч, Уладзімір Кармілін, Галіна Дзягілева, Вольга Бабкова, Таццяна Матрунчык, Павел Знавец. Граў на цымбалах лаўрэат міжнародных конкурсаў Алесь Лявончык. Вяла вечарыну паэтэса Людміла Рублеўская.

Вечарына ладзілася ў рамках абанементаў сусрэтчаў тэатра паэзіі "Зніч", які адкрыў сёлетні сезон у Зэльве спектаклем "Белы сон" пра яшчэ адну пакутніцу за беларускі народ Ларысу Геніюш.

26 жніўня ў Свята-Петра-Паўлаўскім саборы адбылася паніхіда па Сяргею Новіку-Пеюну.

ВЕРШАМІ ВАСІЛЯ ЗУЁНКА

адкрываецца шосты нумар часопіса "Беларуская думка". Такім чынам выданне адзначыла 60-годдзе майстра слова.

Г. Махнач гутарыць з міністрам знешнеэканамічных сувязяў Рэспублікі Беларусь М. Марынічам — "Рынак немагчымы без знешняга гандлю". Пад рубрыкай "Слаўтыя землякі" прапануецца нарыс А. Болатава пра І. Чэрскага "Імя на карце". Маналог са здымачнага павільёна кінастудыі "Беларусь" "Кіно не памерла... Няхай жыве кіно!" зрабіў Я. Конюў.

З артыкулам "Слова-вобраз і моўны штамп выступае А. Наркевіч. Пра новыя знаходкі беларускіх археолагаў можна даведацца з матэрыялу Л. Побаля "Прывітанне з далёкай мінуўшчыны". Такія вось грыбы, атрымліваецца — гэтак называюць свае дакументальныя наведы У. Глушакоў.

У "Літаратурнай гасціні" — урывак з новай аповесці Л. Левановіча "Ларыса", альбо Прыводы аўтамабіліста".

СУМЕСНА З ДЫЯСПАРАЙ

Пад грыфам Беларускага інстытута навукі і мастацтва, што, як вядома, знаходзіцца ў Злучаных Штатах Амерыкі, Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі і Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтру імя Ф. Скарыны выйшаў у свет паказальнік літаратуры "Францызскі Скарына, жыццё і дзейнасць". Гэтая унікальная праца ахоплівае розныя выданні на згаданую тэму, што з'явіліся з 1530 па 1993 гады.

Асноўным матэрыялам папярэднічае прадмова Вітаўта Кіпеля і Адама Мальдзіса. З яе можна даведацца, што падобныя кнігі будуць выходзіць адзін раз у пяць гадоў.

ЖЫЦЦЁ ЧАЛАВЕЧАЕ...

Васілю Рагаўцову, як кажуць, і сам Бог спрыяў, каб узяцца за вершы. Яшчэ б! З мовай у ладах. Закончыў беларускае аддзяленне філалагічнага факультэта Мазырскага педагагічнага інстытута, працаваў у школе, вучыўся ў аспірантуры пры Інстытуце мовазнаўства імя Я. Коласа АН Беларусі, абараніў дысертацыю, а пасля кандыдат філалагічных навук В. Рагаўцоў звязаў свой лёс з Магілёўскім педагагічным інстытутам імя А. Куляшова, дзе з 1983 года загадвае кафедрай беларускай мовы.

Вершы яго друкаваліся ў часопісах "Полымя", "Малодосць", "Першацвет", "Роднае слова", штодзённымі "Літаратура і мастацтва", газеце "Чырвоная змена".

І вось першая кніжка В. Рагаўцова "Сутонне", што стала чарговым зборнікам у серыі "Бібліятэка часопіса "Малодосць".

Як сказана ў выдавецкай анатацыі, "сутонлівым надвечоркам чалавек заўсёды схільны да роздуму, удумлівай разважлівасці над праўдымі, пройдзеным, знойдзеным і страчаным. Кніга "Сутонне" Васіля Рагаўцова — гэта і ёсць той роздум, які паглыблены ў наша няпростое жыццё, у светлыя і ценявыя яго бакі, у яго бачныя і нябачныя грані. Роздум гэты часцей за ўсё мяжуе са смуткам і болям, але ёсць у ім мера добрага веры ў светлае, у тое, чым цікавае жыццё чалавечая".

Паэзія

Зінаіда ДУДЗЮК

"НАЛЕЖУ Я НЯЗВОДНАМУ НАРОДУ"

АБЛІЧЧЫ

Пакуль жывеш,
дык што б ні выпадала,
Ці спевы, ці звярынае вышцё,
А над табою светла і трывала
Схіляе твар свой зменлівы ЖЫЦЦЁ.

Клянеш яго,
а прагнеш век падоўжыць,
Не хочаш да нядолі прывыкаць
І верыш да магілы ў лёс прыгожы,
Які цябе яшчэ не напаткаў.

А дзе той лёс? Ці з мэтай прастуе?
Ці каратае час, як набяжыць?
Тут, на зямлі, КАХАННЕ ўсім пасуе,
Калі патрапіш да яго дажыць.

Якія вочы зазірнуць у сэрца!
Якія словы выкажаш няўзнак!
Такім шчаслівым
лепш было б памерці,
Каб зноў расчаравання не спазнаць.

На што сябе на тым шляху асудзім?
Што здатны мы ці ўведаць,
ці пасмець,
Калі і ў свята, і ў звычайны будзень
За намі сочыць непрыступна
СМЕРЦЬ...

Але жывеш... І што б ні выпадала,
Ці спевы, ці звярынае вышцё,
А над табою светла і трывала
Схіляе твар свой зменлівы ЖЫЦЦЁ.

•
Нашто была вам гэтакія ўлада?
Прынесці людзям беднасць і падман?
Падобна добрасць вашая на здраду,
А вольнасць патыхае, як турма.

Ну, долары, ну, месца ля карыта...
На гэта і пастаўлена жыццё?
Гісторыяй нічога не забыта:
Па справах — памяць вам і забыццё!

ПРАКЛЁН

Над асушаным балотцам,
Перасохлаю ракой,
Сыпле вецер супраць сонца
Пыл нябачнаю рукой,

Крушыць "чортава вяселле"...
Абыходзь яго здаля...
Наша клятае насенне
Не прымае больш зямля.

Адывае, як атруту,
Адмаўляецца радзіць.
...І душа ракі пакутна
З неба воблачкам глядзіць.

•
Маё
дажджы адгаравалі ўвосень,
Маё
вясна адкрасавала ўсмак,
А мары, як раней, мяне адносяць
Туды, дзе застаюся толькі ў снах.

Нібы душа даўно жыве бяссонна,
Адселеная ў непарушны свет,
І малодосцю поўніцца нязводна,
Пад зоркамі бязважкая плыве...

НАВАЛЬНІЧНАЯ НОЧ

Я сказаць табе столькі хацела,
Столькі вынайшла

рэдкасных слоў —
Красамоўства маё адляцела
На мінулае наша святло.

Задыхнулася даўкім паветрам —
І дыханнем тваім ажыла.
Ноч упала параненым вепрам,
Нас у нетры свае прыняла.

Тут сышліся сусветныя цені,
Чорны колер усё скасаваў.
І язмінаваць дзённай пасцелі
Чарнатою мяне абвіла.

Я не помніла "заўтра" і "ўчора",
Я адзіным імгненнем жыла.
Не было з намі шчасця і гора,
Толькі морак — ні знаку святла.

Нават сон быў аблудны і чорны,
Ён круціўся гарачай юлой.
І грывелі каменныя жорны
Над распятай у цемры зямлёй.

...Абудзілася недзе пад ранне.
Бліскавіца цяляла ў мяне.
І зубрынае грому рыканне
Адбівалася гулка ў акне.

•
Я прымаю маўчанне тваё,
За маўчанне не судзяць, напэўна,
Ды звываецца дзён гадаўё
У клубок невідучы, няпэўны,
Што высмоктвае сэрца да тла,
Да крывінкі, да жаху, да болю...
Я не помню, калі я жыла
І калі не хварэла табою.

•
Асенні дзень кароткі, як жыццё.
Бяздумна вецер бавіцца лістотай.
Праменьчык пудкі да зямлі працік,
Ды для зямлі ўжо гэта не істотна.
Не трэба ёй салодкае мань,
Скупой пяшчоты, крадзенай у хмары,
Сапраўднае чакае цеплыні
І беражэ ўрадлівых абшары.

СПАСЦІЖЭННЕ

Я злыднямі была зачаравана
На ста гасцінцах пазбіраць свой лёс,
Прайсці праз морак соннага туману,
Прабіць гару аблудаў навывёт.
Пачвары мне выходзілі насустрэч.
Не разбярэш, ці чалавек, ці звер?
Бяда мяне выводзіла на мудрасць,
Надзею пакідала напавер.

Я сто разоў магла б ужо загінуць
Ад цемры і сляпучага святла,
Пасля сябе магілы не пакінуць,
Нібы ніколі тут і не жыла,
Ды спадчынна валодаю свабодай
Сягаць туды, дзе не ступіць нагой.
Належу я нязводнаму народу,
Які бярэ пачатак ад багоў.

Галіна ТВАРАНОВІЧ

ЧАРНІЦЫ

Адкуль мне ведаць, ці ёсць
баравыя лясы з бярозамі,
дзе спрадвеку растуць чарніцы,
паблізу таго невераерна далёкага
месца, што завецца Г л е н К о ў,
і сам гэты назоў мне на слыху,
бо там жывае Вы з сям'ю
і з Вашымі вершамі, а таксама
з усімі шляхамі й сцэжкамі,
якія пачаліся, разгортваюцца
і вядуць —
на Магілёўшчыну...
У Г л е н К о ў жывае Вы —
прагны святла й харакства,
замілаваны цудам жыцця...
Хацела б пачаставаць Вас чарніцамі,
што растуць за дарогаю,
зусім побач бацькоўскае хаты
у лясным маім Дараганаве, што
між Асіповічамі
і Старымі Дарогамі...
Вядома, яны не такія салодкія,

сп. Масею СЯДНЁВУ

як недзе блізу Вашага Мокрага,
у іх, пэўна, меней і сонца,
таму адразу прашу прабачэння.
Чарніцамі з ягднікаў маленства
хацела б Вас пачаставаць...

•
Несмяротнік трываліць сабою
Зжоўклы падвышаны бераг усцяж.
Насуперак жывае чыстае пльні
Спяшаю ў месца с п а к о ю.
Туды, дзе буслінае пары жытло...
Вітаю тужліва-падзячна
Над вечным прытулкам
Радзіны стамлёнай маёй
Зямнога анёла крыло...

ЗНІЧУ

Я змін мне сын прынёс
з апальнае паэтавай сядзібы,
разрабаванага гняздоўя муз,
дзе рух у камені й слове
дакладным быў заўжды...
Яму і далей тут
у шчырай споведзі сваёй
пранікліва, натхнёна
славіць горнія я з м і н ы...
Чаму ж здаўным-даўна
паэтаў любяць тых,
каторыя маўчаць ужо...
Маўчыць —
адно да ч а с у
і Вышні Судзія...

МІЛАВІЦА

Над гуртам празрыстым бярозак —
дасканалаю восеньскай графікай —
уранні самотная зорка стаяла.
Дзівілася зорка зялёнай раскошы
і зырккім пьлёткам фіялак...

Над гуртам празрыстым бярозак,
над зоркай, самотнаю, вечнай —
малітваю ранішняй светла
жанчыны ўдзячнасць спяшала...

А зорачка, мабыць, у вокнах,
дзе кветкі палаюць лілова,
дзе моляцца й вершы страчаюць —
штогось мела здалёк папытаць...

Жаль зоркі, дзівоснае, мілае той —
растала ў яснасці звыклага дня
па слову апошняй малітвы яна...

•
Губляе ў смутку лісце сад.
Калыша рэзка вецер голле.
У ростані глухой мая туга
Зрастаецца з тваёй тугой.
Губляе лісце сад у час.
Рыхтуюцца карэнне й ствалы
Да стрэчы новае пары.
О смутак, боль апалага ліста —
Нямойленае ласкі дотык, гук...
Губляе лісце сад у час.
Па звонкай ростані мая душа
Шчымыліва з роднаю зрастаецца
душой.

Калыша ветла вецер голле.
Рыхтуюцца карэнне й ствалы
Да стрэчы новае пары.

•
У сэрцы прарасці, Галгофа,
і болям боль пацісні —
на край, дзе варагуюць
пустазелле й каласы...
Там Новы Запавет
старонкай ратавальнаю —
маёй балеснае старонцы
даўно спрабуе патлумачыць,
з чаго хварэе ч а с —
чаму хварэем мы...

Проза

УВЕСЬ КЛАС ВЕДАЕ, што яна кахае яго, і гэтага не могуць ёй дараваць.

Яна, сямікласніца Таня, — стройная, цемнавокая, выдатніца, на якую заглядаюцца хлопцы са старэйшых класаў, калі выпадае сумесны ўрок фізкультуры і яна паказваецца перад усімі ў сваім трыко і ў белай з зялёным маечцы; яна, якую яшчэ гэтым летам увечары на лаўцы можна было пацалаваць, “пажмакаць”, і якая нікога цяпер да сябе не падпускае... Яна — і Міхаіл Іванавіч!

Ды проста “Міхаіл”, з якога трэба смяяцца, кліць, які, калі не ў гуморы, можа цэлы ўрок прамаўчаць, або можа, наадварот, цэлы ўрок расказваць анек-

дзартуе адну са сваіх кніг і чытае. У класе страшэнны гармідар. Пачытаўшы, Міхаіл Іванавіч раптам знянацку падхопліваецца і моцна ляпае кнігай аб стол, — пачынаецца.

— Ну, скацінушкі! Ну, гаспада галаўлёвы! Малайцы, выкідайце кату пад хвост маладыя агні, маладыя жаданні! Пераводзьце кроў на вodu! Вясковыя, цёмныя людзішкі — вы ж прападзеце ў вялікім свеце без навукі! Без чытання! Каму вы трэба цяперашнім часам?! Не даў Бог вашым бацькам грошай, палат каменных — дык не чухайцеся, чэрці, на печы, а чытайце! Цярплівацю вазьміце, пакуль галовы маладыя, сілком, напаўняйце сябе навукаю!

Пачынае настаўнік без запалу, нават абыякава, быццам ведае, што тут кажы

Ванька, Бога нет!

І сеў сабе моўчкі за стол і чытаў, ні на што не звжаючы. У канцы ўрока падняўся, сказаў гнеўна, ківаючы пальцам класу:

Вось так на земле проживете, Как черви слепые живут.

(Узмах рукою)
Ни сказок про вас не расскажут, Ни песен про вас не споют.

— Усіх пакідаю пасля ўрокаў. (Урок беларускай мовы апошні.) Перапівайце, спісвайце адзін у аднаго, што хочаце рабіце, хоць на галовах стойце, — але кожны падывдзе да стала, пакажа практыкаванне, і свабодны.

Потым, пакашляўшы, але ўсё так жа строга:

— Ты, Таня, можаш ісці. Я цябе

не роўня, у цябе галава светлая. Табе трэба вырывацца адсюль у вялікае жыццё, бацькі ў цябе няма, памагчы табе ніхто не паможа...

Дзяўчынка глядзіць яму проста ў вочы, і ён ад погляду гэтых цёмных, вільготных, нібы сонных вачэй тушуецца, апускае галаву, кашляе і нават чырванее.

— Куды вырывацца, Міхаіл Іванавіч?

— Як куды — у горад! Можа, нават у Мінск. Ты выдатніца, цягні на медаль...

— І што ў тым горадзе? Трахацца па абшчагах? — спакойна, сваім зусім яшчэ дзіцячым голасам пытае яна, і вочы ў яе смяюцца.

Міхаіл Іванавіч аж адкідаецца назад і закрывае сабе далоняю рот, быццам гэта ў яго вырвалася гэтае слова.

— Тацяна... — шэпча ён і зіраецца на дзверы. — Цішэй, ты ж мяне падводзіш!

— А што, не так? Надзя вунь раскавала. Ведаеце, што яны там вытвараюць? П'юць, кураць і трахаюцца. Шчасце такое, горад...

— Надзя цябе навучыць! Ты менш яе слухай, ты разумная дзяўчынка, будзеш сама сябе глядзець, і... і...

Зноў яе вочы не даюць яму сабраць слоў.

Раптам ён нібы разумее нешта, замаўкае, і твар яго робіцца такім чырвоным, як у дзядзькі, што за раз хапануў добрую шклянку першаку.

— Таня, — мармыча ён, не падймаючы галавы, — Таня, у мяне ўжо ўнучка магла б быць такая, як ты... У мяне трое дачок, а...

— А гузікі рознымі ніткамі прышытыя. І латачка вунь на локці.

Настаўнік неяк спалохана ўскідае руку і глядзіць на латачку. Тані смешна гэта, і шкада яго, нейкая пшчота да яго, як да бацькі, якога ў яе няма; хочацца ўзяць яго вялікую далонь у сваю і прыціснуць да яго пляча... Але яна — дзяўчына, жанчына, і векавы інстынкт прымушае яе гаварыць не тое, пра што яна думае, і рабіць не так, як ёй хочацца.

— Вы не бойцеся, Міхаіл Іванавіч, — яна стараецца надаць голасу абыякавасці. — Больш такіх запісак не будзе. Я ведаю, хто іх прысылае.

Настаўнік маўчыць. Яна пстрыкае замкамі партфеля, апранае куртачку, якую не здавала сёння ў гардэроб, бо ў класе халаднавата, ідзе да дзвярэй.

— Да пабачэння, Міхаіл Іванавіч. — Таня, — ціха кажа настаўнік, праводзячы яе вачыма. — Таня!..

Але дзяўчынка, мабыць, не чуе. Зацяняюцца за ёю дзверы.

Настаўнік збірае свае кнігі і, задумлены, прыгорблены, тэпае ў настаўніцкую. Там сядзіць толькі завучыха, Паліна Пракопаўна, якую і вучні, і настаўнікі за вочы завуць проста Польшкай.

— Вам жонка толькі што званіла з горада, — кажа Польшка, абмацваючы яго з галавы да ног насмешлівым, нячыстым позіркам. — Прасіла пазваць вас, я сказала, ён сядзіць з вучаніцай пасля ўрокаў. Тады яна наказала перадаць, каб вы не адразу дамоў ехалі, а каля вакзала зайшлі ў магазін і купілі... Вось, я запісала.

— Я помню, — суха адказвае Міхаіл Іванавіч і адводзіць яе руку з вырваным календарным лістком.

Ён хутчэй нацягвае сваю чорную куртку, адварнуўшыся, каб завучыха не бачыла, што ў куртцы зламаны замочок — “маланка” і знізу яго трэба прымацоўваць шпількаю, урэшце спраўляецца, зашморгавае, бярэ свой пусты сакваяж і, буркнуўшы “ўсяго добрага”, выходзіць на вострыя прыветныя двары. Імжыць дождж; Міхаіл Іванавіч насоўвае на галаву капюшон, памалу ідзе да прыпынку. Па дарозе шнырыць па кішэнях курткі, знаходзіць два скамечаныя прабітыя талончыкі. Адзін, абгледзеўшы, выкідае, другі разгладжае, каб не было відно дзірачак — спатрэбіцца яшчэ. (Да горада ў яго праязны, а ад вакзала яшчэ тры прыпынкі ехаць гарадскім аўтобусам, з вечнымі кантралёрамі.)

— Таня... Таня... — думае Міхаіл Іванавіч і ніяк не можа думачы, пакуль не разумее — гэта ж ён гукае, кліча яе!..

Холадна на прыпынку, імжа, пуста — няма больш пасажыраў. Настаўнік ставіць сакваяж на мокрую лаўку і глыбока хавае рукі ў кішэні.

Якая тут Таня, куды ўжо табе, Міхаіл Іванавіч, зваць Таню!..

Андрэй ФЕДАРЭНКА

МІХАІЛ ІВАНАВІЧ

АПАВЯДАННЕ

доцікі; якому ўжо за пяцьдзесят, у якога свой дом у блізім горадзе, сварлівая жонка і трое дарослых незамужніх дачок; добры, непаваротлівы, падобны больш не на настаўніка, а на вясковага гультаяватага дзядзьку. Ды ён і гаварыць толкам не ўмее, гаворыць па-мясцоваму — ні па-руску, ні па-беларуску, — а сам выкладае родную мову і літаратуру. Ён — усіхні, легенда школы, ён вучыў іхніх бацькоў, гэта пра яго, смеючыся, расказваюць дзецям: “Пачакайце, дойдзеце да шостага класа, да Міхаіла, — ён вам мазгі ўставіць!”

Вось што такое “Міхаіл”. І яго кахаць? Такой дзяўчыны?

Ён заходзіць у клас хвілін праз пяць пасля званка, няўключны, неяк бокам пралазіць у дзверы, абавязкова стукнецца плячом ці локцем аб вушак, са стосам сшыткаў, кніг пад пахаю, пачынае “раскладацца” на стала. Кнігі з году ў год, з класа ў клас адны і тыя ж, зацяганія, зашморганія, зачытанія: Кола “Новая зямля”, Багдановіч, Купала, чамусьці Пушкін, Гоголь, “Слоўнік беларускай мовы” Крапівы... “Расклаўшыся” (яго слоўца), Міхаіл Іванавіч прычэсваецца — далоняю закідвае з ілба на патыліцу доўгую пядзю валосяў, загладжае за вушы, тады дастае з кішэні шырокія, заношаныя і непраправаныя штаноў скамечаную насоўку і гучна трубіць-сморкаецца. Сёння ён добры.

— Учора дастаю платок, у шостым класе, толькі высмаркаўся і назад класці, у карман, а Васька: “Э-э, Міхаіл Іванавіч, пакладзіце на месца нашу трапачку!”

Рогат.
— У іх з дошкі трапачка прапала, дык ён, гад малы, думаў, гэта я забраў і смаркаюся ў яе.

Ён праходзіць між радоў, правярае, як зрабілі хатняе заданне. Каля таго, у каго пуста ў сшытку, пастаіць, памаўчыць.

— Ручка зламалася, Міхаіл Іванавіч, — заўсёднае апраўданне.

— Дык пісаў бы ножаку.

Тані не глядзіць нават у сшытак, адразу выводзіць ёй у дзённіку прыгожы, з закручаным хвосцікам “пятак”.

— Вось на каго раўняйцеся, чарты дзікія, — лагодна, задаволена кажа і ідзе далей.

Ах, лепш бы ён маўчаў!

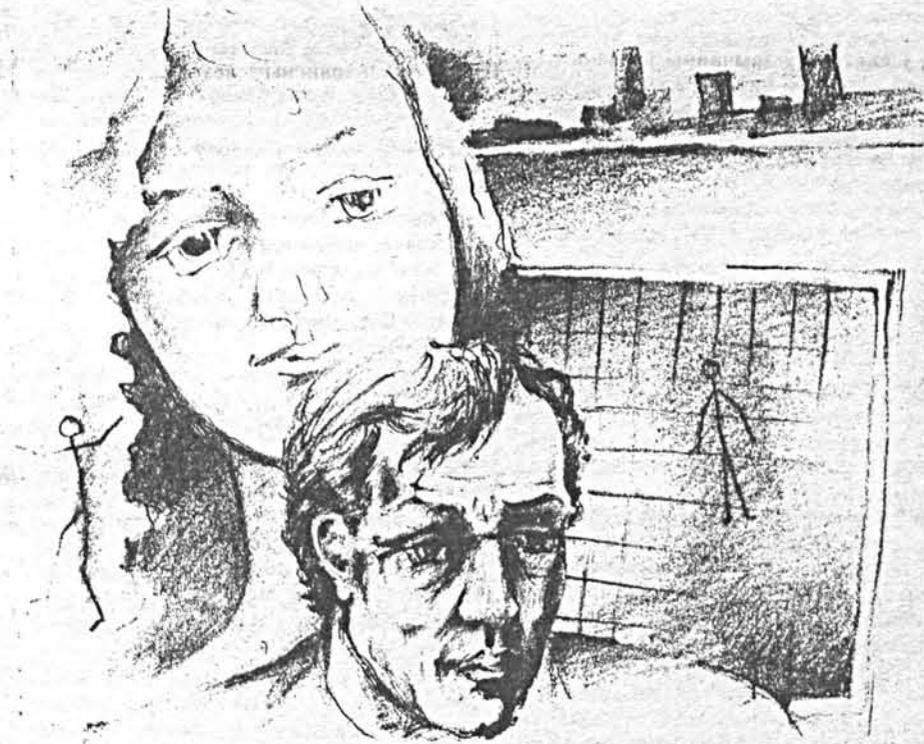
Перад Таняю на парту падае запіска, у ёй малюнак — людзі з тонкімі штрышкамі, што азначаюць рукі-ногі, зліліся ў палавым акце. Да верхняга чалавека вядзе стрэлачка і падпісана “Міхаіл”, да ніжняга такая ж стрэлачка і ўказана: “Т. Мяцельская”. Таня, прыжмурыўшы вочы, зіраецца, пасміхаецца і камечыць паперку.

Рэдка, але бывае, што Міхаіл не ў гуморы. Калі не вывучылі на памяць верш, ці не перапісалі практыкаванне па мове. Тады пачынаецца самае цікавае. Настаўнік моўчкі сядзе за стол,

ні кажы, усё адляціць, як гарох ад сцяны. Але паступова натхняецца, дзядзька твар яго чырванее, голас робіцца аж пагрозлівым, быццам перад ім не падлеткі — учарашнія дзеці, а круўныя ворагі. Ён пачынае глядзець паверх галоў і падзіць праз зубы, адсякаючы доўгімі тоўстымі пальцамі кожнае слова: **Маленькие, серые людишки Бродят по земле моей отчизны!**

Ищут все дешевенького счастья, Гэткія трусці і ілгунішкі!

— Дык вось, не будзе нікому дзядзька шчасця, папомніце мяне! Шчасце трэба заслужыць, крывёю заплаціць за яго!..

Усе нагнуліся над партамі і хіхікаюць, а Тані ў такіх хвілінах страшэнна сорамна за яго; яна думае, што і з яе гэтыя хіхікі; такім настаўнік перастае падабацца ёй і яна ўжо не адчувае пшчоты, глядзячы на яго штаны, на пінжак, пацёрты на локцях, на прышытыя рознымі ніткамі гузікі кашулі... “Што ён кажа? Навошта, каму?” — думае яна і таксама, як і ўсе, схіляе галаву над партай.

Аднойчы пасля выхадных ніхто з класа не зрабіў хатняга задання. І Таня таксама. На выхадныя прыезджала з горада Надзя, старэйшая сяброўка, якая вучылася ў тэхнікуме, Таня пайшла з ёю ўвечары ў клуб, на танцы, потым за клубам Надзя курыла, Таня папрасіла і яе навучыць... Словам, загулялася, і не да ўрокаў было.

— Малайцы! — сказаў Міхаіл Іванавіч, прайшоўшы між радоў і глянуўшы сшыткі. — Усё правільна — гуляй,

адпускаю.

— Я не зрабіла, Міхаіл Іванавіч.

— Значыць, у цябе была важная прычына, — спакойна адказвае настаўнік. — Ідзі.

Дзяўчынка не кранаецца з месца. Праз момант ёй зноў ззаду кідаюць на парту запіску — тою ж рукою зноў намаляваныя людзі, сукупленыя ў палавым акце.

Перапісваюць практыкаванне хутка, каб паспець яшчэ да званка з урока. Падносяць адзін за адным да стала. Міхаіл, нават не правяраючы, ставіць каму пяцёрку, каму чацвёрку, і адпускае. Таня, нізка схіліўшыся над сшыткам, марудна выводзіць кожную літар-

ку. Урэшце яны застаюцца адны ў класе, настаўнік і вучаніца.

— Таня, давай дзённік, — кажа Міхаіл Іванавіч, устае і пачынае збірацца. — Я табе ўжо даўно ў журнал пяцёрку паставіў.

Дзяўчынка бярэ партфель, сшытак, падыходзіць да стала:

— Вось... — і замест сшытка падае настаўніку запіску, дзе людзі ў палавым акце.

Той няўцяма, блізарука ўзіраецца; потым яго вялікая далонь разам з паперкаю пачынаюць дрыжэць.

— Ну, чарты дзікія... Што выдумачь... На гэта дык розуму хапае... На, парві хутчэй, каб ніхто не бачыў! Ты, Таня, я табе вось што скажу... Прысядзь.

Дзяўчынка паслухмяна сядзе за першую парту, настаўнік таксама цяжка апускаецца ў крэсла.

— Ты, Таня, менш іх слухай. Ты ім

У канцы ліпеня ў Лідскай мастацкай галерэі адчынілася персанальная выстава мясцовага мастака Анатоля В'югіна. Прывячалася яна Дню незалежнасці, двухгадоваму юбілею галерэі і, нарэшце, 65-годдзю самога мастака.

Анатоль Аляксеевіч родам з Цвярской зямлі. З дзяцінства працаваў у калгасе, узнагароджаны медалямі. Лёс распарадзіўся так, што ў войска трапіў на Беларусь, тут ажаніўся і застаўся ў Лідзе. Спачатку працаваў будаўніком, але перасіліла захапленне маляваннем.

Сваю першую карціну "Вербаў лес" Анатоль В'югін напісаў у трыццаць год. Ён паставіў сабе за мэту засвоіць навуку колеру, святла, каларыту, авалодаць прадметам жывалісу. Вынікам стаў насычаны, моцны колер — адна з лепшых якасцяў ягоных работ.

На выставе Анатоль В'югін прадставіў каля 100 работ — нацюрморты, партрэты, тэматчныя карціны, графічныя лісты. Але любімым жанрам мастака так і застаўся пейзаж. На ягоных карцінах — непаўторныя краявіды Гарадзеншчыны, што стала яму роднай.

Гледачы высока ацанілі карціны мастака, пяць з якіх знайшлі месца ў пастаяннай экспазіцыі Лідскай мастацкай галерэі.
Ларыса ДРАКО
г. Ліда

На здымак: мастак А. В'югін ля сваіх работ;
"Бярозы".
Фота А. СЕРАБРАКОВА

...І ЗВОН ГІТАРЫ НАД СОЖАМ

У Гомелі прайшоў першы Рэспубліканскі фестываль гітарыстаў. Сярод арганізатараў святэ быў выкладчык Гомельскага каледжа мастацтваў імя Сакалоўскага Ігар Шошын.

Фестываль гітарыстаў сабраў музыкантаў, якія іграюць у розных стылях. Канцэрты мелі вялікі поспех і прыхільнікаў гітары.

На здымку: у час заключнага канцэрта фестывалю.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА,
БЕЛІНФАРМ

Віцебск. "Славянскі базар-95". А пятай гадзіне раніцы, калі мы вяртаемся з джаз-клуба, наш "рафік" раптам спыняюць нейкія "пакамечаныя" хлопцы з бутэлькай у руках і, перамяжаючы кожнае звычайнае слова двума-трыма моцнымі, патрабуюць іх падвезці. Мая калега палухаецца і шэпча: "Можа, трэба міліцыю паклікаць?" А я ёй: "Цішэй! Гэта ж артысты!" У яе вочы становяцца большымі за акуллары.

А ўвечары яна і сама пазнала іх на сцэне, бо выйшлі яны ў тым жа адзенні і ў тым жа "пакамечаным" стане. Гэта была група "ЛЮБЭ".

"ПАБАЗАРЫЛІ" — І ГОДЗЕ! ДА СУСТРЭЧ У НАСТУПНЫМ ГОДЗЕ?

СПРОБА КІДАННЯ КАМЕНЬЧЫКАЎ У РЭЧКУ ЧАСУ

Не, гэта не сюжэт для чарговага апа-вядання Л. Дранько-Майсюка з цыкла "Пра тое, як я..." Гэта — урывак з майго будучага падручніка па эстэтыцы: прыклад на тэму "сувязь мастацтва з жыццём". Пасля "С. Б.—95" я цвёрда вырашыла не транжырыць болей час на фестывалі — тым больш на такіх, а заняцца выключна навуковай працай. Вось хоць падручнік напісаць! І каб настроіцца на філасофскую хвалю, пайшла кідаць у рэчку каменьчыкі — вельмі філасофскі, я вам скажу, занятак.

Ды толькі я кідала іх не ў Заходнюю Дзвіну, па якой журналістаў традыцыйна катаюць на цэлаходзе (а ў гэтым годзе, на зайздрасць расіянам, каталі толькі беларусаў) — а так, у адзін з яе рукавоў, у нейкі ручай пасярод парку, побач з Гарадскім цэнтрам культуры, што падчас "С. Б." ператвараецца ў ягоны прэс-цэнтр. Рачулка так і вабіла мяне таямнічай музычнасцю мовы і пачуццём амаль боскай адзіноты, такой прыемнай сярод дэцыбельнай (а месцамі і ДЭЦЫБІЛЬНАЙ) фестывальнай поліфаніі. І раптам я зразумела: гэта ж не звычайны ручай, гэта — рэчка часу. Адшукаць яе вельмі проста! Трэба толькі спусціцца з вышыні амбіцый (фестывальных, палітычных, уласных), кінуць пробны каменьчык — і паглядзець, якія ад яго пойдучы кругі. Ну што ж, паспрабуем?

Бачыце? Першы круг носіць назву —

К А В "СБ" Л

Усё менавіта так. Спачатку "Славянскі базар" меркаваўся як музычны фест з конкурсам эстрадных спевакоў у цэнтры. І нават зараз, калі ён пашырыўся да фестывалю мастацтваў, сярод якіх "най-галюўным для нас з'яўляецца кіно", прыкрытэт вакальных каштоўнасцей так проста не здаецца. Асабліва ў конкурсе.

Уладальнік Гран-пры Філіп Жмахер з Югаславіі шмат у чым працягваў традыцыі, закладзеныя на "С.Б.—93" яго суайчыннікам, дыпламантам Боянам Мілановічам: тая ж цыганска-рамантычная постаць, тая ж абаяльнасць, бляск у вачах — і, галоўнае, шыкоўны голас, які сваім фальцэтам скарэй нават самых заўзятых прыхільнікаў рэпа. Наталля Магілеўская з Украіны (1 прэмія) прыцягнула ўвагу не толькі сваім амаль оперным вакалам, а, у першую чаргу, песняй "Іерусалім" — шматасакцыяўнай, жанрава багатай. (Дарэчы, яшчэ адна ўкраінка, Вольга Юнакова, хаця і атрымала толькі дыплом, зарэкамендавала сябе прафесійнай артысткай, пра якую толькі можа марыць мюзікл і, наогул, музычны тэатр.) Тэймураз Боджуга замацаваў сваёй II прэміяй аўтарытэт грузінскіх выканаўцаў: у мінулым годзе спявачка Тэона атрымала I прэмію — і гэта адразу прымусіла ўсіх сур'ёзна ставіцца да Грузіі, якая ўпершыню з'явілася на форуме славянскіх народаў. З астатніх канкурсантаў асабіста мне запомніўся Аскольд Сарокін (Расія) з уласнай кампазіцыяй на словы А. Таркоўскага, такой непадобнай на звычайныя песенныя опусы.

На такім фоне беларускія спевакі адразу гублялі сваю "зоркакасць". Можна, канешне, знайсці адгаворку, што сучаснаму шлягеру, маўляў, не патрэбен бліскучы вакал, што многія з папулярных цяпер выканаўцаў, калі б удзельнічалі яны ў гэтым конкурсе, таксама б нічога не атрымалі. Можна паскардзіцца, што журы, у асноўным, складаецца са спевакоў старэйшага пакалення, з іх нібыта "састарэлымі" эстэтычнымі поглядамі. Ды толькі справа зусім не ў гэтым. Проста амаль усе канкурсанты, нібы дамовіўшыся, падышлі да ўдзелу ў спаборніцтве даволі сур'ёзна, і рэпертуар прывезлі адпаведны: песні-балады з багатым драмагургічным развіццём, з непаўторнымі аранжыроўкамі, са складанымі вакальнымі партыямі. Не "дамовіліся" аб гэтым толькі беларусы. На эстрадным Алімпе даўно змяніўся стыль — а мы так і засталіся вернымі рэстаранным манерам і неўміручаму "ум-ца — ум-ца-ца".

Мы засталіся — на ўзроўні самадзейнасці. І калі гэта не ўсім бачна ў эстраднай штодзённасці, дык "Славянскі базар" зрабіў гэту "нацыянальную" рысу відэавочнай. На каго ж скардзіцца, што наш славуці Ален спяваў на конкурсе дзве аднапланавыя песні? Што па-дзіцячы непасрэдна Алена Літоўка раптам вырашыла знешне наблізіцца да вобраза "ракавой жанчыны"? Што з'яўленне ў конкурсе Віталія Глушыцкага наогул выклікала запытальныя позіркы: чаму ўдзельнічае менавіта ён, а не хто-небудзь іншы з вялікай колькасці яго эстрадных "братоў-блізнятаў"?

Ёсць у самім конкурсе адна "закавыка", што не дае мне спакою: усе, хто прыехаў у Віцебск, аўтаматычна набываюць ганаровае званне дыпламанта Міжнароднага конкурсу. Іншымі словамі, каму быць проста лаўрэатам нацыянальнага конкурсу, а каму яшчэ і дыпламантам Міжнароднага — вырашаецца на месцах. Невядома кім.

Будзем шчырымі: сёння на Беларусі ёсць толькі адна спявачка, якая магла б сапраўды спаборнічаць, а не проста

"удзельнічаць" у конкурсе "С. Б.", — гэта Наталля Тамела. Чаму ж яна ўсё ніяк не даедзе да Віцебска?

Тым часам, да Віцебскага амфітэатра, дзе адбываліся асноўныя падзеі "С. Б.", у тым ліку два вялікія гала-канцэрты, з беларускіх артыстаў даехалі "Сябры", па-першае, з лучанкоўскай "Полькай беларускай" (гэта песня гучыць на "С. Б." другі год запар, і ўкраінскія калегі пытаюцца: "У вас што, за год больш песень не стварылі?" А мы ў адказ: "Такіх, беларуска-полечных — не."); "Сябры", па-другое, з каларытным Джымі Нэльсанам, што "прыехаў з Беларусі, прыгажунямі багатай" — і з Алесяй, што тых прыгажунь увасабляе (да таго ж, Алеся

ўпрыгожвала "Мышкай" дзіцячы канцэрт); нарэшце, "Сябры" з бочкай піва (без усялякага двухкося) і шырокім славянскім запрашэннем "Піце піва, мужыкі!" — па-трэцяе, у гонар Надзеі Бабкінай, якая спраўляла на "С. Б." імяніны сваёй "Рускай песні".

А вось "Песняры" з'явіліся толькі аднойчы — і заспявалі, ужываючы рэп, "Падманула-падвяла" (відаць, таксама ў гонар Бабкінай, бо ў яе канцэрце яны не ўдзельнічалі, а на пытанне "Чаму?", зададзенае на дзвюх прэс-канферэнцыях запар, сп. У. Рылатка адказаў, што Мулявін хацеў даць месца моладзі, сама ж Надзея Георгіеўна пачала скардзіцца на... дырэктара (?) ансамбля).

Акрамя "сяброўства" і "песняроўства", было і "верасоўства" ў апошнім пакаленні, але з ранейшым рускамоўным "Карнавалам" — і без усялякіх там аб'явак, што гэта "Верасы" і наогул беларусы (з гэтым жа поспехам можна было проста ўключыць "карнавальную" фанаграму). Відаць, гэта (ці што іншае) вельмі абурыла А. Саладуху, бо ён сваю фанаграму з колішняй рускамоўнай "Каруселью" ўдала дапаўняў грознымі вырыкамі "Руки! Выше руки! Вверх за головой!"

"Я уеду, прощай!" — спявала на развітанне Іна Афанасьева. "Лепш хай з'едзе балет!" — так і хацелася ёй крыкнуць, бо глядзець гэта "кабарэ" пасля льявоньцёўскага балета "ТОДЭС" было проста немагчыма. Куды лепей было ўспомніць прыгажунь-удзельніцу конкурсу "Міс Славянкі—95", выхад якіх наша Ліка выразна суправаджала красамоўным прыпевам "...і пад бачок на ўсю ночку".

У новым амплуа — таты з мамай — убачылі гледачы А. Ціхановіча і Я. Паплаўскую, якія цудоўна тэатралізавалі сваю новую пра-ляльку Барбі.

Такімі былі беларусы на сцэне амфітэатра. А расіяне — плод нашай зайздрасці і пераймання? Шчыра кажучы, мяне больш уразілі не гала-канцэрты, а начныя "сольнікі", што пачыналіся пасля дванацціці. Бо яны давалі магчымаць убачыць не

толькі вынік працы выканаўцы, але і на-прамак, па якім ён да яго рухаўся. Рабіла-ся відэавочны, напрыклад, як А. Малінін прыйшоў ад раманса да тэатра аднаго актёра, як В. Лявонцьеў "перарос" сам жанр песні, з'яднаўшы вакал з сучасным тэатрам і ператварыўшы свае нумары ў вакальна-пластычныя кампазіцыі, якія нагадваюць сцэны з мюзікла ці рок-оперы. Як сказаў адзін беларускі паэт, я б пісаў замест шлягераў лепей рамансы, ды няма на іх свайго Малініна...

А між тым, пошукі сапраўднага вакалу на "С. Б." прыводзілі ў начны джаз-клуб, дзе без стомы працавала пецябургская група "Дайджэст". Фантастыка! Яны выконвалі ўласныя апрацоўкі не толькі класічных джазавых тэм, але і рускай народнай песні, і знакамітай глінкаўскай "Спадарожнай", што пралятае шоргатам ветру, і "Елачкі", што "ў лесе нарадзілася". І кожным сваім выхадам музыканты нібы даводзілі, што джаз — гэта не проста асабліва рытм ці гармонія, і нават не асобны музычны напрамак, а проста іншы стыль жыцця, заснаваны на свабодзе і волі, у тым ліку творчай. І, нарэшце, на высокім мастацкім гусце (здаецца, менавіта апошняга крыху не хапала мясцовай віцебскай джаз-групе, салістка якой балансавала на мяжы "рэстарана" з "кабаком").

На жаль, вакал "Дайджэста" так і застаўся за зачыненымі дзвярыма (папулярнасць джаз-клуба расце, таму ў гэтым годзе ўваход у яго быў не проста па акрэдытацыйных картках, а па спецыяльных запрашальных білетах) — і не трапіў на сцэну амфітэатра: як кажуць, занадта прафесіяналізм вялікі, каб марыць пра "вялікую" сцэну.

Маскоўскай дзіцячай джаз-групе, якая таксама адну ноч працавала ў джаз-клубе, пашанцавала больш: падлеткі з флейтамі і скрыпачкамі ўдзельнічалі ў канцэрце "Усё гэта — клас!" Ды толькі трэба было бачыць, як недарэчы глядзелася іх знакамітая гершвінўская "Калыханка" пасля цыркавых нумароў.

А вось з музыкантамі аркестра Фінберга абышліся наадварот: спачатку пасадзілі іх на сцэну амфітэатра, каб тыя падыгралі канкурсантам, а потым — адразу ў аўтобус і дамоў у Мінск: маўляў, няма чаго ім па джаз-клубах цягацца. А калі ўлічыць, што не было традыцыйных джаз-канцэртаў і на сёлетнім, III Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі, дык можна падумаць, што песня падала на развод з джазам. Жарты жартамі, ды за дзяржаву крыўдна: калі што ў нас і ёсць сапраўды высокага ўзроўню, дык гэта джаз, а не ўласна эстрада з яе трафарэтным "гоп-ля-ля".

Што ж зробіш: калі прытулкам вакалу на "С. Б." (і шырэй, музыкі) часам заставаўся адзін джаз-клуб, дык для НЕВакалу было куды больш сцэнічнай прасторы. Як паводле закона фізікі: круг на вадзе падрос і крышачку змяніў свае абрысы. Бачыце?

А К О А А В вакала Л

Між іншым, мяне больш за ўсё турбуе сама тэхналогія няўлоўнага пераходу "а" ў "о". Угледзецца пільна — і вы заўважыце, што "о" — гэта ж спрощанае "а": без усялякіх там "звілін", прабацце, — проста кругленькая і зручная літара, толькі крыху буйнейшая па прычыне ганарлівага надзімання шчок.

Так і ў музыцы, дзе ПАЗАмузычнасць адваротна прапарцыянальная колькасці "звілін" і вядзе сябе наступальна. І ўнікае яна не за межамі нот, а між імі. Бо сапраўдная музычнасць — яна ж і ў паэзіі, і ў жывапісе ўсё адно музычнасць: як стан душы і творчасці, як пацалунак феі з павеямі вальсаў Чайкоўскага.

І пераканацца ў тым можна было на "С. Б." неаднойчы. Той жа фільм "Стомленныя сонцам", зняты Мікітам Міхалковым "у рытме танга", засталася глядзець палова беларускай эстраднай тусюкі — замест гала-канцэрта адкрыцця, які ішоў адначасова. А на выстаўцы кветак, калі здавалася, яна ўжо займела сваю нячутную мелодыю, раптам як грымнуў "інструментал" — дык кветкі ажно палёсткі скруцілі.

Так што да перарастання музычнага фэсту ў фестываль мастацтваў, як сёлета пачаў называцца "С. Б.", я б ставілася пафіласофску. Гэта — таксама сімптом. І творчага крызісу жанру эстраднай песні,

і крызісу фінансавага, калі пад адных толькі спевакоў усё кіржаў знайскі спонсараў, а пад цэлы кірмаш мастацтваў — іншая справа, бо спонсарам тут мрояцца зусім іншыя маштабы.

"Славянскі базар" перажывае сёння экстрэнсіны перыяд развіцця, захопліваючы ўсё новыя і новыя плошчы "цалінных земляў". Ды толькі эйфарыя хутка пройдзе — і дэвядзецца думаць аб "прафарынтацыі": ці то звяртацца да інтэнсіфікацыі адной з мастацкіх сфер, ці то працягваць "карнаваліць".

Пакуль "С. Б." лепей удаецца апошняе: праэс карнавалізацыі, што называецца, "пайшоў", і ў Віцебск едуць менавіта "пабазарыць", а не шукаць славянскія карані ў мастацтве. Адзін з асноўных аргументаў на карысць гэтага — поўная адсутнасць на фэсце эстрадных менеджэраў, прадзюсераў, прадстаўнікоў студый залісу. Затое пэўная колькасць тых, хто едзе ў разліку на банкеты і відэішча.

Наконт апошняга ў Віцебску — 95 сапраўды вочы разбягаліся: за 5 дзён — 92 мерапрыемствы! (Уласна кажучы, маглі і да сотні дагнаць, ды, відаць, пакінулі гэту ўрачыстасць да наступнага "С. Б." з яго плацідавым юбілеем). Паспець на ўсе з "відэішчаў" было немагчыма фізічна, бо многія з іх ішлі паралельна адно аднаму.

Так, "паралельнай танальнасцю" засталася кінапраграма. Тым не меней, сп. М. Бурляеў, які ўзначальвае кінафестываль славянскіх і праваслаўных народаў "Залатой Витязь" і, відаць, збіраецца зрабіць Віцебск яго "другой радзімай", знайшоў шмат часу (без паралельных мерапрыемстваў!), каб шчодро накарміць журналістаў рэкламай свайго фэсту і ўласнай асобы — прычым не толькі на словах, але і ў выглядзе дакументальнай стужкі. Акрамя гэтага, на прэзентацыі кінапраграмы мяне вельмі ўразіла выступленне архімандрыта-айца Інакенція, які зрабіў амаль навуковую класіфікацыю духоўнасці: маўляў, ёсць духоўнасць стваральная, а ёсць тая, што нясе "растление" (цікава, што ж тады наогул духоўнасцю лічыць?). Заканчвалася яго прамова двума заклікамі: "не абнажыць телеса" і "соединиться со своим телом — святой Русью" (незразумела было толькі, чаму сам Бурляеў "адкалоўся" ад Масквы, дзе адначасова з "С. Б." праходзіў Міжнародны кінафестываль).

Але ж я такі ўцяміла: кіношнікі прыехалі ратаваць эстраду ад "тлетворнага влияния Запада". І выратавалі! Яшчэ які Бо пра высокую духоўнасць гаварыла (і спявала) — Маша Распуціна — і гэта было лепшай з базарных пародый — 95.

Калі ж сур'ёзна, дык я зусім не супраць кіно! Больш за гэта, вельмі б хацела паглядзець дакументальную стужку, прысвечаную "С. Б.—94", за якую ўкраінцы атрымалі журналісцкі прыз "Залатое пярэ". На жаль, яе не паказалі. А мае мары паляцелі далей: ну чаму б не арганізаваць на "С. Б." конкурс менавіта музычных фільмаў? Музычных тэле-, радыёпраграм?

Між іншым, знакаміты "Музабоз" вёў на "С. Б." тэледымкі — на спецыяльна адведзеным для гэтага начным "Дыскабазары". Сярод удзельнікаў было шмат маладых беларускіх артыстаў. Цікава, што са знятага застанецца ў кадры?

Бо пакуль з усёй беларускай дэлегацыі больш паспяхова пазіравалі перад камерамі трое нашых прыгажунь, кожная з якіх атрымала званне хоць якой-небудзь "місачкі". Гэта Алена Кудрашова (Міс Славянка—95), Вольга Роля (Міс Фота) і Алена Бушуева (Міс Зачараванне). Ды і сам конкурс мне вельмі спадабаўся. Ужо хаця б тым, што прэсу на яго прапускілі па нейкіх міфічных спісах, якія ніяк не маглі знайсці. І я трапіла на яго толькі таму, што спрытна схавалася за спіну звышпапулярнай тэлезоркі Элеаноры Язерскай, якую, між іншым, таксама пусцілі толькі па хадайніцтве самога Сашы Варламава.

Пачатак конкурсу на паўгадзіны пазней быў вельмі дарэчы: з'явілася магчымасць разгледзець дызайн сцэны і параўнаць яго з убраннем іншых фестывальных пляцовак. Ну падумаеш, нейкія фантазіі з празрыста-лёгкіх шарыкаў! Каго гэтым здзівіў! Іншая справа — вялізная саламяная валашка на чорным фоне ды дзве вялізныя ануцы а ля неапрымітыў-фольк-мадэрн у Цэнтры нацыянальных культур (тэатр імя Я. Коласа). Ці сапраўдны фантан і кусцікі-бязрозкі з лісточкамі а ля "рэалізм у рускай класіцы" на сцэне амфітэатра (у апошнім выпадку ўсё выраптоўвалі светлавыя эфекты — ад фір-

мы "Феерія" з Украіны).

Нарэшце, распачаўся конкурс, і я вельмі парадавалася за вядучага Міхаіла Марфіна, бо ён знайшоў універсальны спосаб, як хутчэй спасцігнуць у дзяўчатах "богаты і вольны і разносторонние увлечения" (а менавіта гэта было адно з умоў конкурсу). Вось тая фраза, якую ён не стамляўся паўтараць: "Девушка, а девушка под N...! Можна пазнакоміцца с Вами?" І пасля гэтага нашы прыгажуні яшчэ і знаёміліся?! А што ім, скажыце, заставалася рабіць? Астатнія іх выходы былі не толькі маўклівымі, але й наогул імгненнымі. Да таго ж хтосьці выходзіў паасобку, хтосьці — парамі, а хтосьці — па чацвёрта адразу. Як толькі паспявала журы іх ацаніць? Асабліва альтэрнатыўнае, што складалася з журналістаў і артыстаў? Можна, таму і ацэнкі былі такія неспадальныя?

...Не дачакаўшыся фіналу конкурсу, я паспяшалася на канцэрт з паэтычнай назвай "Залатыя арэлі сноў", дзе кампазітар Алег Елісеенкаў прадстаўляў гледачам моладзь беларускай эстрады. І ўсё б цудоўна, ды толькі гэта праграма была, як кажуць, мясцовага значэння — амаль без журналістаў, стомленых перабежкамі з залы ў залу. Дый наогул на "С. Б." заўважаецца такая тэндэнцыя: усё, што адбываецца не ў амфітэатры, а недзе ВАКОЛА, і значэнне набывае такое ж — ВАКОЛАВА.

Вы нічога не заўважылі ў апошнім слове? Калі пасля першай літары спыніцца кропкай, дык узнікне прозвішча вядомай беларускай паэтэсы. І ў гэтай гульні слоў (ідэя гульні слоў запазычана мной з артыкула Ж. Васанскай у штоднёвіку "Культура" ад 2-8 жніўня 1995 г.) мне прымоілася амаль містычная заканамернасць.

Першымі словамі Валянціны Валянцінаўны на "С. Б." былі: "Можна, я не буду здымаць свой капялюшык?" Апошняе, што мне добра ўрэзалася ў памяць, — гэта тое, як яна, падобна ўсім нам, бараніла месца на драўлянай лаўцы амфітэатра, адстойваючы на яго свае правы. А яе выступленне ў "Літаратурнай гасцёўні" "С. Б." я не чула, бо позна даведалася: яно не значылася ў праграмак.

Можна, так і з Беларуссю? Мы хочам лічыцца Еўропай і думаем, што для гэтага трэба толькі надзець капялюшык у выглядзе фэста-карнавала. А потым (на тым жа "С. Б.") змагаемся за месца пад сонцам. І нешта наша нацыянальнае, вельмі істотнае, так застаецца непачутым. Хіба ж можна пачуць чыёсці душу ў шумным водгулі "базара"?

А "Славянскі базар", здаецца, імкнецца ўсё больш апраўдаць сваю назву: у будучым годзе ўжо і класічную музыку прапануюць далучыць. Можна, сапраўды адчулі, як ён губляе апошнія кроплі музычнасці? І робіцца цікавым для каго заўгодна: палітыкаў, псіхологаў, сацыялагаў, культуролагаў — толькі не для музыкантаў?

Упэўненая, на пытанне пра самае яркае ўражанне ад "С. Б." палова гледачоў адкажа — Мэйсан з "Санты-Барбары". І я з імі згаджуся, бо папулярны актёр Лайн Дэвіс быў куды інтэлігентней за нашых эстрадных куміраў — дый спяваў няблага. Вось толькі дэманстравалі мы яго — нібы таго "мядзведзя на лацугу", як на колішніх кірмашах.

Можна, уся справа ў сімвале "С. Б."? Мы ўзрацілі валашку — а яна толькі прыгожынае пустазелле.

— Ну, чаму? — адкажа мой апанент. — Валашка — гэта свята.

І я згаджуся з ім — толькі папярэджу, каб не блытаў блакітнае квецце з калосам пшаніцы. І памятаў аб прапорцыях між імі. Бо калі збавіцца і без таго адзінай звільны, з літары "а" зробіцца не проста "о", а цэлае КОЛА. Замкнёнае. Нібы круг на вадзе ў нашай рэчцы часу. І не выратуе ніякая "Cola", што ракой ліецца ў прэс-цэнтры і на банкетках "С. Б.". Круг на вадзе не можна расці да бясконцаці: ён раптам знікае. Нібы яго не было. Нібы ніхто і не кідаў каменьчык.

...Між іншым, а чаму каменьчык? Раней, каб вярнуцца, усе мы кідалі ў ваду манеткі. Зараз беларусам кідаць няма чаго: наш "зайчык", як кажуць, "непапалляльны". Але хтосьці з расіян згубіў (ці пакінуў знарок) у прэс-цэнтры маленькі жаўтаваты рубель — і я кінула ў рэчку яго. Нібы маленькае сонейка. Колеру апельсіна.

Стоп! Няўжо я зноў хачу на "С. Б."? А-а-а... Не пачую шэдэўраў, дык хоць наемся... Ці з гора нап'юся! Што ні кажы-

Уладальнік Гран-пры Філіп ЖМАХЕР з Югаславіі

Наш славуты АЛЕН

Алена ЛІТОЎКА

Госць фестывалю — знакаміты Мэйсан з "Санты-Барбары" — актёр Лайн ДЭВІС

це, а віно "Туці-фруці", якім падсалоджваюць прэс-канферэнцыі, — найлепшае ў свеце (не блытаць з аднайменным расійскім дзіцячым ансамблем!)

Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота С. ГРЫЦА

САМУІЛ, СЫН ПОЛАЦКА

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

и лесами, и санными покосы и всякими угоды на все четыре стороны кругом по пяти верст выпуски". Адначасова агаворвалася: "опричь отчин, земель и угодей Полоцкого Богоявленского монастыря".

Адным словам, цар звярнуў увагу на мала каму вядомага маладога дыдаскала. А калі звярнуў, то, трэба было чакаць, што не забудзецца пра яго. Так і атрымалася. Але да таго як Сімяон адчуў царскую ўвагу, ён зведзе, што такое дзеянні надбразычліўцаў. У снежні 1659 года Іяўлевіч стаў архімандрытам полацкага Барысаглебскага манастыра. Тым самым у брацкай школе Багаяўленскага манастыра ў Сімяона не засталася галоўнага і ўплывовага заступніка. З незалежным у меркаваннях выкладчыкам вырашылі расправіцца тыя, каму не падабалася яго маскоўская арыентацыя. А менавіта так, а не інакш, успрымалі і многія калегі і начальства згаданыя віншаванні, а тыя, якія таксама Сімяон рэгулярна пасылаў цару ў Маскву.

У справу ўмяшаўся полацкі епіскап Каліст. Не даламагло і тое, што яшчэ ў 1657 годзе Сімяона быў складзены і зачытаны яму панегрыкам — "Вітанне епіскапа Каліста Полацкага і Віцебскага".

Сімяон апынуўся ў турме, што знаходзілася на полацкім Верхнім замку. Давялося правесці ў кайданах два тыдні. А яшчэ да гэтага Каліст знайшоў яму пакаранне, магчыма, і не такое строгае, але больш зняважлівае. За нейкую правіннасць малады настаўнік вымушаны быў прыбраць... хлявы.

Зусім бы цяжка давялося Сімяону, калі б не магчымае атрымліваць маральную падтрымку ад Іяўлевіча. Той няменна гаварыў, што, магчыма, хутка паедзе ў Маскву і абавязкова возьме яго з сабой.

Так і сталася. У лютым 1660 года, калі ў Маскве меўся прайсці чарговы царкоўны сабор, Аляксея Міхайлавіч запрасіў на яго і Іяўлевіча.

Дэлегацыя, у складзе якой быў і Сімяон, знаходзілася ў Маскве некалькі месяцаў і ў Полацк выехала толькі 20 верасня 1660 года. Спяшаліся, каб паспець на заняткі. У Полацку Сімяон адчуваў тугу па вялікім, шумным горадзе, які паспеў палюбіць. Ды і пастаянна давалі знаць пагрэзлівыя позіркі колішніх (ды і новых) надбразычліўцаў. Становішча яшчэ больш ўскладнілася, калі ў 1661 годзе актывізаваліся ваенныя дзеянні Расіі з Рэччу Паспалітай. На Сімяона з'явіўся адзін данос, другі... Каб далей ад граху нічога не заставалася, як развітацца з родным горадам.

Калі ж адбыўся пераезд у Маскву? Некаторыя аўтары (у прыватнасці, У. Арлоў, К. Тарасаў называюць лета 1664 года). Але, думаецца, правільней сказаць, што ў другой палове 1663 года. І тут сама прыслушайцеся да думкі Л. Пушкарэва, аўтара кнігі пра Полацкага ў серыі "Жыццё выдатных людзей" (1972): "...пераезд яго вярта аднасці да другой паловы 1663 года: Сімяон згадваецца як перакладчык Пасісія Лігарыда пры яго спрэчках з патрыярхам Ніканам ужо ў ліпені 1663 года. Гэты ж год пацвярджае і сам Полацкі ў прадмове да "Ветраград шматкаляровага", напісанага ў 1676 годзе: ён гаворыць, што на дзень канчыны Аляксея Міхайлавіча пражыў у Маскве 13 гадоў".

У Маскву ехаў не адзін, а з маці і пляменнікам. Як прызнаваўся: "Оставил я отчество, родных, удалился, вашей царской милости волею вручился". У Маскве Сімяон і стаў Полацкім, а пасяліўся ў Законасасаўскім манастыры. Царом быў сустрачаны належным чынам. Неаднаразова быў вітанні зрабілі сваю справу. На тае званы "грашовы корм" яму адводзілася па 5 алтын у дзень. На іх, дарчы, можна было купіць ягня ці параса. А калі ўлічыць, што манахі харчаваліся бясплатна, дык гэтыя грошы ў яго ў асноўным ішлі на кнігі. Шмат рукапісных кніг Сімяон прывёз з сабой і з Полацка. Дзеля захоўвання іх яму выдзелілі ў сцяне, "в обители всемирлюбовного Спаса, что за Иконным рядом" спецыяльны пограб — "ради безбедства от пожаров".

Полацкаму даручылі стварыць спецыяльную лацінскую школу для царскіх людзеў з Прыказа таемных спраў. Яна стала адной з тых грэка-лацінскіх устаноў, што з цягам часу прывялі да ўтварэння Славяна-грэка-лацінскай акадэміі. Спачатку Сімяон з'яўляўся адзіным настаўнікам, ды і вучняў было ўсёго чатыры — дарослыя людзі, пад'ячныя Прыказа. З імі Полацкі хутка і лёгка зблізіўся, і часам розніцы ў тым, што ён выкладчык, а яны слухачы не адчувалася. Асабліва прывязаны адносінны былі з Сільвестрам Мядзведзевым, які стаў любімым вучнем і на ўсё жыццё захаваў прыязнасць да свайго настаўніка, удзячнасць яму. Дарчы, Полацкі жыў з Мядзведзевым у адной келлі. Атрымаўшы неабходную падрыхтоўку, пер-

шыя вучні Полацкага, у тым ліку і Мядзведзеў, у маі 1668 года паехалі з дыпламатычнай місіяй у Курляндыю.

Стаў вядомым Полацкі і як выхавалець царскіх дзяцей. Адбылося гэта восенню 1667 года. 1 верасня аб'явілі наследніка прастола царзвіча Аляксея, якому споўнілася 13 гадоў. А 7 верасня наладзілі ўрачысты абед, на якім і аб'явілі Сімяона настаўнікам царзвіча. Як і вымагалі таго абставіны, ён выступіў з віншаваннямі. Спачатку сказаў звычайную прамову, а затым паднёс цару Аляксею Міхайлавічу і яго сыну, цяпер ужо вялікаму князю Аляксею Аляксеевічу, вершаванае вітанне, названае "Арол расійскі".

Вітанне пачыналася так званымі "афіросісамі" — вершамі-прывітаннямі цару і царзвічу. Але прачытаць іх было няпроста, таму што аўтар тэкст зашыфраваў. Каб зразумець, што і да чаго, трэба было чытаць на першым, чацвёртым, сёмым радку — першыя 5 складоў, на другім, пятым, дванаццатым — 4 склады, на восьмым і дзевятым — 3, на трэцім, шостым і адзінаццатым — 2. Але на гэтым "шыфроўка" не заканчвалася. Трэба было вярнуцца зноў да першага радка і чытаць склады, што засталіся, пачынаючы з апошняга склада раней прачытанага верша.

Здавалася, схільнасць да ўскладнёнага верша, пастаяннае эксперыментатарства павінны былі скасаваць на колькасці напісанага Сімяонам. Ды дзе там, працаздольнасці яго можна толькі пазайздросціць. С. Мядзведзеў успамінаў: "К тому

гэтым узросце на Русі пачыналі далучаць дзяцей да буквара. Сімяон жа стаў і настаўнікам Пятра.

У апошнія свае гады Сімяон працаваў як ніколі плённа. Колькі прыкладаў... У студзені 1676 года ў сувязі са смерцю цара Аляксея Міхайлавіча ім была напісана кніжка "Глас апошні да госпада Бога". У чэрвені 1676 года ён завяршыў зборнік "Гуль добрагалосая", што стала панегрыкам у сувязі з пачаткам праўлення Фёдара Аляксеевіча. На працягу лютага-сакавіка 1678 года працаваў над "Псалтыром рыфматворным". Жнівень 1678 года — пастаўлена апошняя кропка над зборнікам "Ветраград шматкаляровы".

На апошнія гады прыпадае стварэнне Полацкім уласнага праекта вышэйшай навучальнай установы ў Маскве. Праект быў прапанаваны Фёдару Аляксеевічу, але царскага рашэння па гэтым пытанню Полацкі не дачакаўся. Ён адчуваў сябе ўсё горш і горш. Слабеў зрок. Сказвалася тое, што шмат чытаў кнігі, што гадзінамі стаяў друкарскіх станкоў, звяраючы адбіткі. Асабліва занядужаў летам 1680 года. Да таго бага адчуваў сябе, што не змог прысутнічаць на вячэанні Фёдара Аляксеевіча з Агаф'яй Грушэцкай, якое праходзіла 18 ліпеня. Не бачылі яго і за сталом у час святочнага абеду.

І тыя, хто радаваўся поспехам Сімяона, і яго зайздроснікі (а іх было нямала) зразумелі — Сімяон захварэў усур'ез. Усе ж даўно звывкліся, што ў час найбольш важных

УСПАМІНЫ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Свой хатні музей "Успаміны бацькаўшчыны" адкрыў жыхар вёскі Стойлы Пружанскага раёна Мікалай Васільевіч Тарасюк. У ягонай калекцыі больш за тысячу самабытных, незвычайных работ. Яны ўзнаўляюць сюжэты гісторыі, вясковага жыцця і побыту. Стварае іх Мікалай Васільевіч, выкарыстоўваючы дрэва, саломку, трысняг і іншыя матэрыялы.

На здымку: М. В. Тарасюк з адной са сваіх работ.

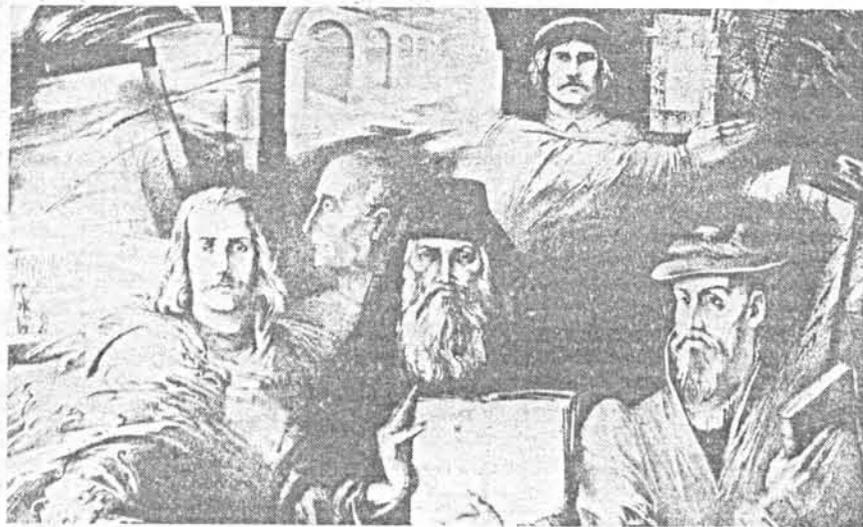
Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛІНФАРМ

"МАСТАЦТВА", N 8

Нумар адкрываецца артыкулам В. Вайткевіча "Я збуджу ў вас рупнасць не праз народ, узлоў вас праз народ бягзлуды — публіцыстычны роздум у духу часу і праз асэнсаванне тых лепшых набываў, што напрацавала вякамі чалавецтва... К. Мяшкова пераклала з французскай мовы "Эстэтычныя развагі пра карціну" Г. Апалінэра. Выстава творчай суполкі "Пагоня", падрыхтаваная да 25 сакавіка, у цэнтры ўвагі І. Каранеўскай ("Вобразна пра надзённае"), Я. Шунейкі ("Яшчэ рана расслабляцца"), П. Васілеўскі ("Права быць іншым") дзеліцца ўражаннямі ад творчасці У. Савіча. Насценны жывапіс Барысаглебскай (Каложакае) царквы ў Гродне ў цэнтры ўвагі В. Глінніка і М. Цэйтлінай ("Загадкі гарадзенскіх фрэсак"). Жыццё, дзейнасць і акружэнне А. Г. Радзівіла можна лепей зразумець, пазнаёміўшыся з матэрыяламі Н. Соблевай "Агмень родавы, агмень культурны". З кампазітарам В. Капыцьцю гутарыць А. Гарахавіч ("Люблю вандраваць у часе і прастору..."), Т. Мушынская ("Прыгажосць урадуе душу") запрашае на чацвёрты фестываль "Я люблю балет". Л. Грэмька ўзяла інтэрв'ю ў рэжысёра М. Пінігіна і сцэнографу З. Марголіна — "Сумная размова". Новая спектаклі рэцэнзуюць Г. Каржанеўская ("І згинулі, як лісты...") і Т. Ратабыльская ("Ронда на траіх, альбо Паўза гучыць абертанамі сэнсу..."). Н. Кароткіна прадставіла фотаработы У. Парфянка ("Сшытак шосты"). У раздзеле "Народнае мастацтва — артыкулы Г. Багданавай "Дзевяціна па Чарнобылю", М. Козенкі "Вяселляная" курцыя (з фальклорных экспедыцый на Чачэршчыне), дзве песні, запісаныя Т. Варфаламеевай... Т. Кляноўская дзеліцца ўражаннямі ад кнігі М. Плісецкай "Я, Мая Плісецкая..." ("Беларускія карані Мая Плісецкай"). Пад рубрыкай "З нататніка тутэйшага" аўтар дае водпаведзь стужкі, што была паказана перад рэфэрдумам ("Нянавісць-10, альбо Што ўзяць з інтэлігента?").

ЗЫГМУНТ МІНЕЙКА — ГЕРОЙ... ЭЛАДЫ

У сваім пятым нумары часопіс "Дело" прапанаваў увазе чытачоў чарговы нарыс Уладзіміра Арлова з серыі апавядаў пра знакамітых беларусаў — "Ганаровы грамадзянін Элады". Гэтым разам гаворка ідзе пра Зыгмунта Мінейку — кіраўніка паўстання 1863—1864 гадоў у Ашмянскім павеце. З. Мінейка — чалавек легендарнага лёсу. Скоплены расійскімі карнікамі, ён быў асуджаны на дванаццаць гадоў катаргі, але ў 1865 годзе здолеў уцячы за мяжу. З 1891 года знаходзіўся ў Грэцыі, дзе ўдзельнічаў у вайне з Турцыяй за Крым. Пра ваеннае майстэрства нашага земляка, яго адвагу аскара і сведчыць тое, што З. Мінейку было прысвоена званне ганаровага грамадзяніна Грэцыі.

Беларускія асветнікі

присно прилежал Сімеон чтению и писанию. На всякий же день име залог писати в полудесьть по полу тетради, а писание его бе зело мелко и уписисто. И пребывая на Москве 16 лет, написа своєю рукою разных книг по исчислению прологов с десять, или вящше, о ни же аз... тшуся, да соберутся все книги и миру да явятся".

Даследчыкі заняліся нават падлікамі і высветлілася, што ўся пазычыная спадчына гэтага слаўнага сына Полацка займае недзе 50 тысяч радкоў. Галоўнай жа кнігай яго стаў зборнік "Ветраград шматкаляровы", у якім творы разгледжаны ў алфавітным парадку. К. Тарасаў схільны лічыць гэтую кніжку "своеасаблівай энцыклапедыяй", дзе перамержаваны царкоўныя легенды, анекдоты, звесткі з гісторыі, географіі, мінералогіі, погляды на ідэальнага манарха, на абавязкі начальніка, выкрыванне распусці, чараўніцтва і асабліва зайздроснікаў і паклёнікаў (на напісанне апошняга яго натхнілі варожыя дзеянні грэкафілаў).

Сімяон Полацкі — гэта і вытокі рускага прафесіянальнага тэатра, што быў створаны ў 1672 годзе пры двары Аляксея Міхайлавіча. Для тэатра Полацкі напісаў дзве п'есы "Камедыя прытчы пра блуднага сына" і "Пра Наўхаданосора-цара". Акрамя таго, ім былі створаны многія "дыялогі", дэкламацыі, блізкія па сваёй форме да драматургіі.

30 студзеня 1676 года пасля смерці бацькі Аляксея Міхайлавіча царом стаў пятнаццацігадовы Фёдар Аляксеевіч, духоўным настаўнікам якога, як вядома, і з'яўляўся Полацкі. Малады цар не забыўся пра яго. Больш таго, які мог падтрымліваў, ствараў усе ўмовы для плённай працы. Падобная ўвага падштурхнула Сімяона на думку аб адкрыцці яшчэ адной друкарні. Фёдар Аляксеевіч пайшоў насустрач. У 1678 годзе ў памяшканні царскага двара, насупраць так званай ніжняй "страпчай" хаты, на другім паверсе заснавалі новую друкарню, якая стала называцца Верхняй. Першым выйшаў у ёй "Букварь языка словенска". Ён пабачыў свет у 1679 годзе, калі якраз споўнілася сем гадоў Пятру І. Яму Полацкі і адрасаваў згаданы "азбукоўнік", бо, як вядома, у

момантаў ля самога цара садзіліся не вяльможныя, знакамітыя баяры, а сціпла апрануты чарнец.

Не стала Полацкага 25 жніўня 1680 года. Хавалі яго ў Законасасаўскім манастыры. Фёдар Аляксеевіч загадаў Мядзведзеву зрабіць вершаваны надмагільны надпіс. Былы вучань Сімяона прапанаваў тэкст — цар, паморшчыўшыся, адхіліў яго. Другі варыянт таксама прыйшоўся яму не даспадобы. Трэці выклікаў ранейшае незадавальненне. Тое ж было і з чацвёртым, пятым, шостым...

Чатырнаццаць разоў прыходзіў Мядзведзеў да цара з новым варыянтам тэксту, а той адказваў няменным катэгарычным: "Не!" І толькі, калі з'явілася 15 эпітафія, Фёдар Аляксеевіч загадаў выразаць тэкст на дзвюх каменных табліцах, пазалаціць яго і ўстанавіць над магілай.

Пасля смерці Полацкага засталіся яго кнігі, найбагацейшая ў тагачаснай Маскве асабістая бібліятэка. Засталіся і добрыя памкненні аб адукацыі народа, развіцці культуры. Але "муж дабраверны, царкве і дзяржаве патрэбны" ён "працаваў" на дзяржаву і тады, калі развітаўся з зямлёй і людзьмі. Але хоць праект аб стварэнні Акадэміі цар і падпісаў, справа зрушвалася з месца няпроста. У 1682 годзе не стала Фёдара Аляксеевіча самога. Толькі ў 1685 годзе, калі Мядзведзеў пазнаёміў царзёну Соф'ю з гэтым дакументам, да пытання вярнуліся зноў і першая ў Маскве вышэйшая навучальная ўстанова была адкрыта.

Актывізаваліся, аднак, і зламьнікі. Не сунімаўся і галоўны праўнік Сімяона патрыярх Якім. Каб расправіцца з ім пасмяротна, ён выкарыстаў царкоўны сабор, што праходзіў у 1690 годзе. Кнігі Полацкага былі адданы анафеме, іх забаранялася згадваць як ерэтычныя. Патрыярх па сутнасці не хаваў радасці, што асветнік памёр: "Ужо бо не пусти ему праведный Божий суд чужемудренные новости в народы православны великорусский вводити, но вскоре смертная коса посече его".

Ды час заўсёды ставіў усё на тое месца, якое належыць яму. Сімяон Полацкі — Самуіл, сын Полацка — тут не выключэнне.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Падобнага яшчэ не было. І не толькі на старонках "ЛіМа", але ўвогуле на абшарах Беларусі. І называецца яно — Бум-Бам-Літ. Гэта ні аб'яднанне, ні таварыства, ні суполка, ні саюз, гэта — рух. Рух жыва-жывай літаратуры, творы якой маюць зрабіць бум... А калі такі бум для кагосьці зусім і не бум, то тады... гэта проста бам. І як усялякі рух, ён можа прыхопліваць усіх, хто хоча, і можа выпускаць усіх, хто захоча. Быццам у паўнаводнай рацэ, у ім могуць стварацца свае плыні (накірункі творчасці), свае віры (літаб'яднанні). А таму, што рух вольны (хутчэй броўнаўскі), то выдумы і творы могуць быць усялякія: ад рэалістычных да інсинуацыі, ад філасафічных да містыфікацыі, ад псіхалагічных да шызарэалізму, ад прымітывізму да транслагізму, ад слязлівых да хакмізму. І галоўная ўмова — безумоўнасць на ўзроўні...

З некаторымі бум-бам-літаўцамі і іх творамі вы маеце магчымасць зараз пазнаёміцца.

Серж МІНСКЕВІЧ

ЯК Я ЗРАБІЎСЯ ЭМІГРАНАТАМ

Лухтаю я, гэтак, над Парыжам і думаю — прышанцавала. Станцыя метро была Каструльніцкая, крэскалатар глядзеў акурат на захад. А пэскалатар на станцыі Каструльніцкай — самы доўгі і таму самы моцны ў Мінску.

Момант катапультавання застаў мяне вельмі ўдала, трохі вышэй за сярэдзіну пад'ёму, даўжыня лесвічнай "спружыны" па моцы запуска — дакладна да Парыжа. Тыя пасажыры, што былі вышэй за мяне — мабыць зараз над Берлінам, ці над Варшавай, а самыя нешчасліўцы — ужо ў Брэсце Беларускай прыямліліся. Гэткае перажыццё ў прасторы былога Авецкага Аюза застацца!

Не зайздросчу я і тым, хто ніжэй мяне быў, толькі некаторым у Лондан, ці ў Вашынгтон ляцець, а большасць з іх засорыць роднай радыяцыйнай Атлантычны і Ціхі акуланы. Шкада іх. І рыб шкада...

Найвялікшы жаль бярэ за самых ніжэйшых з лясніцы. Амаль вакол свету пралятуць, пабачуць, як людзі нармальныя жуоць. Некалькі разоў у палёце страцяць прытлумнасць ад гоных асабістых дамоў, машын і шматлікай каўбасных пахаў. Гэх, ляцець і чакаць — дзе ж, дзе ж яна пасадку пайдзі: Польшча? Нямецчына? Францыя? Велікабрытанія? ЗША? О, Гаваі! Дык не — вуліца Леніна, Уладзі-васток.

Так што мне вельмі пашасціла з Парыжам. Дрэнна, парлець пахранцузску не ўмею, я больш спікаць вучыўся. Вось, каб гэтыя гайкі на фэкскалатары на дзве прыступкі раней сарваліся. У Лондане, хоць у кіношцы зразумеў бы нешта.

Лухтаю я, гэткам чынам, над Парыжам. Шукаю, дзе прытарнавацца. Сена — мокра і халодна. Бульскі лес — колка, і кожны куст заняты. Монмартр — цвёрда, і там яшчэ могілкі. Адрозні ў апошні прытулак? Не...

Ну, безумоўна — Эйфарыйная башля! Трэба зачаліцца. Бяру рондуль з дзірчай, які нёс мяняць да ГУМа, у зубы, расстаўляю рукі і м-м-м-м — пікірую да башлі.

Хранцузы там пальцам на мяне паказваюць, па абліччы і адзенні пазнаюць, што я з СэНэдэ. І раптам, думаю, яны мяне за авецкага Руста прымуць? Пасодзяць, выдадуць. "Я ж без аероплана", —

трохі супакойваю сябе. І тут самому смешна робіцца. Ну адкуль у авецкага чалавека аероплан? Авецкі былі, ці Авецкі цяперашні можа і сваім ходам далацець!

Засумаваў, скурчыўся, плюнуў са злосці ў адкрытую фортку і трохі супакойся — з вышні-то на ўсіх гэтых буржуяў плюю.

А потым гляджу: а хранцузы з Эйфарыйнай башлі ўніз і ад яе, як мурашы ў розныя бакі пабеглі.

Што ж, думаю, іх так напалохала? І разумею — рондуль з дзірчай. У яго гук свісцячы. А я, быццам, СэНэдэшны камікадзэ. Крэмль, маўляў, ракеты сярэдняй дэбільнасці знішчыў, дык вось добраахвотнікаў з ядзернымі сарвігалюкамі запусціў.

Хранцузы заляглі, нагамі да Эйфарый, плачуць, моляцца.

Лішняе кола над башляй давалося зрабіць — нахвігатар з мяне нікудышні... Пакуль рондулем са званам і скрогатам зубоў за пік не зачаліся, ніяк не мог спуціцца.

Хранцузы ад металічна-зубнога выбуху вокагненна ў асфальт закапаліся. Я іх адтуль тры гадзіны па чарзе выкалупаў.

А калі яны цалкам ачунылі і ўскочылі на ногі, ледзь мяне ў абдымках не задушылі, ад рыдасці, што не ўзарваў іх.

Вось так я і зрабіўся эмігрантам. Жыву ў Парыжы, чакаю, пакуль на Беларусі жыць таксама, як у Францыі не пачынуць, каб у парыжскім метро на сэкскалатары без боязі падымцацца. Закіне — дык на багатую, сытую і здаровую Радзіму.

Хаця парыжане кажуць — сэкскалатар у іх французскі, а не авецкі.

Зміцер ВІШНЁЎ

АФРЫКАНСКІЯ МАТЫВЫ

рукі
цягнуліся
туды
яны
я-я (ням.)
жоўтыя-жоўтыя (ВУШЫ)
рукі
марынаваныя
з доўгімі
рамбоіднымі
пальцамі (ХРАПЦАМІ)
яны
я-я (ням.)
худыя-худыя рукі (КРУКІ)
жаночыя
але з мужчынскім
(ШАБЛЕМ)
менталітэтам
яны плаўна плылі туды
(САПРАЎДЫ!)
Гэтыя
пачварныя
рукі
марылі

памацаць
афрыканскую пізнаю
але!
ЗЛОБНЫЯ ПІГМЕІ!
ЯКІЯ СКОКАІ!
ВАКОЛ ПАНКА-
ўскай дзяўчыні
ГУЧНА КРЫЧАЛІ:
— Хо! Хо!
Ха! Ха!
Хо! Хо!
Ха! Ха!

Уявіце сабе, толькі што вы пачулі нешта. А нешта штука незвычайная, калі браць, напрыклад, штуку з афрыканскай... то адбываецца нейкі папуаскі балкампёс. Таму натоўп мурынаў расклаў усё на свае зашыфраваныя месцы.

вашыя
мазі
заплятаюцца
АДБЫВАЕЦЦА
ПРАЦЭС
АФРЫКАНСКІХ
МАТЫВАЎ
бульбуктук

ЗАПІС САМАЎЛЮБЕНАГА КРЭТЫНА

варыянт N 00

Я
такі
ашалелы
эрмітажны
доўгі
сяджу
на
клепатравай
метрычнай
лаўцы
Я
лопаю
чырвоныя
зялёныя
паветраныя
кавуны
ВАКОЛ
лётаюць
скокаюць
марэлявыя
люджоры

СТОМЛЕНАЕ СОНЦА ВЯРТАЕЦЦА ДАМОЎ

Разбітае сонца
спаўзае па шкле.
Я падстаўляю далоні,
І яно, непрыемна-мяккае,
Плюхае ў іх,
Выпякае паміж пальцаў
І капае на зямлю.

ЛЕТНІ ВЕЧАР, ПРЫГОЖЫ І КРЫХУ БЕЗРЫФМОВЫ

Вокны,
жоўтыя з самых зрэнак,

Наталля ШКУРДЗЬ

Вечар вітаюць,
гледзячы ўглыб,
На аркушы неба
ластавак столькі,
Нібы
хтосьці дзьмухаўца
спалохаў...

"ГЭТА НІЧОГА НЕ ЗМЕНИЦЬ..."

● Калі я паеду адгэтуль —
Прышло Вам чырвоную ружу.
Да Вашай зялёнай сукенкі,
Да вечна вільготных воч.
Вы ж самі нядаўна казалі
З Вашай звычайнай усмешкай:
"Бяжыце адгэтуль, бяжыце,
Малады чалавек".

Калі я вярнуся вядомым
Пад імем і прозвішчам іншым
(А гэта нічога не зменіць.
Скажыце, як мяне зваць?)
Вы мне падорыце ружу
З Вашай звычайнай усмешкай:
"А я тут таксама праездом,
Малады чалавек".

● Высока вісяць яблыкі —
Не дастаць.
І паданкі збіраць нягожа.

Усевалад ГАРАЧКА

Счакаю, пакуль нальюцца —
і голле схіляць долу.
Але ты кажаш:

— Нягожа з чужога саду
Плады збіраць.

Ілля СІН

СУСТРЭЧА

Размова працягвалася нядоўга, дый, зрэшты, доўга працягвалася яна і не магла, бо Ніс сустрэў Кіла досыць выпадакова. У дванаццацігадовым узросце Ніс захварэў на ганарэю, таму сённяшняя сустрэча была досыць прыемнай. Кіл і Ніс выпілі па філіжаначцы цёплага воцату і карысна пагутарылі аб якасці жыцця для аслоў. Кіла вельмі цікавіла палітыка; ён казаў, што нельга ўявіць чалавечую экзістэнцыю без грувастка будыніны на вялізным пляцы, у цені якой, бы ў жыццядайнай аазе растуць абрыкосы і аранжыкі і ананасы. Кіл жыў адзін і вельмі ганарыўся сваім халасцяцкім становішчам, і сцвярджаў, што адбіткі сонца ад металёвае вышкі падаюць на яго аднаго болей і лепей, і ён знаходзіў пацеху ў воблачнай самадастатковай радасці. Штодня ён блукаў па вялізных вуліцах, купляў у гаспадыняў памідоры і размаўляў з коньмі павсінску. Што вечар глытаў пігулку вербнага адвару, што ратавала ад халадзчы. У Кіла быў свой скарб — 138 асобнікаў брашуры "Як зрабіць глупства" і маленькі ка-

менчык для высякання агню. Ін-тэр'ер ягонага жылля складалі металічны мэблевы гарнітур са скрынак з-пад "пэпсі" і клетка для тараканаў. Ён любіў сваё жылло.

Ніс атрымліваў багата грошай. Кожны дзень з дзвюх да пяці ён швэндаўся па ўскраінных вулачках і размаўляў з трусамі па-сабачаму. Ён жыў з братам, п'яным і сляпым эпілепсікам, вясёлым і душэўным чалавекам, і вельмі ганарыўся гэ-

тым, заўсёды падкрэсліваючы, якое ў брата вялікае сэрца, прыдатнае для супрацоўніцтва. Ніс быў эстэтам і канструктывістам, і таму палітыку не любіў. Ён меў свой скарб, супярэчны і альтэрнатыўны астатняму: нейкую кнігу ў 139 асобніках і невялікую драўляную скрыначку з-пад "пэпсі". Яму было хораша жыць на 17 паверсе трохпавярховага блочнага дома, пабудаванага чэхамі ў 1779 годзе да Н. Х., падчас усеагульнага з'яднення нацыі.

Кіл не ўгадаў аніякіх гісторый са свайго нядаўняга жыцця. Усё так хутка мінала, калі ён выкідаў паперкі ў сметніцу, — і змрочныя вулкі ўначы, і металічныя скрыні з-пад "пэпсі", і халоднае сонейка на патэльні, дый шмат чаго іншага, таму мэтазгоднай было і не распавядаць. Ніс угадаў сумны, але павучальны выпадак з забойствам Дыла, яго толькі што скінулі з трона, ён быў спраўдны вырадак і цяпер лёг у труну. За часы панавання Дыла землі спусцелі, паходні згаслі, краіну ахапілі бядоцці і голад; тлустая жывёла сталася тонкай, а ён любіў плаваць і салёную рыбу, любіў бітыя пляшкі і аўдыякасеты, любіў яшчуркаў і папугаў.

Хістаючыся і падаючы, яны ішлі праз слізкія як бессэнсоўнасць вулкі нябыту. Кроў на вуснах, што ўздрыгваюць як у перадсмяротных сударгах, ссівелая ад ночы скронь. Свята-

ло згасла, гублялася, мімірава, але каханне не было дадзенае ім. Іхняя цені і цяпер часамі з'яўляюцца перада мной, клічуць да сябе, мацяць...

Вечар знік, і ліхтары ўпалі, і Нісу трэба было купляць памідоры на вялікіх вуліцах, родны дом мусіў сустрэць яго сваім цяплом і кубачкамі воцату. Сёння нешта з'явілася жаданне пагаліць адну правую нагу. Трэба абавязкова зайсці ў аптэку. Ён сказаў, што яго чакае Радзіма. Празрысты дзівочы сілуэт праз шкло з'яўляецца і будзіць мяне рамонкавы плод матыля на імгненне.

Кіл мусіў сёння купляць новую бліскую фанерную скрыню з-пад "пэпсі". Ён сказаў брату, што будзе ў 12.47, але, здаецца, нават той разумеў, што астатні праглынуты ім гадзіннік ідзе назад, парушаючы мэтазгоднасць падзеяў. Яго як і брата непакоіў той факт, што тэлевізія была занадта спякотнай, бы сонейка, што смажача на патэльні ў пурпуровай каменнай скрыні з-пад "пэпсі". Ніл доўга яшчэ трос безжыццёвую руку Кіса і мармытаў нешта кшталту "вельмі прыемна, вельмі ласкава з вашага боку, вельмі, вельмі прыемна, вельмі ласкава з вашага..."

карлікавыя сланы не лётаюць хутка

КАЛЯНДАР
ВЕРАСНЯ

1 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Сымона БАРАНАВЫХ (1900—1942). Выступаць у друку пачаў як селькор з карэспандэнцыямі. Першае апавяданне апублікаваў у 1927 годзе ў газеце “Чырвоная змена”, а ў 1930 годзе выйшла першая кніга апавяданняў “Злосць”. Гэтым жа годам пазначаны асобныя выданні апавесцяў “Чужая зямля” і “Межы”. У 1935 годзе выйшла апавесць для дзяцей “Пастка”, праз год — апавесць “Новая дарога”. У тым жа 1936 годзе С.Баранавых быў арыштаваны, асуджаны на дзесяць год. Памёр 10 лістапада 1942 года. Найбольш поўна творчая спадчына С.Баранавых прадстаўлена ў аднатомніку “Новая дарога” (1989).

6 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Віктара КАЗЛОЎСКАГА (1905—1975). Першыя вершы апублікаваў у 1925 годзе ў газеце “Савецкая Беларусь”. У 1932 годзе выйшлі зборнікі “Слова аб юнай краіне”, “Музыка працы” і паэма “Рахіль”. Пераклаў на беларускую мову асобныя творы М.Асеева, М.Ісакоўскага, І.Уткіна. З-за хваробы пакінуў сталіцу, жыў на Уздзеншчыне.

12 верасня — 50 гадоў з дня нараджэння Рыгора СЕМАШКЕВІЧА (1945—1982). Аўтар зборнікаў вершаў “Леснічоўка” (1968), “Субота” (1973), апавесці “Бацька ў калаўроце” (1976). У 1987 выйшла кніга выбранага “Лічыла дні зязюля”. На творчым рахунку Р.Семашкевіча літаратуразнаўчыя працы “Браніслава Эпімах-Шыпіла” (1968), “Беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе” (1971), кніга эса, артыкулаў “Выпрабаванне любоўю” (1982).

17 верасня — 135 гадоў з дня нараджэння Кандрата ЛЕЙКІ (1860—1921). Аўтар першай у гісторыі беларускай літаратуры п’есы для ляльчнага тэатра “Снатворны мак” (у 1912 годзе выдадзена ў Вільні).

19 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Янкі ТУМІЛОВІЧА (1905—1938). Скончыў БДУ (1927), працаваў выкладчыкам і ў рэдакцыях рэспубліканскіх часопісаў. Друкаваўся з 1925 года. Быў членам літаратурных арганізацый “Маладняк” і “Пробліск”. Разам з А.Звонакам і Я.Бобрыкам выдаў зборнік паэзіі “Пунсовае ранне”. У 1929 годзе напісаў паэму “Ульянаў-Ленін”.

26 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра АПЕВІЧА (1910—1952). Дэбютаваў вершамі ў 1928 годзе. Як крытык пачаў выступаць у 1941 годзе. Склаў разам з І.Кудраўцавым некалькі падручнікаў. Лепшыя крытычныя артыкулы сабраны ў кнізе “Літаратура і жыццё” (1954). На беларускую мову пераклаў апавесць М.Прыляжаевай “З табой таварышы” (1950).

29 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Сяргея САХАРАВА (1880—1954), беларускага этнографа, фалькларыста, педагога.

ТКАЦТВА,
ВЫШЫЎКА,
РАЗЬБА...

У Доме культуры раённага цэнтра Іванава Брэсцкай вобласці адбылася выстава народнай творчасці з фондаў музеяў Брэста, Драгічына, Лунінца і Моталы. Наведвальнікі яе пазнаёміліся з чудаўнымі ўзорамі ткацтва і вышыўкі, з работамі майстроў разьбы па дрэве і саломалляцтва, ганчарных промыслаў. Асабліва цікавае выклікае калекцыя народных музычных інструментаў. Выстава дэманструе багацце і разнастайнасць талентаў Палескага краю.

На здымку: у выставачнай зале.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ,

БЕЛІНФАРМ

Гэта было

Незалежная Беларусь паволі, але няўхільна выходзіць на міжнародную арэну, і сусветная супольнасць прызвычайваецца да незалежнага існавання нашай дзяржавы. А яшчэ зусім нядаўна заходнія палітолагі розных напрамкаў пісалі аб беларусах як аб народзе, найменш здольным да незалежнага існавання, як аб найбольш зрусіфікаваным сярод усіх народаў былога СССР. На жаль, шмат у гэтых сцвярдзэннях было праўды. Менавіта на Беларусі выкарыстоўвалася найбольш жорсткая і бескампрамісная русіфікацыйная палітыка, менавіта на беларусах савецкі таталітарызм вырашыў паставіць страшлівы эксперымент сучаснай дэнацыяналізацыі. Беларусы павінны былі быць першымі, хто ўвойдзе ў склад так званага савецкага народа,

народа без нацыянальных карэнняў, рускамоўнага, галоўнай духоўнай рысай якога павінна была быць камуністычная адданасць справе КПСС.

Псеўдасуверэнная Беларуская ССР патрэбна была савецкаму кіраўніцтву толькі як пераходная форма, слова “беларуская” тут практычна нічога не азначала. Нібыта суверэнная Беларусь у складзе Саюза ССР мела не больш правоў, чым, напрыклад, Смаленская вобласць.

Калі аб камуністычных спробах выкарыстоўваць беларускую карту для сваіх мэт, ствараючы псеўдасуверэнныя дзяржаўныя фармаванні на яе тэрыторыі, вядома адносна добра, дык польскія спробы ў гэтай галіне — гэта амаль белая пляма ў беларускай гістарыяграфіі. Вось чаму мы і абралі ў якасці тэмы гэтага артыкула гісторыю Сярэдняй Літвы.

Мікола ІВАНОЎ,

доктар гістарычных навук

“СЯРЭДНЯЯ ЛІТВА”

Сярэдняя Літва была ўтвораная згодна з ваенным дэкрэтам польскага генерала Люцыяна Жэлігоўскага 12 кастрычніка 1920 года. Сталіцай была абвешчана Вільня. У склад гэтага новага дзяржаўнага ўтварэння ўваходзілі Ашмянскі, Троцкі, Віленскі і Свянцянскі паветы былой Віленскай губерні з насельніцтвам недзе ў 500 тысяч чалавек. Існавала яна ўсяго толькі трохі больш за 1 год: у лютым 1922-га сойм Сярэдняй Літвы прыняў пастанову далучыцца да Польшчы.

Нягледзячы на свае невялікія памеры і кароткую гісторыю Сярэдняй Літвы пакінула балючы след у нацыянальнай свядомасці польскага і літоўскага народаў. Да сённяшняга дня менавіта трактоўка гісторыі Сярэдняй Літвы з’яўляецца галоўнай перашкодай на шляху падпісання польска-літоўскага дагавора аб сяброўстве і супрацоўніцтве.

Не ўсе, аднак, ведаюць, што ў бурлівай гісторыі Сярэдняй Літвы беларусы адыгрывалі далёка не ролю статыстаў. Беларускі бок актыўна намагаўся, каб свет даведаўся аб тым, што ў канфлікце літоўска-польскім ёсць яшчэ адзін бок, што зацятая спрэчка паміж дзвюма дзяржавамі адбываецца на тэрыторыі, дзе беларусы складаюць большасць насельніцтва.

Пасля перавароту 1917 г. перад шматлікімі народамі былой расійскай імперыі паўстала пытанне аб адраджэнні альбо ўтварэнні нацыянальнай незалежнай дзяржавы і вызначэнні меж новапаўсталых дзяржаў. Аднак стагоддзі сумеснага пражывання ў варунках вялікай імперыі настолькі перамяшалі розныя нацыянальнасці, што вызначэнне гэтых меж было надзвычай складанай справай. Сітуацыя вельмі нагадвала тую, што склалася зараз пасля распаду Савецкага Саюза. Малыя і вялікія народы распачалі змаганне за нібыта “справядлівы” падзел імперскай спадчыны, пачалі жорсткую і крываваую барацьбу паміж сабой, не падзракачы, што віну за іхнія няшчасці нясуць не суседнія народы, таксама прыгнечаныя на працягу стагоддзяў, а імперская нацыя.

Беларусы, якія складалі абсалютную большасць насельніцтва так званага “Северо-Западнага края”, былі амаль выключна вясковымі жыхарамі. Адначасна Беларусь была самай густанаселенай яўрэямі часткай нашай планеты. Працэнт яўрэяў тут паводле ўсерасійскага перапісу 1897 г. дасягаў 14—15%. Ва ўсіх гарадах Беларусі, амаль без выключэння, яўрэі складалі адносна большасць.

Палякі ўяўлялі сабой на Беларусі сацыяльную праслойку землеўладальнікаў. Акрамя вялікіх магнатаў, Радзівілаў ці Сапегі, латыфунды якіх складаліся з тысяч і дзесяткаў тысяч гектараў, было тут шмат дробнай шляхты, спаланізаванай на працягу вякоў і глыбока прасякнутаў ідэяй адраджэння Польшчы ў межах 1772 года.

Расійцы былі тут галоўным чынам прадстаўнікі шматлікага імперскага чыноўніц-

ва і вайскоўцаў, але хапала і мясцовых, скажам, старавераў, якія перасяліліся на Беларусь яшчэ ў XVII—XVIII стагоддзях, ратуючыся ад рэлігійнага пераследу з боку царызму і афіцыйнай праваслаўнай царквы.

Такі ж склад насельніцтва быў характэрны і для паўночна-ўсходняй часткі беларускай этнічнай тэрыторыі, так званай Віленшчыны. Толькі тут да беларусаў, яўрэяў і палякаў дамешвалася нязначная колькасць літоўскага насельніцтва: паводле перапісу 1897 года, літоўцы складалі менш за 5% насельніцтва.

Віленшчына для чатырох народаў мела надзвычай важнае духоўнае значэнне. Для беларусаў — гэта калыска іх першага нацыянальнага адраджэння, галоўны інтэлектуальны, выдавецкі і духоўны цэнтр. Для палякаў Вільня адыгрывала ролю своеобразнай сталіцы крэсаў, сімвалізавала для іх былую веліч Рэчы Паспалітай, яе былое панаванне на Усходзе, калі яна на роўных змагалася з Расіяй. Для літоўцаў Вільня — колішняя сталіца Вялікага княства Літоўскага, апагея развіцця літоўскай нацыянальнай ідэі, калі літоўска-беларуская дзяржава была амаль што самай вялікай паводле тэрыторыі дзяржавы Еўропы. Беларускія прэтэнзіі на Вялікае княства Літоўскае літоўскі нацыянальны рух пачатку стагоддзя адкідаваў без усялякіх ваганняў. Для яўрэяў Вільня — гэта Літоўскі Іерусалім, горад, які ў XVII—XVIII стагоддзях ператварыўся ў самы вядомы на Усходзе Еўропы цэнтр яўрэйскай нацыянальнай адукацыі, філасофіі, рэлігійнай і нацыянальна-адраджэнскай думкі.

Усе гэтыя надзвычай складаныя ўзаемадачыненні паміж народамі Віленшчыны наклаліся на драматычны падзеі расійскай рэвалюцыі, і крах імперскай сістэмы ў гэтым кутку пасляваеннай Еўропы спрыяў абвастрэнню старых і паўстанню новых антаганізмаў.

Большавіцкая і польская канцэпцыі вырашэння беларускага нацыянальнага пытання носяць імяны кіраўнікоў Савецкай Расіі і Польшчы ў гэты перыяд. Першая мае назву “ленінская нацыянальная палітыка”, другая — “федэралізм Юзэфа Пілсудскага”. Абедзве гэтыя канцэпцыі амаль не ўлічвалі нацыянальны інтарэсы беларускага народа і былі накіраваны на ўзмацненне пазіцый чужынцаў на Беларусі. Але на гэтым падабенства паміж гэтымі дзвюма ідэалогіямі канчаецца.

Паводле марксісцкай дактрыны, самавызначэнне народаў і стварэнне незалежных дзяржаў супярэчыць справе сацыялістычнай рэвалюцыі і сацыяльнага вызвалення пралетарыяту. Нацыянальныя бар’еры падзяляюць працоўных, пісаў Ленін, а нам патрэбна пралетарская згуртаванасць, каб перамагчы буржуазію. Таму неабвержым дагматам марксізму заўсёды заставаўся ідэал вялікай шматнацыянальнай дзяржавы, гэткай камуністычнай імперыі. Ленін нават напісаў на гэтую тэму

спецыяльную працу “Аб лозунгу Злучаных Штатаў Еўропы”, у якой выказаўся за стварэнне вялікай сацыялістычнай дзяржавы ў межах усёй Еўропы.

Аднак ход рэвалюцыйнай барацьбы супраць самаўладдзя і рэвалюцыйнага падзеі 1917 года даволі хутка пераканалі Леніна, што жаданне народаў да незалежнасці і самавызначэння бадай што самае моцнае пачуццё, якое вызвала ў народных мас рэвалюцыя 1917 года. І тады, не адмаўляючыся ад першапачатковых дагматаў, Ленін высунуў тэорыю аб магчымасці нацыянальнага самавызначэння аж да стварэння незалежнай нацыянальнай дзяржавы, але на сацыялістычных пачатках. Карацей кажучы: калі хочаце незалежнасці, звяртаўся правадыр сацыялістычнай расійскай рэвалюцыі да народаў былой расійскай імперыі, дык моцнае выбіраць камуністычны сацыяльны лад для сваёй дзяржавы.

Пры ўсёй вышэйпаданай спрошчанасці ленінскіх поглядаў на нацыянальнае пытанне менавіта гэтая канцэпцыя выказала найбольшую дзейнасць у варунках паслярэвалюцыйнай разрухі і грамадзянскай вайны. Менавіта згодна з ёй і з’явіліся шматлікія псеўданезалежныя савецкія рэспублікі, аб’яднаныя пазней у Савецкі Саюз.

У дачыненні да беларусаў большавіцкая канцэпцыя вырашэння нацыянальнага пытання праявілася ў абвясчэнні спачатку Беларускай, а пазней Літоўска-Беларускай сацыялістычных рэспублік. І першая, і другая былі заснаваны не згодна з мясцовай ініцыятывай, а паводле планаў Крамля. Сутнасць іх абвясчэння палягала ў спробе даць беларускаму і літоўскаму народам нейкі сурагат незалежнасці, падмяніць сапраўднае самавызначэнне новай, крыва падмаляванай формай залежнасці ад Масквы.

Польская канцэпцыя вырашэння беларускага пытання была менш складанай, але не менш дэмагагічнай. Калі большавіцкі падыход заснаваны быў галоўным чынам на ідэалогіі так званага інтэрнацыяналізму, які тэарэтычна раўняў у правах усе нацыі, але ў сапраўднасці ставіў у прывілеяванае становішча адну “нацыю” — “нацыю большавікоў”, дык польскі варыянт трактавання беларусаў быў заснаваны на польскай нацыянальнай ідэі, ідэі польскага месіянаства ў славянскім свеце.

Польская канцэпцыя вырашэння беларускага нацыянальнага пытання неслла ў сабе выразную пачатку асобы Юзэфа Пілсудскага, ягонага паходжання і выхавання. Будучы кіраўнік польскай дзяржавы нарадзіўся на беларускай этнічнай тэрыторыі — у мястэчку Зулоў на Віленшчыне. Шляхецкі беларускі род Пілсудскі спаланізаваўся задоўга да ягонага нараджэння. Аднак усведамленне свайго беларускага паходжання першы польскі маршал, відаць, захоўваў на працягу ўсяго свайго жыцця. Аб гэтым сведчыць і добрае веданне беларускай мовы, на якой ён звярнуўся да сходу беларускага грамадства ў Мінску, калі ягоныя войскі адбілі ў 1919 г. у большавікоў будучую беларускую сталіцу; і запіс у

пракаоле допыту пасля арышту ў 1897 годзе аб тым, што Іван Восіпавіч Пілсудскі належыць да беларускай нацыянальнасці; і ягоныя спробы вырашаць беларускае пытанне пасля травеньскага (1926 года) дзяржаўнага перавароту ў якасці свайго, мясцовага для беларусаў чалавека.

Федэралізм Пілсудскага заключаўся ў тым, што Польшча павінна стаць своеасаблівым апекуном, кіраўніком народаў, якія некалі належалі да Рэчы Паспалітай. Для літоўцаў, беларусаў, украінцаў гэта канцэпцыя прадугледжвала аўтаномію, а не раўнапраўнае існаванне з палякамі ў рамках адзінай супольнай дзяржавы. Дзеля гэтага і тактыка Пілсудскага падчас вайны з Савецкай Расіяй палягала не ў вызваленні народаў з-пад савецкай акупацыі, а ў стварэнні так званых здзейсненых фактаў. Іншымі словамі, гэта была замена адной акупацыі на іншую, і мясцовае насельніцтва павінна было размаўляць з палякамі не як з вызваліцелямі, а як з новымі гаспадарамі. Пілсудскі такім чынам намагаўся стварыць не сапраўдную федэрацыю накшталт той, якая існавала ў ранейшай Рэчы Паспалітай, а польскую дзяржаву з абмежаванай аўтаноміяй для іншых народаў.

Пілсудскі нідзе і ніколі не выкладаў свой канкрэтны план федэрацыйнага ўладкавання польскай дзяржавы. Меліся толькі паасобныя элементы гэтага плана. Сённяшнія даследчыкі знаходзяць гэтыя элементы ў ягонай прамове перад беларускімі дзеячамі летам 1919 года, пасля ўступлення ягоных войск у Мінск, а таксама ў паразуменні з Пятлюрам, дзе ўкраінцам абяцалася ўсеагульная падтрымка іх нацыянальных імкненняў. Сам Пілсудскі прызнаў гэты факт падчас даклада 24 верасня 1922 года ў Віленскім універсітэце. Мае федэрацыйныя планы, сцвярджаў ён, былі вельмі неканкрэтнымі і залежалі ад ходу баявых дзеянняў на ўсходнім фронце і ад моцы і магчымасцей таго ці іншага нацыянальнага руху. Калі б пасля перамогі польскага войска той ці іншы нацыянальны рух не выказаў бы дастаткова моцнага жадання да аўтаноміі, ці федэрацыі, дык гэтая тэрыторыя магла заставацца пад поўным кантролем палякаў. Датычыла гэта перадусім беларусаў, пра якіх Пілсудскі гаварыў з пагардаю. У сваім віленскім выступленні 1922 года ён сцвердзіў, што проста не знайшоў на Беларусі дастаткова ўплывовых палітыкаў, з якімі можна было пачынаць размову аб федэрацыі. Пакінем на яго сумленні гэтае сцвярджэнне. Прыгадаем толькі, што ў той час існаваў урад БНР, існаваў уплывовы і шанаваны ў беларускім народзе палітычны лагер беларускіх адраджэнцаў. Але Пілсудскі шукаў іншых беларусаў, паланіфілаў, згодных на поўнае падпарадкаванне бацькаўшчыны польскім уплывам. Ён шукаў не партнёраў для сапраўднай федэрацыі, а паслухмяных статыстаў з беларускага асяроддзя, здольных фірмаваць фікцыю федэрацыі. Вось чаму ён і не знайшоў гэтых людзей.

Палітыка Пілсудскага, накіраваная на адбудову Польшчы ў межах 1772 года, не сустракала падтрымкі заходніх дзяржаў-пераможцаў у першай сусветнай вайне, хаця здавалася б, што Польшча на Усходзе адстойвае іх інтарэсы, змагаючыся з бальшавізмам. Англія, Францыя і ЗША былі занепакоены нараджэннем новага польскага імперыялізму. Палітыка гэтага не мела поўнай падтрымкі і з боку польскага парламента і польскага народа. Перад вачыма польскіх палітыкаў з лагера Рамана Дмоўскага стаяў сумны прыклад Аўстра-Венгрыі, імперскай шматнацыянальнай дзяржавы, якая зусім нядаўна развалілася пад ціскам сваіх нацыянальных праблем. Тое самае можа чакаць і Польшчу, справядліва прадрэкаваў Дмоўскі.

Аднак Юзэф Пілсудскі адкінуў гэтыя папярэджанні. Ён паслядоўна імкнуўся да ўключэння ў склад польскай дзяржавы як мага большай тэрыторыі на Усходзе. Палітыка гэтага і прывяла да стварэння Сярэдняй Літвы.

Савецка-польская вайна працягвалася ад лютага 1919 г. да кастрычніка 1920 г. Падчас яе 28 лютага 1920 г. савецкі ўрад накіраваў Польшчы прапанову мірнага ўрэгулявання на падставе граніцы паміж дзюма дзяржавамі, якая б ішла ўздоўж тагачаснай лініі фронту. Такім чынам, Ленін, у сувязі з цяжкай сітуацыяй на іншых франтах грамадзянскай вайны, адмаўляўся не толькі ад Заходняй Беларусі, але і ад Цэнтральнай, з пазнейшай беларускай сталіцай Мінскам. Пілсудскі, аднак, гэтую прапанову не прыняў. Ён па-ранейшаму арыентаваўся на аднаўленне межэй Польшчы 1772 года. Да таго ж, ён рыхтаваўся да саюза з украінскім лідэрам Пятлюрам дзеля супольнага паходу супраць бальша-

вікоў.

Але Пілсудскі не разлічыў сваіх сіл. Новае кіеўскае наступленне польскіх войск выклікала ў Расіі моцныя прыліў патрыятызму. У Чырвоную Армію запісалася 25 тысяч афіцэраў былой царскай арміі. Акрамя таго, цэлыя часткі казакаў, якія зусім нядаўна змагаліся супраць чырвоных у складзе арміі генерала Дзянікіна, пераходзілі на бок чырвоных, каб змагацца з польскай інтэрвенцыяй.

Да таго ж, вясной 20 года галоўныя сілы белых армій былі разгромлены. Калчак расстрэляны ў Іркуцку, пабіты Дзянікін накіраваўся ў эміграцыю. Толькі рэшткі дзянікінскага войска схаваліся ў Крыме пад камандаваннем генерала Врангеля.

Такі чынам, Савецкая Расія змагла сканцэнтравана супраць палякаў летам 1920 года значныя сілы. У маі распачалося адначаснае наступленне Чырвонай Арміі на Беларусі і Украіне. Спачатку палякам удалася стрымліваць націск чырвоных, але ў хуткім часе іх абарона не вытрымала. Распачалося доўгае адступленне польскай арміі аж да самай Варшавы.

Менавіта ў гэты перыяд палякі пачалі сутаргава шукаць новых хаўруснікаў для сваёй справы. Распачаліся перамовы з літоўскім урадам у справе вырашэння віленскага канфлікту, новыя ўступкі тэрытарыяльнага плана былі зробленыя ўкраінцам, згадзіліся палякі і на правядзенне плебісцыту ў Сілезіі і на Памор'і. Успомнілі польскія кіраўнічыя колы і пра беларусаў. У Гародні ў чэрвені 1920 года распачала сваю працу Беларуска вайсковая камісія, мэтаю якой было стварэнне незалежнага беларускага войска. Адным з кіраўнікоў яе стаў Аляксандр Гарун (Аляксандр Прушынскі) — вядомы беларускі паэт і прызнаны лідэр беларускага нацыянальнага адраджэння. Аднак наступленне Чырвонай Арміі было такім хуткім, што першыя аддзелы добраахвотнікаў беларускага войска так і не паспелі прыняць удзел у барацьбе з бальшавікамі. Яны былі эвакуіраваны ў Кракаў, дзе працягвалася баявая падрыхтоўка. Частка з іх пазней была кінута на палескі фронт, дзе беларускія аддзелы далучыліся да случкіх паўстанцаў пад канец 1920 года: Але Аляксандр Гарун гэтага не дачакаўся. Ён памёр у Кракаве 7 ліпеня 1920 года.

Нягледзячы на тое, што вайна паміж Савецкай Расіяй і Польшчай адбывалася на фронце ў паўтара тысячы кіламетраў, была гэта ў нейкім сэнсе дзіўная вайна. Камандарм М. Тухачэўскі, які распачаў рашучае наступленне супраць палякаў летам 1920 года, меў пад сваёй камандаю ўсяго 110 тысяч жаўнераў. Польскія войскі, якія бараніліся на Беларусі, мелі ў сваім складзе каля 86 тысяч шыкоў і 9 тысяч шабляў. Вядомая амаль усім Конная армія Будзёнага налічвала ў сваім складзе ўсяго 16 тысячаў жаўнераў-кавалерыстаў і была меншая за дарэвалюцыйную дывізію царскага войска. У параўнанні з першай сусветнай вайной, калі на франтах змагаліся і гінулі мільёны масы жаўнераў, гэтая вайна напамінала хутчэй напалеонаўскія войны, калі не было трываллага фронту, а баявыя дзеянні адбываліся галоўным чынам падчас паасобных вялікіх бітваў і малых сутычак.

Такім чынам, вялікі бальшавіцкі паход у Еўропу, каб раздэмухаць пажар сусветнай камуністычнай рэвалюцыі, на самай справе быў вайскавай акцыяй, здольнай у выпадку поспеху паставіць на калені толькі Польшчу, краіну, якая сама толькі-толькі адраджалася пасля 125 гадоў няволі і перажывала шматлікія цяжкасці станаўленчага перыяду.

У сярэдзіне жніўня 1920-га першыя аддзелы Чырвонай Арміі знаходзіліся ўсяго за 10—15 км ад польскай сталіцы. У Беластоку ў гэты час польскія камуністычныя лідэры на чале з Дзяржынскім і Мархлеўскім ужо стварылі польскі камуністычны ўрад, выдалі адпаведныя адзвы-заклікі да польскага народа і былі гатовы пераняць уладу ў свае рукі. 12 жніўня галоўнакамандуючы Чырвонай Арміяй Л. Троцкі выдаў загад аб апошнім "рашаючым штурме першай цытадэлі сусветнага імперыялізму" Варшавы. У бой былі кінуты лепшыя часткі Чырвонай Арміі. Здавалася б, лёс Польшчы вырашаны, пасля Чырвонай Украіны, Чырвонай Беларусі, Туркестана і іншых частак былой расійскай імперыі, якія занялі бальшавіцкія войскі, на карце Еўропы з'явіцца і Чырвоная Польшча. Але сталася інакш. Палякі называюць падзеі тых дзён "цудам над Віслай". Ці сапраўды гэта быў цуд? І якім жа чынам палякам удалося выратавацца?

(Працяг будзе)

ПАМ'ЯЦІ АНАТОЛЯ САПЕТКІ

Памёр Анатоля Канстанцінавіч Сапетка. Ён быў з тых рэдакцыйных работнікаў, чыя праца, як кажуць, не на самым відавочку, хоць і залежыць ад яе вельмі многае. Анатоля Канстанцінавіч доўгія гады быў лімаўскім мастаком-афарміцелем. Вельмі надзейным, пунктуальным, надзеленым добрым мастацкім густам. Подем яго дзейнасці былі не толькі газетныя старонкі. Член Саюза мастакоў Беларусі, А.Сапетка

аформіў нямалякніжак, часопісных публікацый.

Падпольшчык, франтавік у гады Вялікай Айчыннай вайны Анатоля Канстанцінавіч быў яшчэ і проста вельмі прыстойным, крыштална сумленным і чутлым чалавекам.

Пам'яць пра Анатоля Канстанцінавіча Сапетку будзе жыць у сэрцах ягоных сяброў, ва ўсіх, хто яго ведаў і паважаў.

ЛІМАЎЦЫ

Кіно

АДСУМАВАЛІ ПА НОВЫМ ЗМЕСЦЕ?..

Нядаўна адбылася падзея, важная для нашай культуры — першы выпуск сцэнарнага факультэта Беларускай акадэміі мастацтваў. У Беларусі кіно прыйшло 7 маладых драматургаў.

Апошні час наш кінематограф сумуе па новым змесце, а ў кіно ўсё пачынаецца з драматургіі. Не толькі ў тым сэнсе, што без выдатнага сцэнарнага не можа быць добрага фільма. Але і ў тым, што драматургія з самага пачатку задае і вызначае ўзровень сацыяльнага мыслення, які — лепей ці горай — увасабляецца на экране. А між тым вартыя сцэнарнага значна паменела: угадваецца тое, што ўжо напісана, сыгранна...

Добра разумеў гэта становішча кінарэжысёр Віктар Тураў, калі два гады таму набраў групу сцэнарыстаў у сваю творчую майстэрню, што ўзнікла пры акадэміі мастацтваў. Гэта быў своеасаблівы эксперымент — дагэтуль сцэнарыстаў рыхтаваў толькі расійскі ВГИК. Таму можна сказаць, што першы "свой" выпуск — падзея для беларускага кінематографа.

Яны прыйшлі ў кінадраматургію з самых розных прафесій. Гэта людзі рознага жыццёвага вопыту, са сваім уласным светапоглядам, спосабам абыходжання з жыццёвым матэрыялам, узроўнем літаратурнага майстэрства. Іх аб'ядноўвае імкненне адлюстраваць сваё бачанне жыцця сродкамі кіно.

Зразумела, сцэнарыі, якія былі прадстаўлены на суд строгай, але добразычлівай экзаменацыйнай камісіі, істотна адрозніваліся як па тэматыцы, так па жанрах.

Дыпломная работа Вольгі Шчукінай "Шэльма" поўная драматычных эпізодаў. Па меркаванні В.Турава, у ім ёсць спроба паяднаць чалавека з тым, што мы бачым вакол сябе. Жанр сцэнарыя не зусім акрэслены, і гэта зразумела: кіно часам патрабуе раскутасці, разняволення ў арганізацыі сюжэтных ліній, характараў. Тым не менш, Міхаіл Шэлехаў, вядомы кінадраматург, адзін з тых, хто браў удзел у навучанні маладых сцэнарыстаў, звярнуў увагу на існуючую праблему жанру. Калі раней жанравыя межы былі размытыя, дык сённяшняя сітуацыя ў кінематографе вымагае больш жорсткіх рамак. Нягледзячы на жанравую раскутасць, сцэнарыі В.Шчукінай атрымаў станоўчы водгук, асабліва адзначана... добрая беларуская мова.

Аляксандр Богдан прыйшоў на сцэнарны факультэт як тэатральны драматург. Тэма яго дыпломнай работы — "просты чалавек у няпросты час". "Жук" — гісторыя валацужнага сабакі і — паралельна — лёс беспрытульнай дзяўчыны. Сцэнарыі дае шмат магчымасцей для рэалізацыі гэтай чулівай гісторыі на экране, але самі гэтыя магчымасці да канца не прапрацаваныя, мабыць, з-за змяшэння аўтарам тэатральнай і кінематографічнай спецыфікі. Рэцэнзент Фёдар Коўчэў адзначыў перспектывнасць аўтара і падкрэсліў, што галоўнае ў прафесіі сцэнарыста — заўсёды "гарэць ідэямі".

Сцэнарыі Сяргея Русаковіча "Спакуса жыцця" выяўляе адметнае рэжысёрскае мысленне з некаторай доляй інтымнасці. Інтымнасць, у сваю чаргу, выяўлена знарком прастай мовай. Рэцэнзент Аляксандр Яф-

рэмаў, рэжысёр і мастацкі кіраўнік Тэатра-студыі кінаакцёра, назваў гэтую работу "з'явай маральнасці" і пажадаў маладому драматургу большай волі і вынаходлівасці, а таксама больш уважлівасці да другарадных ліній.

Дыпломнай работай Анатоля Шымаганца стала меладрама "Сузор'е Рака". Гэта трапяткая гісторыя пра вечныя каштоўнасці, пра жыццё, схаванае ад пабочных позіркаў. Тут прысутнічае далікатны аналіз пачуццяў і адчуванняў, што гаворыць аб эрудыцыі аўтара, складанасці яго душэўнага свету. Анатоля "працэ" ў прыглушаных тонах і падчас яго манера становіцца залішне сентыментальнай. Але А. Яфрэмаў ацаніў сцэнарыі як вельмі спрыяльны матэрыял для рэжысёраў, які здольны вытрымаць любую крытыку, бо нясе ў сабе зарад эстэтычнай культуры.

Трое астатніх сцэнарыстаў не прысутнічалі на ўласным выпуску, і ўсе — па творчых прычынах. Андрэй Арцёменка і Таццяна Уладзімірава вырашылі прадоўжыць сваю сцэнарную адукацыю і здавалі ў гэты час уступныя экзамены (Андрэй — у Мюнхене, Тая — у Маскве), а Аркадзь Груздоў быў заняты канкрэтным увасабленнем сваёй работы: яго сцэнарыі прыняты да пастаноўкі на "Масфільме". Іх работы таксама разглядаліся падрабязна.

Аўтарскі свет Таццяны Уладзіміравай асаблівы. Нягледзячы на вельмі юны для драматурга ўзрост, яе патэнцыйныя магчымасці ярка праявіліся ў камедыі "Шнурыкі". Ёй уласціва далікатнае драматургічнае пачуццё — яна ўмее прыўнесці ў сцэнарыі трапяткое "ледзь-ледзь", без якога няма добрага густу. Мяккі гумар і цэльнасць асобы аўтара — цудоўнае набыццё для беларускай кінадраматургіі.

Першая спецыяльнасць Андрэя Арцёменкі выдатна дапаўняе прафесію кінасцэнарыста. Андрэй — добры скрыпач, музычны кансерваторыю і, несумненна, музычная адукацыя дапаможа яму больш чуйна і глыбока разумець жыццё ў кінематографіе. Гэта чалавек таленавіты, мыслар і рамонтчык. Сцэнарыст і рэдактар Вера Ганчарова адзначыла яго асабліваю манеру пісьма — хранікальную. Андрэй прадставіў галерэю партрэтаў маладых людзей, якіх сам меў магчымасць назіраць, падарожнічаючы па Еўропе. І ўсё гэта вытрымана ў адзіным стылі! Мо гэта таксама вынік музычнай стройнасці мыслення?..

Пра Аркадзя Груздова В.Тураў сказаў: "У нас з'явіўся "хуліган". Аркадзь скончыў Львоўскую цыркавую вучэльню, а на сцэнарны факультэт прыйшоў з дзіцячымі казкамі і апавяданнямі. Яго дыплом напісаны ў складаным жанры камедыі. Аўтар "Эльдарада" добра разумее прыроду гумару, з бласкам вырашае забытыя сітуацыі, аднак часам занадта захапляецца буйнымі характарамі.

Аналізуючы дыпломныя работы маладых сцэнарыстаў, можна заўважыць адну асаблівасць: сярод іх не было ніводнага выпадковага, і ўсе ўладальнікі дыпламаў людзі таленавітыя. А да таленту дадаюцца добрыя вочы... Магчыма, менавіта іх бракуе сёння нашаму кінематографу?

Увесь курс залічаны ў штат студыі "Беларусьфільм".

Наталля ЕЎДАКІВА

У N 21 "ЛіМа" за 26 мая 1995 г. апублікаваны артыкул С.Васілюка з Гайнаўкі "І не "адзіная", і не "самая", у якім аўтар выступае супраць тэндэнцыйнасці ў асвятленні царкоўнай уніі 1596 г. у беларускім друку. На мой погляд, змагаючыся з тэндэнцыйным асвятленнем гэтай гістарычнай падзеі, аўтар і сам дапускае шмат тэндэнцыйнасці.

ДАВАЙЦЕ БЕЗ ТЭНДЭНЦЫЙНАСЦІ

Каб не даваць падстаў для домислаў, адразу падкрэслію, што я праваслаўны, гэтаксама, як мае дзед і бацька былі праваслаўнымі, і я не мяню веравызнання, лічу, што Бога трэба мець у душы, а не напалаз у той ці іншай царкве.

Спадар Васілюк, на жаль, дапускае "нацяжкі" і вольныя доказы, пра што маўчаць проста немагчыма. Бо калі б змагацца з уніяй не насіла палітычны характар, не мела мэтай русіфікацыю беларускага і ўкраінскага насельніцтва, то нашто была патрэбная акцыя па зліцці уніяцкай і праваслаўнай царкваў атэісту Сталіну? Рэлігія — опіум для народа, але нахай рэлігійны кайф будзе ад праваслаўя, чым ад уніяцтва. Чаму? Ды таму, што уніяцтва дазволіла захаваць нацыянальную адметнасць украінцам на Валыні і Падоллі, і гэты "нацыяналізм" не падабаўся "інтэрнацыяналісту" Сталіну, па прыкладзе Беларусі ён ведаў, што з ліквідацыяй уніяцтва і падпарадкаваннем веруючых рускай праваслаўнай царкве насельніцтва становіцца больш ляльковым да маскоўскае ўлады. А тое, што "да невыбачальнага граху і найцяжэйшага злачынства — паводле хрысціянскіх законаў — залічваецца менавіта выкарыстоўванне рэлігіі ў палітычных мэтах", як піша сп.Васілюк, дык гэтага "граху" ніхто не баяўся раней і не баіцца зараз. Бо і зараз пасіюнае супраціўленне праваслаўнага духавенства беларусізацыі зусім не такое апалітычнае, як можа падацца з першага погляду. Гаворка з педчымі, актывам веруючых вядзецца выключна на рускай мове, і гэта мае тую ж мэту, што і перавод беларускіх школ на рускую мову навучання пасля вайны — далучэнне насельніцтва да "больш культурнай мовы", у выніку чаго і паўстае "траянка". Бо як будзе святару адказваць на беларускай мове, калі ён да цябе звяртаецца на "больш культурнай" рускай? Вось і стараецца бабуля адказваць "культурна", калечачы словы, якія ўжывае штодня дома. Як бы ні ўсімхаўся нехта з былых атэістаў, а ўплыў духавенства на веруючых бабур і дзядуль большы, чым дзяржаўных (аплачваемых дзяржавай) партыйных агітатараў 10-20 гадоў таму. І зусім невыпадкова свядомыя беларусы праваслаўнага веравызнання галасавалі супраць таго, да чаго заклікаў БНФ. Нехта ж уклаў у гэтыя голавы, што БНФ — гэта паланіза-

цыя, садзейнічанне акадэмічнаму і саюз з менш магутнай эканамічна Польшчай, а нам больш карысны саюз з багатай Расіяй. Так што "перамога" чырвоназелянага прэзідэнцкага сцяга і адказ "так" на іншыя пытанні рэфэрэндуму не адбыліся і без уплыву тых, для каго "выкарыстоўванне рэлігіі ў палітычных мэтах — невыбачальны грэх".

Мне было наканавана лёсам працаваць з украінцамі Прыкарпацця і Валыні, і я павінен быў вывучыць украінскую мову, бо па-руску яны "не разумелі" і загады не выконвалі. Тое, што малапісьменны ўкраінец з-пад Тарнопалля добра ўсведамляў, што ён не паляк і не рускі — гэта вынік таго, што ён меў "сваю" рэлігію і "сваіх" святароў-украінцаў, якіх не вучылі ў семінарыях выпускнікі маскоўскіх ды лінгвістычных духоўных семінарыяў. Параўнаем паводніны чхаў і ўкраінцаў (заходніх). Воля суседніх дзяржаў і тыя і другія аказаліся пад уладаю каталікоў-аўстрыякаў. Каталікі-чэхі значна анямечыліся перад першай сусветнай вайной, да чаго не дайшло сярод уніяцка-украінцаў. І гэтага баяўся атэіст Сталін, якому трэба было стварыць новую супольнасць — савецкі народ. А рэлігія заходніх украінцаў дазваляла ім захаваць сваю адметнасць. Таму і падтрымлівалася дзейнасць Яраслава Галана, барацьба якога з уніяцтвам мела палітычную накіраванасць. Падзеі падчас гарбачоўскай перабудовы на Заходняй Украіне паказалі, што зліцце уніяцтва з праваслаўем пасля вайны насіла прыумовы характар, праводзілася пад націскам камуністычных улад, бо, адчуўшы сапраўдную свабоду веравызнання, уніятаў Украіны вярнуліся да веры продкаў. Заходнія ўкраінцы настолькі захававалі сваю этнічную адметнасць, што, скажам, А.Салжаніцын лічыць іх нават не ўкраінцамі, бо гэтаму рускаму патрыёту, амаль шавіністу, больш даспадобы ўкраінцы, якіх 350 гадоў русіфікавалі пад уладаю цароў і правадыроў. Я лічу, што гэтаму садзейнічала магчымасць захаваць да 1948 года "сваю", адметную ад суседзяў, рэлігію.

Праціўнікі уніяцтва даказваюць, што ўвядзенне уніі мела мэтай паланізацыю і каталізацыю беларусаў і ўкраінцаў. Не пазбег гэтага міфу і сп.Васілюк, які піша: "Навязваючы нашым продкам унію, каталіцкаму кліру і ўладам Пер-

шай Рэчыпаспалітай рупіла тое, каб праваслаўную Беларусь і Украіну падпарадкаваць Ватыкану і гэтым самым мацней звязаць іх з суперкаталіцкай Польшчай". Я маю падставы лічыць, што справа тут не аб падпарадкаванні далёкаму Рыму, а аб адрыве ад уплываў блізкай Масквы. Бо калі і зараз уплыў праваслаўнага духавенства на павышэнне сімпатый да Масквы нельга недаацэньваць, то які ж ён быў, той уплыў, на пагадоў-

чыка, падбухторшчыка? Архіепіскап Беларусі патрэбны быў не святому сіноду ў Беларусі, а менавіта царыцы, якая рыхтавала захоп гэтых земляў. Дык якія функцыі выконваў вышэйшы іерарх рускай праваслаўнай царквы на нашых землях: рэлігійныя ці палітычныя? — А.Б.)...

...Георгий, один из первых членов Слуцкой конфедерации, определен был в члены сей комиссии. Он опять отправился в Варша-

ву и деятельно занялся объяснением древних грамот, на коих основаны были права диссидентов...
...Между тем Барская конфедерация, поддерживаемая политиком Шуазелем, воспламенила новую войну. Следствием одной был первый раздел Польши. Семь областей древнее достояние нашего отечества (цікава, калі сем абласцей Беларусі належалі Маскоўшчыне? — А.Б.), были ему возвращены — и в 1773 году Георгий явился перед Екатериною уже как подданный, радостно приветствуя избавительницу и законную владелицу Белоруссии. (А.С.Пушкин, Поэмы збор твораў у шасці тамах. Дзярж. выд. мастацкай літаратуры, Масква, 1950 г., том. 6, стр.42-44).

Дык кім быў архіепіскап (арцыбіскуп) Беларусі Георгі Каніскі, якога сучасныя русіфікатары Беларусі робяць амаль святым? Духоўным настаўнікам ці палітыкам? Мяркую, адказ адначасна. Ды і ад імя якога народа ён мог выступаць перад рускімі царамі, калі 80 працэнтаў насельніцтва Беларусі было уніятамі? Гэта такое самае выступленне ад імя народа, як і сучаснага Сабора "Белая Русь". І тут мае рацыю сп.Васілюк, што "рэлігія была выкарыстана імі ў дасягненні гэтых палітычных мэт". А вынікі гэтай палітычнай барацьбы мы бачым сёння, бо там, куды рукі царызму не дацягнуліся і унія засталася рэлігіяй народа, нацыянальная самасвядомасць людзей значна вышэйшая, чым у нас, дзе унія была скасавана, дадаўшы свету праваслаўных і каталікоў, якія і пры царызме апалячваліся. І не выключана, што сучасныя паліцыя Гародні 90 гадоў таму былі уніятамі-беларусамі. Дык каму на карысць была барацьба з уніяцкімі "адшчэпенцамі"? Напэўна, не беларускаму народу. Бо уніяцтва захоўвала беларускасць, чаго не скажаш аб праваслаўі нават сёння.

Гэта сцвярджаў нават у бальшавіцкай Беларусі Аляксандр Цвікевіч у сваёй кнізе, выдадзенай у 1929 годзе, — "Западно-русизм": нарцысы з гісторыі грамадскай мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX ст.". Ён сцвярджае: "Як у кожнай уніяцкай сям'і таго часу, так і ў сям'і Каяловіча захаваўся амаль у незакранутым выглядзе стары беларускі быт, беларуская мова, старадаўнія звычаі, успаміны". У сваёй працы А. Цвікевіч спасылкаецца і на запісы

Георгий предстал перед нею в 1762 году в Москве, когда она корсновалась, и вслед за русским духовенством принес ей вместе с поздравлениями тихие сетования народа (??? — А.Б.), издревле нам родного, но отчужденного от России жребиями войны. Екатерина с глубоким вниманием выслушала печальную речь подданного, и когда, несколько времени спустя, св.синод думал вызвать Георгия и поручить в его управление Псковскую епархию, императрица на то не согласилась и сказала: "Георгий нужен в Польше". (У якасці каго: данос-

ву и деятельно занялся объяснением древних грамот, на коих основаны были права диссидентов...
...Между тем Барская конфедерация, поддерживаемая политиком Шуазелем, воспламенила новую войну. Следствием одной был первый раздел Польши. Семь областей древнее достояние нашего отечества (цікава, калі сем абласцей Беларусі належалі Маскоўшчыне? — А.Б.), были ему возвращены — и в 1773 году Георгий явился перед Екатериною уже как подданный, радостно приветствуя избавительницу и законную владелицу Белоруссии. (А.С.Пушкин, Поэмы збор твораў у шасці тамах. Дзярж. выд. мастацкай літаратуры, Масква, 1950 г., том. 6, стр.42-44).

Дык кім быў архіепіскап (арцыбіскуп) Беларусі Георгі Каніскі, якога сучасныя русіфікатары Беларусі робяць амаль святым? Духоўным настаўнікам ці палітыкам? Мяркую, адказ адначасна. Ды і ад імя якога народа ён мог выступаць перад рускімі царамі, калі 80 працэнтаў насельніцтва Беларусі было уніятамі? Гэта такое самае выступленне ад імя народа, як і сучаснага Сабора "Белая Русь". І тут мае рацыю сп.Васілюк, што "рэлігія была выкарыстана імі ў дасягненні гэтых палітычных мэт". А вынікі гэтай палітычнай барацьбы мы бачым сёння, бо там, куды рукі царызму не дацягнуліся і унія засталася рэлігіяй народа, нацыянальная самасвядомасць людзей значна вышэйшая, чым у нас, дзе унія была скасавана, дадаўшы свету праваслаўных і каталікоў, якія і пры царызме апалячваліся. І не выключана, што сучасныя паліцыя Гародні 90 гадоў таму былі уніятамі-беларусамі. Дык каму на карысць была барацьба з уніяцкімі "адшчэпенцамі"? Напэўна, не беларускаму народу. Бо уніяцтва захоўвала беларускасць, чаго не скажаш аб праваслаўі нават сёння.

Гэта сцвярджаў нават у бальшавіцкай Беларусі Аляксандр Цвікевіч у сваёй кнізе, выдадзенай у 1929 годзе, — "Западно-русизм": нарцысы з гісторыі грамадскай мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX ст.". Ён сцвярджае: "Як у кожнай уніяцкай сям'і таго часу, так і ў сям'і Каяловіча захаваўся амаль у незакранутым выглядзе стары беларускі быт, беларуская мова, старадаўнія звычаі, успаміны". У сваёй працы А. Цвікевіч спасылкаецца і на запісы

Георгий предстал перед нею в 1762 году в Москве, когда она корсновалась, и вслед за русским духовенством принес ей вместе с поздравлениями тихие сетования народа (??? — А.Б.), издревле нам родного, но отчужденного от России жребиями войны. Екатерина с глубоким вниманием выслушала печальную речь подданного, и когда, несколько времени спустя, св.синод думал вызвать Георгия и поручить в его управление Псковскую епархию, императрица на то не согласилась и сказала: "Георгий нужен в Польше". (У якасці каго: данос-

І. Сямашкі, жыўшага ў XIX ст., які пісаў: "Увесь грэка-уніяцкі народ размаўляе мовай беларускай, альбо маларасійскай, дззеці уніяцкага духавенства ў доме сваіх бацькоў і па-за ім амаль выключна чуюць гэту мову..." І гэта не адзінае сведчанне.

А наконт шкоднасці уніі, якую быццам бы Павел Асёніца назваў вар'яцтвам, — гэта залежыць ад таго, з якога боку глядзець. Для русіфікатараў, кшталту Георгія Каніскага, — напэўна. А вось з такім тэзісам С.Васілюка: "Найбольшае, аднак і невыбачальнае зло уніі заключаецца ў тым, што праз яе свядома быў запачкаваны падзел аднаго, па натуре сваёй добрага і спакойнага народа на тры ўзаемаварожыя свядомасці: праваслаўную, уніяцкую і каталіцкую, з ліквідацыяй якога беларусы справіцца не могуць і па сёння", — не магу пагадзіцца. А чаму не ўзнікла ў народзе варажасці, калі князь Мікалай Радзівіл Чорны прапагандаваў і ўводзіў рэфармацыю ў выглядзе яе плыні — кальвінізму? Сымон Будны выкладаў катэхзіс у Вільні і Клецку, друкаваў кнігі рэлігійнага зместу на тагачаснай беларускай мове і нідзё няма сведчаньняў таго, што ў грамадстве тады ўзнікла варажасць. Наадварот, пашырылася адукацыя народа, бо рэлігійная прапаганда вялася друкаваным словам, кальвіністы адкрывалі школы, каб замацаваць свае погляды сярод моладзі — будучыні народа. А пасля: чаму сп.Васілюк піша аб трох узаемнаварожых свядомасцях? Ці ж уніяцтва — гэта ўжо не каталіцызм з грэцкай абрадаваасцю?

Сваю думку аб "шкоднасці" уніі сп.Васілюк распуспаўсуджае нават на лёс польскай дзяржавы. Не свавольства шляхты, так добра апісанае А.Міцкевічам у паэме "Пан Тадэвуш", не прарускія і незалежніцкія канфедэрацыі Барская, Таргавіцкая і г.д. паўплывалі на знікненне Рэчыпаспалітай з карты Еўропы, а царкоўная унія. Гэта нешта новае. Мне здаецца гэта самай вялікай "нацяжкай" і доказах аўтара артыкула, хаця я не ўпэўнены, што чалавек, хрышчоны ў праваслаўнай царкве, павінен быў "перахрышчывацца" на уніята. Што ва уніятаў, якія захавалі ўсходні абрад, хрышчэнне адбывалася інакш, чым у праваслаўных? Не ўпэўнены. А сп.Васілюк піша, што беларусы яшчэ доўга будуць адчуваць "дабрадзействы" перахрышчэння. Не ведаю, але мне здаецца, што аўтар артыкула памыляецца, альбо выбраў не тое слова для абазначэння змены веравызнання.

Я не маю багаслоўскай адукацыі, таму мае доказы мо не надта "навуковыя". Але я працаваў з людзьмі, якія захавалі рэлігію продкаў ад XVI стагоддзя, і бачыў, меў магчымасць параўноўваць іх нацыянальную самасвядомасць з нашай беларускай. Заставаліся б мы уніятамі — вынікі прэзідэнцкага рэфэрэндуму былі б зусім іншымі.

Таму я лічу, што царскі гвалт над уніяцтвам быў не гвалтоўным аднаўленнем спрадвечнага веравызнання, а быў гвалт палітычны, на патрэбу імперыі, а не людзей.

Аляксандр БАХАНЧЫК,
пенсіянер
Гарадзья,
Нясвіжскі раён

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Саюз беларускіх
письменнікаў;
Міністэрства культуры
і друку Рэспублікі
Беларусь; калектыў
рэдакцыі газеты

"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
А.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Жана ЛАШКЕВІЧ
Алесь МАРЦІНОВІЧ
Барыс ПЯТРОВІЧ,
першы намеснік
галоўнага рэдактара
Юрась СВІРКА
Віктар ШНІП,
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі --
332-461
намеснікі галоўнага
рэдактара --
332-525, 331-985
аддзелы:
публіцыстыкі -- 332-525
пісьмаў і грамадскай
думкі -- 331-985
літаратурнага жыцця --
332-462
крытыкі і бібліяграфіі --
332-204
паэзіі і прозы -- 332-204
музыкі -- 332-153
тэатра, кіно і
тэлебачання -- 332-153
выяўленчага мастацтва і
аховы помнікаў --
332-462
навін -- 332-462
мастацкага афармлення
-- 332-204
фотакарэспандэнт --
332-462
бухгалтэрыя -- 268-640

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісаў рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі
і меркаваннямі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра «ЛІМ»
Апаратныя сродкі і тэхнічная
падтрымка — фірма
«Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку".
(г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 7235.
Нумар падпісаны 31. 8.1995 г.
ЗАКАЗ 3527

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12